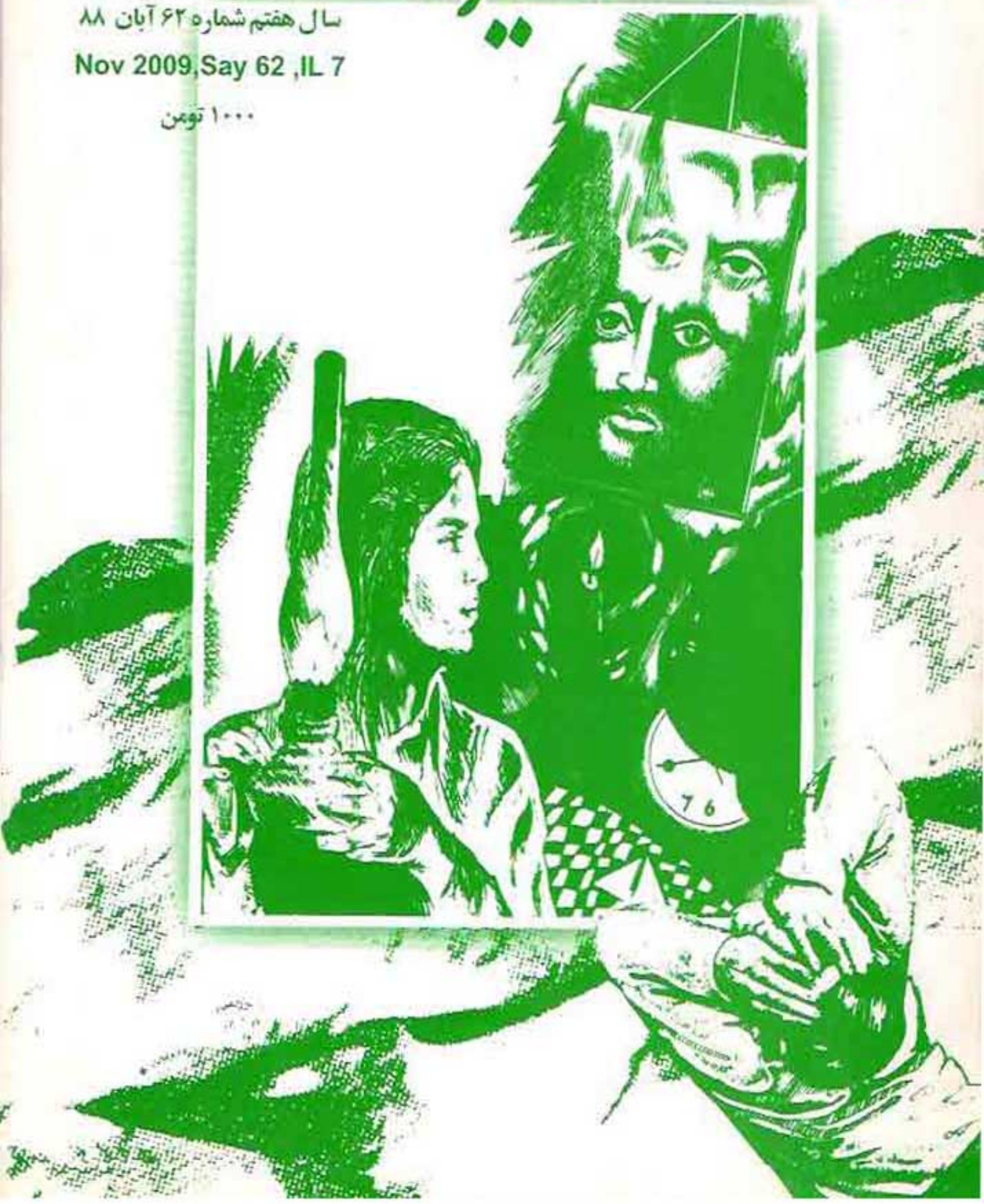
خدا آفرین

ترکی - فارسی
اجتماعی - مدنی آیلیق درگی
سال هفتم شماره ۶۲ آبان ۸۸
Nov 2009,Say 62 ,IL 7
۱۰۰۰ تومن

بسم الله الرحمن الرحیم

ولادت امام هشتم مبارکباد.

خداآفرین ۶۲

ایچینده کیلر

سورواملو مودیر	۲
م. هادی‌نین پوبلیسیستیکاسیندا...	۳
کتابشناسی آثار دکتر صدیق	۸
ال‌یازما کیتاب ایللوستراسییالاری	۱۱
کشتار اویغورها در چین و حواشی آن	۱۶
کیم کیمدیر؟ (آسلان)	۱۹
قاراداغ ادبییاتی	۲۳
اوزان صنعتی – بورچالی آشیقلاری	۲۶
صفوی دوورو شاعیری – مرتضی قولو	۳۴
پروین اعتصامی	۳۷
جزا	۴۲
شئعریمیز (سوی‌تورک، فوضولی و ...)	۴۷
کوسوو	۵۶
ساراخاتون	۵۸

رسام: آذر علی‌اکبروو

ماهنامهٔ فرهنگی اجتماعی خداآفرین

سال هفتم، شماره ۶۲ آبان ۱۳۸۸، ۶۰ صفحه ۱۰۰۰تومان

مدیرمسئول، سردبیر و صاحب‌امتیاز :

دکتر حسین شرقی دره‌جک

مدیر داخلی: علی محمدنیا

ادیتور: منوچهر فضلی خلف

روابط عمومی: آیدین محمدی

تایپ و صفحه‌آرایی: کاوه فضلی خلف

نظارت چاپ و لیتوگرافی : ندا ۷۷۵۲۳۱۶۹

چاپ: ارسباران تهران خیابان ظهیرالاسلام چهارراه خانقاه پاساژ گوهری‌نصب طبقه زیرزمین شماره ۳ – تلفن: ۷۷۵۲۲۴۳۰

زمینه مجله : فرهنگی، مسایل اجتماعی، معلومات عمومی، طنز و سرگرمی سالم

روش مجله : آموزشی ، تحقیقی، خبری، اطلاع‌رسانی، پژوهشی

گستره توزیع : استانهای آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل و تهران

Khudafarin

Cultural & Social Monthly Magazin

Managing Director, concessioner & chief Editor:
Dr,Hossein Sharghi Darejak (soy türk)

Xudafərin

Aylıq mədəni, elmi, ictimai dərgi
Təsisçi, məsul müdür və baş redaktor:
Dr. Hüseyn Şərqi (Soy Türk)
İl:7, sayı: 62, yer: Tehran
Tel: (+98) 9192281916

آثار ارسالی به صورت زیر باشد:

بر روی یک صفحه A4 باشد/ از ارسال مطالب تکراری خودداری شود/ نشانی دقیق پستی، تلفن، درجه علمی، عکس و بیوگرافی خود را ضمیمه مقاله کنید/ برای معرفی آثار هنری و کتاب دو جلد برای مجله ارسال کنید./زبان مجله ترکی-فارسی است./ استفاده از مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

Adress: 131145-147, Tehran, P.o. Box:Iran
Email : xudafarin_ar@yahoo.com

نشانی مجله :

تهران، خیابان انقلاب، ابتدای وصال شیرازی، پلاک۹، طبقه سوم، واحد۵
Tel: 66460895 – Fax: 66493084
صندوق پستی: تهران ۱۴۷-۱۳۱۱۴۵

سوروملو مودیردن...

تورکجه‌میزه سئودالی؛ آنامیزا وفالی

دکتر حسین شرقی

اوخو دئیه باشلایان دینیمیز ایلک اونجه اینسانین دیلینه چوخ اونم وئرمیش دیله کی؛ او تانری‌نین اینسانی دیگر جانلی وارلیقلاردان فرق‌لندیرمه‌سینده نظرده توتدوغو یارادیلیشی‌نین ان بویوک موعجوزه‌لریندن حئساب ائدیلیر.

کیتاب یازیلیر، دوشونجه جانلانیر، مکان و زامان دیلین یاراتدیغی دوشونجه چرچیوه‌سینده آنلام تاپماغا باشلاییر. شوعورون اینکیشافی ایره‌لیله‌ییشین تملی حئساب ائدیلن دیل بشر اوغلونون آناسیندان اونا وئریلن ان دیرلی هدیه‌دیر.

میللت‌لرین بیر چوخ دیل اساسیندا بیر آرایا توپلاشیر. بیر آرادا یاشاماغا قرار وئریر. یعنی بیر آنایا سایغی اولاراق اونون دویغولارینی میللتین روحونا آشیلاماق اوچون ساواشلاردا سئودییی دیلله باغیراراق اولومه قارشی آغوش آچیر.

یئنی آراشدیرمالار ثوبوت ائدیر کی: اوشاغین آنا دیلی اونون هله آنا قارنیندا اولدوغو زامان یارانماغا و اولوشماغا باشلاییر. بو او دئمکدیر کی بیر دیلین سورج ماجرالاری ائله-بئله ساده و بسیط دئییل. اونا قارشی چیخماق هم ده آنالارین تانری سایغی‌سینی اوزه‌رینده حیسس ائتمکدن اوتانج حیسسی کئچیره‌رک یارادیلیشین تمل اساسلارینا ضیدد اولماق دئمکدیر.

آلمان و فرانسا بیلیم آداملاری بو یاخینلاردا آلمان و فرانسا دا یئنی دوغولان کورپه‌لر اوزه‌رینده بیر آراشدیرما آپارمیشلار و آلمانلی کورپه‌لرین آغلاما فورماسینین، فرانسا کورپه‌لرینین آغلاما فورماسیندان فرقلی اولدوغونو اورتایا چیخارمیشلار. هم ده بیلگین‌لر کورپه‌نین آغلاما طرزیندن اونون هانسی دیل قایدالارینا یاخود دیله منسوب اولدوغونو بئله آشکار ائده بیلمیشدیرلر.

بیر آنلیغا اوز اطرافینیزی ساکیت‌لشدیرین، هئچکس دانیشماسین، سس سمیر اولماسین. اوندا باخین بو شراییط اوزون سورسه نه باش وئرر. یاخود بیر گون سئوگیلینیزله قارشیلاشدیقدا دانیشماغا دیلینیز اولماسا نه قدر سارسیدیجی اولار. ائله اوندادیر کی درس کلاسیندا اویرتمنین دیلی اولماسا درسی نئجه آنلادار. شاعیر نئجه دویغو دولو شئعیرلرینی کاغیذ اوزه‌رینه یاغدیرار؟

هله بوتون بونلارلا برابر سنین آناندان یادیگار اوزه‌رینده داشیدیغین بو بویوک امانت باشقالاری طرفیندن کوچوم‌سلمه‌یه اوغراسا، آشاغیلانسا اوندا سنله آنان آراسیندا اولان سئوگییه نه قدر وفالی اولدوغون اورتایا چیخمیش اولار...

ادبی آراشدیرما

م. هادی‌نین پوبلیسیستیکاسیندا ایران مووضوسو و قربین ایشغالچیلیق سییاستی‌نین تنقیدی

ایسلام قریبلی

۲۰-جی عصر آذربایجان ادبییاتی‌نین و میللی آذربایجان رومانتیزمی‌نین آپاریجی سیمالاریندان بیری اولان محممد هادی‌نین بیر چوخ شئعیر و پوئمالاریندا ایران و شرق مووضوسونا گئنیش یئر وئریلمیش و م. هادی عئینی زاماندا ایران و شرق خالق‌لارینین طالئعی ایله باغلی اولان بیر سیرا منظوم و منثور اثرلری موکممل شکیلده بیلدییی عرب و فارس دیللریندن ترجومه ائده‌رک «حیات»، «فویوضات»، «تزه حیات»، «ترققی»، «ایتتیفاق» و «سووقات» کیمی قزئت و ژورناللاردا درج ائتدیرمیشدیر. پوئتیک اثرلرینده اولدوغو کیمی، عئلمی و پوبلیسیستیک اثرلرینده ده م. هادی ایران و شرقله باغلی مولاحیظه‌لرینی بیلدیرمیش و بو مووضودا قییمتلی مقاله‌لر یازمیش، آراشدیرمالار آپارمیشدیر. بیز بو یازیمیزدا موأللیفین «تزه حیات» قزئتینده چیخمیش همین اثرلریندن ایکیسی - «حولول-ی راماضان، یاخود ماتملی بیر بایرام» و «آوروپا-ایسلام-مراکئش. مووضئع-ی تاریخییه» آدلی مقاله‌لری باره‌ده مولاحیظه‌لریمیزی بیلدیره‌جه‌ییک.

بویوک موتفککیری یاخیندان تانییان و اوزون ایللر اونونلا دوستلوق ائدن عبدوللە شاییقین «محممد هادی‌نین فاجیعه‌سی» خاطیره‌سینده قئید ائتدییی کیمی، «ائنیش-یوخوشلو ادبی فعالییتی، ضیددییت‌لری ایله کئچدییی حیات یولو آراسیندا بیر یاخینلیق، اویغونلوق» اولان محممد هادی‌نین هانسی مقاله‌سینی آلیریقسا آلاق، اورادا بیر یوخ، بیر نئچه مسله‌یه موناسیبت و بو موناسیبت‌لرین شرحی ایله راستلاشاجاغیق. ادیبین باکی‌دا هاشیم بی وزیروون رئداکتورلوغو ایله چیخان «تزه حیات» قزئتی‌نین ۱۶ سئنتیابر ۱۹۰۸-جی ایل تاریخلی ۲۱۳-جو نومره‌سینده درج اولان اثرلردندیر. مقاله‌نین باشلانغیجیندا موأللیف قئید ائدیر کی، ایسلام عالمی‌نین گویلرینده بیر-بیرینین آردینجا ایکی نورلو، ایشیقلی آی دوغدو کی، بونلاردان بیری حوررییت هیلالی، دیگری ایسه آیلارین ان موقددسی و ان خئییرلیسی اولان راماضان – اوروجلوق آیی‌دیر و «ایندی بوتون ایسلام طایفاسی بایرامی قوجاغا آلمیش بیر راماضان ایچینده یاشاییر». راماضان – مقاله‌نین سرلووحه‌سینده «یاخود ماتملی بیر بایرام» آدلاندیریلان اوروجلوق باره‌ده دئییلن‌لر یالنیز بونلاردیر و موأللیفین مقصدی راماضان آیی و اوروجلوق بایرامی‌نین ماهییتی باره‌ده مولاحیظه یوروتمک دئییل، آدین وئردییی ایمکانلاردان ایستیفاده ائده‌رک بشر و اینسان طالئعی باره‌ده دوشونجه‌لرینی اوخوجولارلا بولوشمکدیر.

م. هادی کیفایت قدر ساوادلی آدام ایدی. گنج‌لییینده شاماخی عولماسیندان و شخصی موطالیعه یولو ایله بیر چوخ عئلم‌لری موکممل شکیلده اویرنمیشدی و اثرلرینده ده تئز-تئز اویرندیک‌لریندن بهره‌لنیردی. م. هادی‌نین یاخشی اویرندییی و سونرالار یئری گلنده اساسلارینی یاد ائتدییی عئلم‌لردن بیری منطیق ایدی کی، دونیادا باش وئرن حادیثه‌لر باره‌ده محض منطیقه اساسلاناراق او، اثرینده یازیردی:

«منطیقییونون فیکرینجه، بیر-بیرینه دابان-دابانا ضیدد اولان ایکی شئیین بیر یئره جمع اولماغی قئیر-ی مومکوندور. مثلن: نور ایله ظولمت، جهل ایله عئلم، حوروییت‌له اسارت کیمی. بونلار اصلا ایجتیماع ائده بیلمزلر. ایشیق گلدی قارانلیق قاچار، عئلم گلدی جهالت فرار ائدر، حوروییت پارلادی اسارت گیریزاندیر. بو قضییه-یی موسلیمه-یی منطیقییه ذاتن ناقابیل-ی اینکار بیر حقیقتدیر، چونکو دلالت-ی بدیهییه و عقلییه‌دیر».

م. هادی گوستریر کی، منطیقه عکس اولاراق بیزده – شرق عالمینده وضعییت تضادلی‌دیر، بئله کی، حوروییت گونشی‌نین دوغماسیندان و راماضان آیی‌نین گلیشیندن قلبیمیز فرحناک ایکن، «گولن گوزلریمیزی آغلادان، داغدار-ی حوزن و الم ائدن بیر فاجیعه» ایله اوز-اوزه‌ییک.

اوز-اوزه دوردوغوموز و اونوتماغا حاققیمیز اولمایان «او فاجیعه-یی جیگرسوز نه‌دیر، بیلیرمی‌سینیز؟»،- سوالینا م. هادی‌نین وئردییی جاواب قیسا و کونکرئت‌دیر: - سحنه-یی فاجیعه‌نوما-یی ایران.

سوالین قویولوشو و وئریلن جاوابدان آنلاشیلیر کی، مقاله‌ده گودولن دیگر و ان واجیب مقصد ایران و اوراداکی مشروطه قهرمانلارینا گوستریلن موناسیبتدیر. مقاله‌ده اوخویوروق: «او قانلی صحنه نه‌دیر؟ دیققتله باخین، آغلاییین! یالنیز آغلاماق، سیزلاماقلا دئییل، اونلار شایان-ی مرحمتدیر. موعاوینته شیتابان اولونوز. موحتاج-ی موعاوینت اولان کیمدیر و کیملردیر؟ الم‌داران-ی مشروطییت و قهرمان-ی حوروییت‌لردیر. او دیلاورلر او کعبه-یی حقیقت قوربانلارینین سیپهدارلاری‌دیر. یادا سالاق او قوربانلاری، او فداکارلاری کی، آسایش-ی میللت و سعادت-ی وطن اوغروندا اوز راحاتلیغینی، اوز سعادت‌لرینی فدا ائتدیلر».

مشروطه قهرمانلارینا آلقیش و بو قهرمانلارین زحمتینی لاییقینجه قییمت‌لندیرمه‌ینلره توهمت دولو سوزلردن سونرا م. هادی فرانسانین بویوک موتفککیر یازیچیسی ویکتور هوقونون آشاغیداکی چوخ گوزل کلامینی خاطیرلادیر و بو کلامدان نتیجه چیخارماغی اوخوجولارین عوهده‌سینه بوراخیر: «بیر الینده بئش پارا، او بیری الینده ده داش واردیر ظن ائدینیز! پولو عدالت و حوروییت یولوندا نفع ائدیلن‌لره بخش ائدین، داشی دا ظولم‌کارین باشینا وورون!».

موألیفین و. هوقونون سوزلرینی خاطیرلاماسی تصادوفی ساییلماماليدير، چونکو جانلارینی میللت یوللاریندا فدا ائدنلرین وضعییتی، ماددی و معنوی دورومو فنادیر. اولکه‌ده، یعنی ایراندا ائله بیر آنورمال وضعییت یارانیب کی، ان یاخشی یاشاییشا معنوی حاقلاری وار ایکن، ایندی تأسسوف کی، «خومس و ذکاتین ان بیرینجی موستحققی موجاهیدلردیر». بس اوزلرینی میللتین بویوکلری، وکیللری حئساب ائدن دین خادیم‌لری، آخوند و واعیظلر هارادا قالیبلار کی، میللت یولوندا جان وئرنلرین موعاوینته موحتاج بیر هالا دوشوب جان وئرمه‌لرینی گورمور، گورسه ده گوردوکلرینه گوز یومورلار؟ مینبرده اوتوروب جننت‌له جهننم باره‌ده مووعیظه ائتمه‌یی اوزلرینه پئشه ائدنلر باشا دوشمورلر کی، اونلارین حرکت‌لری خالقا، وطنه، ایسلام دینینه خیدمت یوخ، خیانتدیر؟! هانی اونلارین عمللری، اونلار یالنیز «دانیشیق وکیل‌لریدیرلر می»؟ بیر جسارتلی آدام آیاغا دوروب نییه اونلاردان سوروشمور کی: «آی جناب! میللت سیزی نه اوچون اوخوتدو، نه گون اوچون بسله‌دی؟ یوخسا خیدمت-ی میللتدن ایستئعفا وئرمیش‌سینیز؟»

م. هادی ایرانین ایجتیماعی-سیاسی وضعییتینی، اهالی آراسیندا کیم‌لرین داها یاخشی ائشیدیلدییینی دوغرو، دوروست بیلدییندن یازیر: «ارباب-ی حقیقت و معریفته معلومدور کی، بو دوور-

ی منحوسه-یی جهالتده مین ادیب و موحرریرین کلامیندان فیرقه-یی مظلومه-یی جهل آراسیندا «بیر عالیمین» (م. هادی دین عالیم‌لرینی نظرده توتوردو – ای. ق.) نوفوذو آرتیقدیر».

اینقیلاب و ترققی عصری اولان ۲۰-جی عصرین اوللرینده معاریف، مدنییت، عئلم و صنایئعین اینکیشافی جهتدن قرب اولکه‌لری ایله موقاییسه‌ده گئریده قالمیش اولکه‌لردن بیری اولان ایراندا روحانی‌لرین بویوک نوفوذ صاحیبی اولدوغونو بیلن م. هادی اونلارا موراجیعت ائده‌رک یازیر: «بیز ایسلامییت و اینسانییت نامینا قیور و فضیلت‌پرور عولمادان ریجا ائدیریک کی، بو زاماندا مینبرلری زامانا یاراشان بیر وضعییته، اوزلرینی عصره اویا بیله‌جک شکیل و صورته سالسینلار. ماتم‌گاه-ی فلاکت اولان ایرانی گوره-گوره، بیله-بیله، آنلایا-آنلایا، موجتهیدین-ی گیرامین فیتوالارینی اوخویا-اوخویا یوسیف و زولئیخا اوچون تویخانا آچماسینلار. محمدعلی شاه کیمی فیرعوونو، شئیخ فضل‌الله و انسی مسللو هامانلاری، ستتارخان کیمی موسا مشورتینی قویوب میصرین فیرعوونلاریندان، موسالاریندان وضع ائتمه‌سینلر. ایران تئشتینده کسیلن ملک‌المتکلم‌لرینی، او حضرت یحیالارینی اونودوب حئکایت-ی دغیانوسدان دم ووروماسینلار».

بویوک موتفککیرین یازدیقلاری چوخ کئچمه‌دی کی، بیر حقیقت اولاراق تاریخ صحنه‌سینده اوز تصدیقینی تاپدی. دین خادیم‌لری شاهلا سازیشه گیره‌رک ایران خالقینی اوز شخصی منافئعینه قوربان وئردیلر. یئنه ده یاری تاریخی، یاری افسانه اولان دینی مووضولو حادیثه‌لرین ناغیل ائدیلمه‌سی ایله عوام کوتله‌لرین باشینین آلتینا یاستیق قویولدو. میللت، وطن یولوندا جانینی فدا ائتمه‌یی شرفسیز یاشاماقدان اوستون توتان ملک‌المتکلمین کیمی موجاهیدلردن عیبرت گوتورولمه‌دی. ستتارخان – مشروطه حرکاتی‌نین شکسیز لیدئری ایسه شاهین مکرلی نییت‌لریندن باش آچمادی، آلدادیلاراق تئهرانا آپاریلدی و خایینجه‌سینه محو ائدیلدی.

وطنداشلیق رومانتیزمی اولان ۲۰-جی عصر آذربایجان رومانتیزمی‌نین ایدئا-ائستئتیک پرینسیپ‌لرینی پوئزییاسیندا اولدوغو کیمی، پوبلیسیستیکاسیندا دا اساسلاندیرماغا چالیشان، دونیا آغالیغی ایشتاهیندا اولان، ایسته‌دیکلرینی موختلیف یوللارلا گئرچک‌لشدیرمه‌یه چالیشان ایمپئرییالیست دوولت‌لرین ایشغالچی‌لیق نییت‌لرینی آچیق شکیلده تنقید ائدن محممد هادی قرب اولکه‌لرینده‌کی ترققی و معاریفدن اورک دولوسو دانیشیب همین اولکه‌لری شرق اولکه‌لرینه نومونه گوسترمکله برابر، قربین شرق سییاستینی، خوصوصی‌یله موسلمان اولکه‌لرینه اولان موناسیبتینی، بو اولکه‌لری اسارتی آلتیندا ساخلاماق ایسته‌دیکلرینی کسکین شکیلده پیسله‌ییردی.

«آوروپا-ایسلام-مراکئش. مووضئع-ی تاریخییه» آدلی کسکین روحلو مقاله‌سینده («آوروپا-ایسلام-مراکئش. مووضئع-ی تاریخییه»، «تزه حیات» قزئتی، ۲۷ دئکابر ۱۹۰۷-جی ایل، ن. ۲۰۷؛ ۴، ۱۱ یانوار ۱۹۰۸-جی ایل، ن. ۳، ۹) آوروپا اورکه‌لرینین شرق باره‌ده یوروتدوکلری و فرقلی یوللارلا حیاتا کئچیردیکلری سییاستین ماهییتینی شرح ائدن موألیف بیلدیریر کی، موسلمان اولکه‌لرینه باشچیلیق ائدن‌لرین باشی‌پوزوقلوغو سایه‌سینده «آوروپالی‌لار ایسلام یئرلرینه، ایسلام بلادلارینا واریث چیخدی، پارچا-پارچا ائتمه‌یه باشلادی». چوخ کئچمه‌دی کی، اندلوس، تونیس، الجزایر، آفریکا اولکه‌لرینین بیر چوخو، هیندیستان، هیندی-ی چین، قوشقار، قافقاز، خیوه، بوخارا و سایره موسلمان اولکه‌لری «آوروپانین، او «معدن-ی دیررنده»لرین پنجه-یی حریصانه‌سینه دوشوب اودولدو. بوندان سونرا ظاهیرده ایستیقلالییت و حاکیمییتینی حیمایه و موحافیظه ائده بیلن دورد

ایسلام حوکومتی قالدی. اونلار دا تورکییه، ایران، افقان و فاس حوکومت-ی ایسلامییه‌سیدیر». م. هادی‌یه گوره بو اولکه‌لر ده اصلینده تام موستقیل دئییل، یاریم‌موستملکه شراییطینده یاشاماقدادیرلار.

آوروپا اولکه‌لرینین ایشغالچی‌لیق سییاستینی کسکین شکیلده پیسله‌ین م. هادی قئید ائدیر کی، بو دورد اولکه‌نین آز-چوخ موستقیل اولماسینین سببی، اصلینده بو اولکه‌لره باشچیلیق ائدنلرین میللت‌پرست و یا وطن‌سئور اولمالاریندان دئییل، آوروپا اولکه‌لرینین آراسینداکی ضیددییت و رقابتدن آسیلی‌دیر. بو دورد اولکه‌نی اوز آرالاریندا تندوروست بولمک باره‌ده ایمپئرییالیست داییره‌لر قطعی قرارا گله بیلمه‌دیکلریندن، بو اولکه‌لر هله کی، موستقیل‌لییینی قورویوب ساخلایا بیلمیشلر. اگر ایمپئرییالیست اولکه‌لر آراسیندا «کیم هانسی اولکه‌یه صاحیب اولاجاق؟» سوالی باره‌ده یئکون راضیلاشما اولسایدی، یقین کی، بو اولکه‌لر ده موستملکه بویوندوروغو آلتیندا ازیلن دیگر موسلمان اولکه‌لرینین گونونده اولاردیلار. موأللیفین قناعتینه گوره، «بو دورد ایسلام حوکمدارلیغی‌نین موستقیلانه یاشاماسی آوروپانین منافئع-ی تیجارییه و ایقتیصادییه‌سی سببیندندیر، باشقا بیر شئی دئییلدیر».

م. هادی اونو دا قئید ائتمه‌یی لازیم بیلیر کی، آوروپا اولکه‌لری موختلیف بهانه‌لرله بو اولکه‌لرین «داخیلی ایشلرینه موداخیله‌دن و آساییش-ی عوموميیه‌نی خلل‌دار ائتمه‌دن بیر دقیقه اولسون بئله اوسانمیرلار. ایصلاح آدی ایله ممالیک-ی ایسلامییه‌نی افساد ائدیرلر. بو دا دام-ی حیله و دسیسه‌دیر کی، بونونلا ایستر ایسلام، ایستر ممالیک-ی ایسلامی صئید و شیکار ائتمه‌یه مدنییت-ی صییاد بیدارلاری طرفیندن قورولموشدور».

موأللیف فیکیرلرینه داوام ائده‌رک یازیر کی، سون زامانلاردا آوروپالی‌لارین ایسلام دینینه و بو دورد ایسلام اولکه‌سینه بسله‌دیکلری کین-کودورت باطیندن ظاهیره چیخماقدادیر. بو دورد ایسلام دوولتی‌نین موستقیل‌لییینی هضم ائده بیلمه‌دیکلریندن، آوروپالی‌لار آرتیق سوزدن عمله کئچمکده‌دیرلر و «بونلارین صبر کاسه‌لری دولدوغوندان‌دیر کی، آچیقدان-آچیغا بو فیکیرلرینده توتدوقلارینی ایشلری ایله ایظهار ائدیرلر».

آوروپا اولکه‌لرینین شرقه یونه‌لیک ایشغالچی‌لیق و سویغونچولوق سییاستینی مراکئشین تیمثالیندا آیدینلاشدیران موأللیف قئید ائدیر کی، شرق اولکه‌لرینی رام ائتمک اوچون آوروپانین ایمپئرییالیست دوولت‌لری هئچ نه‌دن، حتتا اینسانلاری کوتله‌وی شکیلده قیرماقدان بئله چکینمیرلر. فیکرینی اساسلاندیرماق اوچون او یازیر: «بو سوزوموزو ایثبات و تصدیقه فرانسانین مراکئش صحنه-یی تاماشاسیندا اوینادیغی فاجیعه‌لی روللار بیر بورهان-ی جلی‌دیر. فرانسا بورا اوولجه اسلحه و اجزا-یی مشغله گونده‌ریب آساییش-ی عوموميیه‌نی خلل‌دار ائیله‌دی. سونرا دا قونشولوق، داها دوغروسو ایستیلا بهانه‌سییله عسگر و صفایین-ی حرببیه گونده‌ریب ایجرا قیلدیغی وحشت-ی مدنییت‌پسندانه و عوموم عالم-ی ایسلامی داغدار-ی یأس ائتدی. کیمسه‌سیز، زاواللی موسلمانلار».

مراکئشین دوچار اولدوغو فلاکتین سببینی فرانسا و اینگیلتره‌ده گورن م. هادی بیلدیریر کی، مراکئش – بو موسلمان اولکه‌سی خریستیان اولکه‌لری اولان فرانسا و آلمانیا آراسیندا گئدن رقابتین قوربانی اولدو. چکیشمه‌لر اونونلا نتیجه‌لندی کی، «آلمانیا بیر پارا عمل و مقصدلرینه نایبل اولوب ایشین ایچیندن کنارا چکیلدی. فرانسا دوولتی ایسه یولو آچیق، مئیدانی خالی گوروب اوز آرزوسونا کامال-ی سوهولت ایله مووفقق اولدو... مراکئش دوولتی تیجارت و رقابت مئیدانیندا مغبون و دوچار-ی خسارت اولدو. آوروپالی‌لارین برکتی سایه‌سینده بیر مقاما گلدی کی،

اونلاردان ایذین‌سیز هئچ بیر ایشه ایقدام ائتمه‌یه حاققی یوخدور... اومورات-ی داخلییه‌سیندن بیر امره شوروع ائده‌جه‌یی تقدیرده اجنبی‌لردن موساعیده ایسته‌نیلیر. عجبا، بو دا یاشاییش می؟».

ظاهیرده ریاکارجاسینا موسلمان اولکه‌لرینه، ایسلام دینینده اولان اینسانلارا محببت بسله‌دیکلرینی ایددیعا ائدن، اصلینده قودوز جاناوار کیمی بو اولکه و خالقلاری پارچالاماغا حاضیر اولان قربین ایستیلاچیلیق سییاستی‌نین اینسانلیق فلسفه‌سی ایله بیر یئره سیغمادیغینی بیلدیرن م. هادی باشقا موسلمان اولکه‌لرینی ده مراکئشین دوچار اولدوغو فلاکت‌لردن درس آلماغا چاغیریر. بیر موتفککیر اولاراق او ساده‌جه ایمپئرییالیست دوولت‌لرین آرتیق بیر اولکه‌ده تورتدیک‌لری قانلی فاجیعه‌لری تصویر ائتمکله کیفایت‌لنمیر، حادیثه‌لرین باشقا اولکه‌لرده ده تکرارلانا بیله‌جه‌یی تهلیکه‌سینی اونلارین نظرینه چاتدیریر و یازیر: «هر کسین گوزلری وارسا، گورسون. اوز شوونات-ی داخلییه-یی موعیظه-یی حالییه‌سینه باخسین. عکس تقدیرده مراکئشین دوچار اولدوغو بلا و موصیبته گیریفتار اولاجاغی آزاده-یی ایشتیباه بیر حقیقتدیر. نه آجی حقیقت، نه بویوک موصیبت!».

م. هادی آچیق شکیلده بیلدیریر کی، آوروپانین ایمپئرییالیست قووه‌لرینین قارشیسینا رئال بیر گوج چیخاریلماییجا وضعییت بئله‌جه داوام ائده‌جک. بیر یازی‌دا چوخ دوغرو اولاراق قئید ائدیلدییی کیمی، «هادی‌یه گوره، شرق خالق‌لارینی مودافیعه ائتمک، اونلاری موعاصیر مدنییت یوللارینا سالماق لازیم ایدی کی، قصبکارلیق سئلی قارشیسیندا، آیاقلار آلتیندا آلیب پایمال اولماسینلار». اونا گوره ده ایسلام دوولت‌لری بیرلشه‌رک الیبر اولمالی، فلاکتدن قورتارماق اوچون بیرلیکده موباریزه آپارمالیدیرلار. ازیلمکده اولان مراکئش دوولتی‌نین، شاشیرمیش، نه ائده‌جه‌ینی بیلمه‌ین بیچاره اهالی‌نین قایغی‌سینا قالماق طبیعی کی، هر کسدن اوول اونلارین موسلمان قارداشلارینین بورجو و وظیفه‌سیدیر. موأللیف ایصرارلا خاطیرلادیر کی، موسلمان حوکومت‌لری «بو حقیقت‌لری دوشونوب نومایینده گوندرمک مسله‌سینی دوچار-ی فلاکت اولان دینداشلارینا بیلدیرسه‌یدیلر»، مراکئش و بیر چوخ موسلمان دوولت‌لری خار و ذلیل وضعییته دوشمزدیلر. موسلمان اولکه‌لری آراسیندا ایتتیفاق و همرأی‌لیک اولسایدی، «ظالیم‌لار بو قدر تجاووزات و تعدییاتا جسارت‌لنمیش اولماز، طوغیان‌لارییندا بو درجه داوام ائتمزدیلر».

دیققت ائدیلمه‌لیدیر کی، محممد هادی بو مقاله‌نی یوز ایل بوندان اوول یازسا دا، اثرده‌کی بیر چوخ مقاملار بو گونوموزله یاخیندان سس‌لشمکده‌دیر. بئله کی، قرب دوولت‌لری هله ده شرقی اوز اسارتی آلتیندا ساخلاماق اوچون موختلیف واسیطه‌لره ال آتیر، اوز خئییرلری اوچون شرق خالق‌لارینین تورپاقلارینی تارمار ائتمکدن، شرقی همیشه موحاربه تهلیکه‌سی ایله اوز-اوزه قویماقدان چکینمیرلر.

کتابشناسی آثار دکتر صدیق (۳)

معصومه غلامنژاد بازکیایی

۱۱. دیوان اشعار ترکی حکیم سید ابوالقاسم نباتی

نباتی قراجه‌داغی، سید ابوالقاسم. **دیوان اشعار ترکی: همراه با کشف‌الابیات**؛ تصحیح، تحشیه و مقدمه: حسین محمدزاده صدیق؛ چاپ سوّم؛ تبریز: نشر اختر با همکاری انتشارات هاشمی سودمند، ۱۳۸۵؛ تک‌جلدی؛ ۳۰۸ ص.: مصور، عکس؛ وزیری.

عنوان پشت جلد به ترکی:

Həkim Seyyid Əbülqasim NƏBATİ Türkçə Divani

عنوان صفحه‌ی آخر کتاب:

DİVAN-I ƏŞAR-İ TÜRK-İ

چاپ اول کتاب مذکور در سال ۱۳۷۱ توسط انتشارات احرار به صورت گرفته است.

چاپ دوم کتاب مذکور در سال ۱۳۸۵ توسط نشر اختر و با همکاری انتشارات هاشمی سودمند در تبریز به صورت گرفته است.

کتاب حاضر، دیوان اشعار ترکی حکیم سید ابوالقاسم نباتی- شاعر عارف مسلک قرن سیزدهم – است که درون‌مایه‌ی آن دینی و عرفانی است. استاد کار گردآوری، تصحیح و تدوین این اثر عظیم را عهده‌دار بوده‌اند.

کتاب شامل سه بخش است که عبارتند از:

بخش اول: مقدمه‌ی مفصلی که استاد به زبان ترکی بر این کتاب نوشته‌اند و ضمنِ معرفی دقیق سید ابوالقاسم نباتی، شیوه‌ی تدوین کتاب را هم شرح داده‌اند.

بخش دوّم: کلیات اشعار نباتی که به شیوه و ساختار دیوان‌های سنتّی تدوین شده، و تمام اشعارش در بخش‌های قصیده، غزل، قوشما، گرایلی، بئشلیک، تجنیس، مستزاد، مخمس، مسدّس، ترجیع‌بند (ساقی‌نامه)، مثنوی، بحر طویل، ملمّع، رباعی، دوبیتی، تکْ بیت به صورت مجزا گردآوری شده است.

بخش سوم: افزوده‌ها که شامل: نسخه‌بدل‌ها، ایضاحات، نمایه‌ها، کشف‌الابیات، کتاب‌نامه، و وثیقه‌ها می‌باشد.

۱۲. دیوان اشعار ترکی حکیم ملا محمد فضولی

فضولی بیاتلی، محمّد بن سلیمان؛ **دیوان اشعار ترکی**؛ تصحیح، تدوین و مقدمه: حسین محمدزاده صدیق؛ چاپ هفتم؛ تبریز: نشر اختر با همکاری انتشارات هاشمی سودمند، ۱۳۸۷؛ تک‌جلدی؛ ۳۹۱ ص.: مصور، نمونه؛ وزیری.

عنوان پشت جلد به ترکی:

Moll Mohəmməd FUZÜLI Türkçə Divanı

عنوان صفحه آخر کتاب:

DİVAN-I ƏŞAR-İ TÜRK-İ

چاپ‌های اول تا ششم این کتاب از سال ۱۳۸۱ به بعد توسط ناشر مذکور در تبریز صورت گرفته است.

کتاب حاضر، دیوان اشعار ترکی حکیم ملا محمد فضولی، شاعر عارف مسلک قرن ۱۰ هجری از خطه‌ی آذربایجان است که درون‌مایه‌ی اشعارش عرفانی است. استاد کارِ گردآوری، تدوین و تصحیح این مجموعه‌ی نفیس را عهده‌دار بودند.

کتاب حاضر در سه بخش تنظیم شده است که عبارتند از:

بخش اول: مقدمه‌ی علمی که استاد به زبان ترکی بر این کتاب نوشته‌اند. و ضمن معرفی مفصل

ملامحمد فضولی، شیوه‌ی تدوین کتاب را هم شرح داده‌اند.

بخش دوم: متن دیوان حکیم فضولی که به شیوه و ساختار دیوان‌های سنتی تدوین شده و شامل بخش‌های دیباچه، قصیده، غزل، قطعه، ترکیب‌بند، مربعات، مخمس، مسدس، تضمین، ملمّع، رباعی به جزء مثنوی‌ها می‌باشد.

بخش سوم: افزوده‌ها که خود شامل: ترجمه‌ی منظوم ابیات عربی موجود در دیوان، نمایه‌ی آیات و ابیات و عبارات عربی موجود در دیوان، فهرست لغات فلسفی و عرفانی موجود در دیوان به همراه شرح آن‌ها به ترکی، فهرست لغات دشوار متن با شرحِ ترکی، فهرست ابیات فارسی، نمایه‌ی اعلام، کشف‌الابیات و ... است.

۱۳. دیوان اشعار ترکی حکیم ملامحمد هیدجی

هیدجی، محمد. **دیوان اشعار ترکی حکیم ملامحمد هیدجی**؛ مقدمه، تصحیح و تحشیه: حسین محمدزاده صدیق؛ چاپ اول؛ زنجان: پینار، ۱۳۸۷؛ تک جلدی؛ ۳٤۱ ص.: عکس، نمونه؛ وزیری.

عنوان پشت جلد:

HƏKİM HIDƏCİ TÜRKÇƏ DİVANI

کتاب در انتها شامل کتاب‌نامه است.

کتاب حاضر، مجموعه اشعار ترکی حکیم ملامحمد هیدجی – شاعر و فیلسوف قرن سیزدهم آذربایجان – است که دورن‌مایه‌ی فلسفی و حکمی دارد و استاد آن را با استناد به سه نسخه‌ی چاپی علی هشترودی، سید جعفر مرتضوی و رساله‌ی دخانیه‌ی علی‌اکبر ولایتی تصحیح و در سه بخش تدوین کرده است:

بخش اول: مقدمه‌ی جامع علمی به زبان ترکی، پیرامون زندگی، اندیشه‌ها و آثار حکیم هیدجی.

بخش دوم: دیوان اشعار که شامل قصاید، غزلیات، قطعات، مربع، تخمیس‌ها، ترجیع‌بند، مثنوی‌ها، مناظرات و ملمّع می‌باشد.

بخش سوم: افزوده‌ها که شامل نسخه‌بدل‌ها، شرح لغات دشوار ترکی، ضرب‌المثل‌ها، آرایه‌های ادبی موجود در اشعار، فهرست عبارات عربی، کلمات ترکی، اعلام، اماکن، غذاها، حیوانات و نباتات، اصطلاحات عرفانی و فلسفی، نجوم، موسیقی و کشف الأبیات می‌باشد.

۱٤. دیوان اشعار ترکی سید عظیم شیروانی

شیروانی، عظیم بن محمّد. **دیوان اشعار ترکی سید عظیم شیروانی (با کشف‌الابیات)**؛ تدوین، مقدمه، حواشی: حسین محمدزاده صدیق؛ چاپ اول؛ تبریز: ندای شمس، ۱۳۸۵؛ تک‌جلدی؛ ۷۱٦ ص.: مصور؛ وزیری.

عنوان صفحه‌ی آخر کتاب:

DİVÂN-ı ƏŞ'ÂR-i TÜRKİ

کتاب در انتها شامل کتابنامه است.

کتاب حاضر دیوان اشعار ترکی سید عظیم شیروانی – شاعر سده‌ی سیزدهم – است. درون‌مایه‌ی اشعار این شاعر عارف مسلک آذربایجانی، عرفانی و همچنین مبارزه علیه ستم و فساد و ریا است. استاد، کار تصحیح و تدوین این اثر گرانقدر را عهده‌دار بوده‌اند. کتاب حاضر که ثمره‌ی تلاش‌های علمی وی بر روی دیوان سید عظیم است، مشتمل بر سه بخش است:

بخش اوّل: مقدمه‌ای علمی به زبان ترکی که شخصیت سید عظیم را از بعدهای مختلف مورد بررسی و تشریح قرار داده است.

بخش دوّم: متن دیوان که شامل بخش‌های دیباچه، قصیده، غزل، قطعه، ترجیع‌بند، ترکیب‌بند، مستزاد، مربع، مخمّس، مسدّس، رباعی، تک بیت

می‌باشد.

بخش سوّم: افزوده‌ها که شامل نمایه‌ی آیات، احادیث و جملات عربی، شرح و توضیح لغات مشکل متن، کشف‌الابیات، کتاب‌نامه و وثیقه‌ها می‌باشد.

۱۵. دیوان اشعار ترکی سید عماد الدین نسیمی

نسیمی، عمادالدین. **دیوان اشعار ترکی سید عمادالدین نسیمی**؛ مقدمه، تصحیح و تحشیه از حسین محمدزاده صدیق؛ چاپ اول؛ تبریز: اختر، ۱۳۸٦؛ تک جلدی؛ ۷۱۱ ص.: نمونه؛ وزیری.

عنوان پشت جلد:

Seyyid İmadəddin NƏSİMİ Türkçə Divanı

عنوان صفحه‌ی آخر کتاب:

Seyyid İmadəddin NƏSİMİ DİVAN

کتاب شامل منابع و مآخذ نسیمی‌شناسی در انتهای مقدمه می‌باشد.

کتاب حاضر، دیوان اشعار ترکی سید عمادالدین نسیمی - شاعر عارف مسلک قرن نهم هجری- می‌باشد که استاد کارِ تصحیح آن را عهده‌دار بوده و آن را در سه فصل تدوین کرده‌اند:

فصل اوّل: مقدمه‌ای علمی و مفصل به زبان ترکی، در شرح زندگی، مبارزات و اعتقادات سید، شرح مضامین اشعار، ذکر نسخ خطی و چاپی دیوان ترکی وی، شرح ویژگی‌های تدوین حاضر و معرفی آثاری که درباره‌ی سید نوشته شده است.

فصل دوّم: مجموعه اشعار ترکی سید که استاد آن را با توجه به اعتقادات سید و مضامین اشعار وی به سیزده بخش تقسیم کرده‌اند:

۱. شیعیه‌ها و مناقب: اشعاری که مشحون از نص آیات و احادیث و در مناقب چهارده معصوم بوده و مخلص بودن او را به شیعه‌ی جعفری اثبات می‌کند. ۱. الیفنامه‌ها: اشعاری که در هر بیت از آن‌ها یکی از حروف الفبا تفسیر و تبیین شده است. ۳. قصیده‌ها: با درون‌مایه‌ی توحید و نعت، و سرشار از مضامین وحدت وجود و حروفیه. ٤. غزل‌ها: با درون‌مایه‌ی عرفانی. ٥. ترجیع‌بندها: با درون‌مایه‌ی عرفانی. ٦. مثنوی‌ها: با محتوای عرفانی، ۷. مربع‌ها: در مدح علی (ع) و عرفان. ۸. مستزادها. ۹. مخمس‌ها. ۱۰. تویوق‌ها: با مضامین عرفانی. ۱۱. ملمّع‌ها. ۱۱. نظیره‌ها و اشعار مشکوک. ۱۳. تضمین‌ها: مشتمل بر تضمین‌ها و مدحیه‌هایی که از سوی شاعران دیگر برای نسیمی سروده شده است.

فصل سوّم: افزوده‌ها که شامل فهرست‌هایی جهت راهنمایی خواننده و پژوهشگرانِ در احوال و افکار و آثار او می‌باشد.

۱٦. دیوان اشعار ترکی مرتضی قلی ظفر اردبیلی

ظفر اردبیلی، مرتضی قلی. **دیوان اشعار ترکی مرتضی قلی ظفر اردبیلی**؛ مقدمه، تصحیح و تحشیه: حسین محمدزاده صدیق؛ چاپ اول؛ اردبیل: شیخ صفی‌الدین، ۱۳۸۸؛ تک جلدی؛ ۱٤٤ ص.: مصور، نمونه؛ وزیری.

کتاب حاضر، دیوان اشعار ترکی مرتضی قلی ظفر اردبیلی – شاعر قرن یازدهم هجری – است که بر اساس نسخه‌ی خطّی که احتمالا به خط خود مؤلف است، تصحیح و در سه بخش تدوین گردیده است:

بخش اول: مقدمه‌ی ترکی استاد بر این اثر که پیرامون زندگانی، آثار و افکار ظفر اردبیلی به بحث می‌پردازد.

بخش دوم: متن دیوان که شامل دیباچه، غزل، ترجیع‌بند، ترکیب‌بند، مسدّس ترکیب، مخمّس ترکیب، مربّع ترجیع، مستزاد، قطعه و مثنوی است.

بخش سوم: ضمایم که شامل کشف‌الأبیات، نمونه‌ها، شرح لغات ترکی، فارسی و عربی موجود در متن، نمایه‌ی لغات و عبارات عربی، نمایه‌ی اسماء خاص و .. می‌باشد.

عئلمی دوشونجه

ال‌یازما کیتاب ایللوستراسییالاری مینیاتورلر

ایراده علعسگروا حاجی‌قیزی
İradə Ələsgərova Hacıqızı

میللی صنعت حودودلارینی آشاراق، هله ۱۳-جو عصرده تبریزه گلن بیر چوخ یاخین و اورتا شرق صنعتکارلارینین دا یارادیجیلیغیندا موهوم یئر توتان مینیاتور آذربایجان اینجه‌صنعتی‌نین پارلاق صحیفه‌لریندن بیرینی تشکیل ائدیر. مینیاتور صنعتی‌نین، هر خالقین تاریخی تکامول پروسئسینده فورمالاشان میللی تفککورونون کاراکتئری ایله سجییه‌لنن خوصوصییت‌لری، تورک دونیاسی‌نین موسلمان سیویلیزاسییاسینا اینتئقراسییاسی پروسئسینده اوز عکسینی تاپیر. شرق مینیاتورلرینین اوخشار و فرقلی جهت‌لری ده بونونلا ایضاح اولونور.

۱۲-جی عصردن باشلایاراق شرق مدنییتی‌نین اینکیشافی ایله پارالئل تکمیل‌لشن کیتاب صنعتینده ایللوستراسییا و اورنامئنت بزک‌لری آراسیندا اساس یئری مینیاتورلر توتوردو. لاتین سوزو اولوب سوریک-قیرمیزی رنگ معناسینی وئرن، موعاصیر دوورده بعضن «چوخ کیچیک» معناسیندا دا ایشله‌دیلن «مینیموم»ون، رنگله‌ییب بزه‌مک معناسینی وئرن «مینیاتوس» سوزوندن گوتورولدویو ائحتیمال اولونور (۲، ۵۷۷) (۸، ۸۷).

مینیاتورلرین یارانماسی، موسلمان اینجه‌صنعتی اوچون توکنمز ایلهام منبعی اولان کلاسسیک شرق پوئزییاسی‌نین دیرلی نومونه‌لرینه چکیلمیش ایللوستراسییالارلا بیرباشا باغلی‌دیر. دونیا شوهرتلی فیردووسی و نیظامی‌نین، سعدی، حافیظ، فوضولی و جامی‌نین، نوایی و باشقالاری‌نین اولمز اثرلری مینیاتور صنعتینی دا‌ییم یئنی‌لشن هومانیست ایدئالارلا، ادبییات قازانمیش فوسونکار اوبرازلارا، اوریژینال موتیولرله زنگین‌لشدیرمیش، فیردووسی‌نین «شاهنامه» ائپوپئیاسی، نیظامی‌نین لیریک-رومانتیک، فلسفی-دیداکتیک پوئمالاری رسساملاری دینی دوشونجه و آسکئتیزمدن اوزاق دونیوی حیسس‌لری، عولوی محبتی ترننوم ائدن صنعت اثرلری یاراتماغا روحلاندیرمیشدیر. مینیاتور صنعتینی مضمونلا تأمین ائدیب ایدئا جهتدن ایستیقامت‌لندیرن پوئزییا بدیعی ایفاده واسیطه‌لرینین اینکیشافینا دا موعیین تأثیر گوسترمیشدیر. پوئزییانین هامی طرفیندن سئویلن یوکسک اوبرازلار عالمی، زنگین دیلی، وزن موختلیف‌لییی، شئعیرییتی، موسیقی آهنگی رسسام‌لارین تخییولونه گوجلو تأثیر گوسترەرک اونلاردا پوئتیک تصویر دیلینه اویغون بدیعی فورما، شرطی دئکوراتیو اوسلوب، اوبرازلی ایفاده واسیطه‌لری تاپماق هوسی اویادیردی (۱؛ ۳؛ ۵؛ ۶؛ ۱۲؛ ۱۴؛ ۱۵؛ ۱۷).

اوخوجویا اثرین ایدئاسینی قاوراماقدا یاردیم ائدن کیتاب ایللوستراسییالاری‌نین

فورمالاشمیش سجییه‌وی خوصوصییت‌لرینه پئرسپئکتیو، رنگ چالارلاری، فورمانین ایشیق-کولگه مودئل‌لشمه‌سی و حادیثه‌نین باش وئردییی اطراف موحیطین شرطی تصویری عاییید ائدیله بیلر. مینیاتورلرده اینفورماسییانین سسله، سوزله یوخ، پوزا، رنگ، حرکت و سایره واسیطه‌سییله چاتدیریلماسی، اینسانین دونیانی ایکی یوللا-اشیاوی و حیسسی یوللا قاوراماسیندان باشلانغیج گوتورور. اوبیئکتیو گئرچک‌لیک داخیلی حیسسییاتدان دوغان اینفورماسییا حئسابینا، سبب-نتیجه‌یه ایستیناد ائدیلمک‌له، مثلن، پئرسوناژلارین ایجتیماعی مووقئعی لیباسلارینین رنگینه و کوپوزیسییاداکی یئرلرینه گوره تعیین اولونور. یعنی، مینیاتورده ک. کریموو آیری-آیری پئرسوناژلارین سیماسینداکی ایفاده‌دن چوخ رسسامی عوموومی احوال-روحییه‌نین، حرکت، پوزا و ژئست موختلیف‌لییی‌نین، دئکوراتیو لکه و ریتمیک جیزگی‌لرین ماراقلاندیردیغینی قئید ائتمکده تامامی‌یله حاقلی‌دیر (۴، ۲۳).

کۆنوسواری کومپوزیسییادا قوطب‌لرین روحی تشککول پروسئسی‌نین یوکسه‌لن و ائنن طرفلری کیمی قبول اولوندوغونو فیردووسی‌نین «شاهنامه» و جامی‌نین «یئددی تاخت-تاج» اثرینه چکیلمیش «فاریبوز کئیخوسروووون حوضورووندا» (۱۴۹۴) و «شاهلا وزیرین صوحبتی» (۱۵۱۷) کیمی مینیاتورلرده ایزله‌مک اولار. کونوسواری قورولوشون ان یوکسک نوقطه‌سینده (یعنی یوکسه‌لن و ائنن قوطب‌لرین کسیشدییی زیروه نوقطه‌سینده) شاه، اوندان بیر قدر آشاغیدا-ساغ و سول طرفلرده عالی منصبلی سارای اعیان‌لاری و قوناقلاردان عیبارت ایکینجی درجه‌لی اوبرازلار یئرلشدیریلیر. رسسام‌لارین اکثر حاللاردا کونوسواری قورولوشلو کومپوزیسییایا موراجیعت ائتمه‌لری قهرمانلارین ایجتیماعی مووقئعینی قابارتماق ایسته‌یی ایله باغلی‌دیر. بونون کوکونو، مینیاتورلرده اوبرازلارین فردی خوصوصییت‌لرینین عکس ائتدیریلمه‌سینه قویولان قاداغالارد ا[1] آختارماق لازیمدیر. ایدئانین واحید منبعدن ایداره ائدیلدیییینی گوسترن هندسی قورولوشدا ایکینجی درجه‌لی اوبرازلارین شاهدان آشاغیدا یئرلشدیریلمه‌سی بعضن آرخا پلاندا موختلیف سبکیلی صحنه‌لرله ده موشاییعت اولونور. «چینگیز خانین قورولتایی» و «چینگیز خان دویوشدن اوول عیبادت ائدیر» («جامی ات-تواریخ»، ۱۳۰۷-۱۴) کیمی مینیاتورلرده آرخا پلاندا گورونن آغاج بوداقلاری، اینسان فیقورلاری، قایا پارچالاری و سایره یازیلان‌لارا ثوبوتدور (۸، ۸۷-۹۱).

مینیاتور صنعت نومونه‌لرینین کومپوزیسییاسی یالنیز موعیین بوجاق آلتیندا دئییل، دیگر قورولوشلاردا: سونسوزلوق، دوورو، دیاقونال، فیرلانما پرینسیپلی سپیرالواری قورولوشلاردا دا تقدیم اولونور. ساده، عئینی

[1] جانلی مخلوق‌لارین، خوصوصن اینسان صورتی‌نین تصویری ایسلام دینینه گوره گوناه ساییلدیغیندان مووجود اینانجا گوره آللاهین یاراتدیغی اینسان اوزو حرکت ائدن بیر تصویردیر. تصویرین تصویرینی ایسه چکمه‌یه دیمز. رسم صنعتی ظاهیری عکس ائتدیرن گوزگودن باشقا بیر شئی دئییل. باطینی گوسترمه‌ین بو گوزگوده جیلوه، روح، جان بیلینمیر. مینیاتورلرده کولگه ده یوخدور. جنتده ده گونش و کولگه‌نین اولمادیغی حاققیندا خوصوصی قوران آیه‌سی ده وار. اوبرازلارین همیشه حرکتده گوستریلدییی مینیاتور رسم‌لرین یارانماسیندان یوزایلیک‌لر کئچمه‌سینه باخمایاراق، یاخین شرق مینیاتورلرینده بولود و آغاجلار، چین میناتورلرینده اولدوغو کیمی دییشمز قالیر. رسم یالنیز یئر اوزونون ظاهیری گوزلییینی آچیقلاییر، رسسامین آچماق ایقتیداریندا اولمادیغی اصل ماهییت ایسه رسم‌لره سیغمایان بیر موعمما اولاراق قالیردی.

زاماندا قاپالی دایره ایله موقاییسه‌ده بیر نوقطه‌دن چیخسا دا، اونون اطرافیندا بیرلشمه‌ین سپیرال هر نووبتی مرحله‌ده حودودلارینی گئنیش‌لندیریر. «سطح اوزره آچیلان رسمه» بنزه‌ین بو قورولوشدا سپیرالین باشلانغیج نوقطه‌سینده یئرلشدیریلن شاه کایبناتین مرکزی گونشه، اعیان‌لار ایسه اونو احاطه ائدن پلانئت‌لره بنزه‌دیلیر. بیر چوخ خالق‌لارین دویاگوروشونده «اوجاق»، «موقددس آغاج» مفهوم‌لاری ایله عئینی‌لشدیریلن «گونش»، دایره‌وی و سپیرالواری قورولوشلارین مرکزینده دایانیر. واحید منبعدن قیدالانان گئرچک‌لییین هر هانسی اشیا و یا حادیثه‌نین باشلانغیج نوقطه‌سی کیمی تقدیم اولونماسی، تارازلیق و بوتوولوک عامیلی مرکزین «او بیری دونیا» ایله ائنئرژی علاقه‌سینین اولماسینا (قدیم چین اینانجینا گوره) ایشاره‌دیر. عولوی حیسس‌لر آشیلاماق یولو ایله اینسانین معنوی یوکسه‌لیشینه خیدمت ائدن تصویر، رسسامدان وئریلمیش سوژئتین دوشونولموش فورمایا اویغون قورولماسینی طلب ائدیر. نیظامی‌نین «خمسه» (۱۵۳۹-۴۳) اثرینه چکیلن «محممدین مئعراجی» مینیاتورونون کومپوزیسییا قورولوشو بو یازیلان‌لارا ثوبوتدور (۷، ۴۸-۴۹).

دایره‌وی قورولوشدا موعیین چرچیوه داخیلینده حرکت ائدن ائنئرژی، سپیرالواری قورولوشدا سونسوزلوغا دوغرو، روحی تشککولون موعیین مرحله‌سینی تشکیل ائدن هر نووبتی چئوره‌نی کئچمکله یوکسه‌لیر. سایی بیلینمه‌ین دایره‌لرین هر بیرینده یاشانانلار اوولکی‌لردن سئچیله‌رک ماهییتجه، داها دا موکمل‌لشیر. تصویر، اینسانین بوتون حیاتی بویو جان آتدیغی معنوی کامیل‌لییین، روحی یوکسه‌لیش واسیطه‌سییله قازانیلان اعیانی بولمه‌سینه چئوریلیر. عصرلر بویو اینسانین نبض کیمی داییم ووران منبع ایله علاقه‌سینی، رسسام‌لارین مینیاتورلرین محض هندسی قورولوشو واسیطه‌سییله آچماغا چالیشماسی‌نین دا، سببینی بورادا آختارماق لازیمدیر.

بو معنادا «محممدین مئعراجی» مینیاتوروندە بوراق آدلی افسانه‌وی آتین ترکینده تصویر ائدیلن محممد پئیغمبر (ص) واحید منبع-مرکزی، اونو موشاییعت ائدن جبراییل و دیگر ملک‌لر ایسه سپیرالواری قورولوشو گوستریر. اوزو نیقابلا اورتولموش محممد پئیغمبر اوبرازی‌نین سپیرالی حرکته گتیرن منبع کیمی هر یئنی دایره‌نین ایسته‌نیلن نوقطه‌سینی اوزونه جلب ائتدییینی دایره بویو یئرلشدیریلن ملک‌لرین مرکزه - «نور»ا دوغرو یونه‌لمه‌سینده گوره بیله‌ریک. بئله‌لیکله، کومپوزیسییا قورولوشو قاورانیلدیغینی بیر داها تصدیق‌له‌ییر (۸، ۸۷-۹۱).

شرق مینیاتورلرینه ماراق ۱۹-جو عصرین اوولرینده مؤنهئن، پاریس و لوندون‌دا کئچیریلن سرگی‌لرله باشلاندی. ق. میژون، ئ. دیس و آ. بلوش (۱۹۱۱) شرق مینیاتورلرینین اویره‌نیلمه‌سینه، تبریز مکتبی‌نین شرفلی یئر توتدوغو بیر دنه ده عوموم‌ی‌لشدیریجی سبکیلی ایلکین تدقیقاتین اولمادیغی عئلمی ایشلری ایله باشلادیلار.

ئ. کونئل و ف. مارتین (۱۹۱۲)، ک. آنئ؛ مارتو و وئنئرین ایکی جیلدلییی‌نین (۱۹۱۳)، شولس (۱۹۱۴) و باشقالارینین شرق ال‌یازما مینیاتورلرینین اویره‌نیلمه‌سینه حصر اولونموش ایلک عئلمی ایشلری‌نین تک ایللوستراسییا باخیمیندان دیرلی اولدوغونو سویله‌مک یقین کی،

دوز اولماز، مثلن، اونلاردان ف. مارتینین آلبومونداکی «منافی الحئیوان»ین مینیاتورلرینین رئپرودوکسییاسینا آیری یئرده چوخ نادیر حاللاردا راست گلمک اولار. ال‌یازما کیتابی و مینیاتور رسمی‌نین اویره‌نیلمه‌سینه ف.و. شولس (لئیپسیق، ۱۹۱۴) و ئ. کونئل (بئرلین، ۱۹۲۳) کیمی صنعت‌شوناسلارین یارادیجیلیغیندا چوخ آز یئر وئریلمیش، یالنیز آیری-آیری مقاله‌لر و موختلیف اثرلرده کیچیک بولمه‌لر حصر اولونموشدو.

ایران‌پرست موقئع‌ده قالسا دا، اوز تدقیقات‌لاریندا باشقا موٴللیف‌لردن فرقلی اولاراق ۱۶-جی عصر مینیاتور اینجه‌صنعتی‌نین تبریزده داها قدیم یئرلی عنعنه‌لر اثناسیندا اینکیشاف ائتدییینی ائعتیراف ائدن آلمان صنعت‌شوناسی ف.و. شولس، ۱۶-جی عصر تبریز مکتبینی هئرات، مرو، بوخارا و دیگر مینیاتور مکتب‌لرینین فورمالاشماسینا ثمره‌لی تأثیر گوسترن «آنا مکتب» آدلاندیریر.

۱۹۲۰-جی ایلده ق. میژونون عوموميلشديريلميش علمی ایشی و آ. بلوشون «پاریس میللی کیتابخاناسیندا شرق ال‌یازمالاری» کوللییاتی نشر اولوندو. آدولف قوفمان آرنولدون «ایسلام کیتاب اینجه‌صنعتی عابیده‌لری» (بئرلین، ۱۹۲۹، آلمان دیلینده) آدلی آیری-آیری خط نووعلرینه و شرق کیتاب صنعتی عابیده‌لرینین ترتیباتینا حصر اولونموش تدقیقات‌لارینین درج اولونماسی ایسه مینیاتور اینجه‌صنعتی‌نین دریندن و جیددی اویره‌نیلمه‌سینه تکان وئردی.

۱۹۳۱-جی ایلده لوندون‌دا کئچیریلن بویوک میقیاسلی سرگی‌نین زنگین ماتئریال‌لاری اساسیندا ۱۹۳۳-جو ایلده ل. بیننون، ج. ویلکینسون و ب. قرئیین یئنی اوموميلشديرمه‌لری، اثرلرین تصنیفات و آردیجیل‌لیغینا حصر اولونموش چوخ دیرلی فوندامئنتال علمی ایشلری چاپدان چیخدی. ائله همین ایلده ده، آذربایجان عالیمی م. آغااوغلونون مورقان بئستاریاسی حاققیندا کیچیک، آنجاق چوخ دیرلی مقاله‌سی، ایستانبول اونیوئرسیتئت کیتابخاناسی‌نین شکیللی ال‌یازما کاتالوقو و ف ۱۴۲۲ شیفره‌لی آلبومو چاپدان چیخدی. ۱۹۳۴-جو ایلده ایستانبول آلبوم‌لاری حاققیندا واجیب معلومات توپلاییب نشر ائدن م. آغااوغلو ۱۹۳۷-جی ایلده «خوسروو و شیرین»ین واشینقتوندا ساخلانیلان چوخ قییمتلی نوسخه‌سینی آشکارلاییب علم عالمینه تقدیم ائتدی. فرانسیز تدقیقاتچیسی ئ. دئ لورئیانین فورمالاشماسینا حصر اولونان ایلکین تدقیقات‌لاری اوسلوب‌لارین موعیین‌لشدیریلمه‌سینده موعیین رول اوینادی. تئزلیک‌له، ب.پ. دئنیکئنین «ایران رسم‌لری» (۱۹۳۸) و دوریس براینین مینیاتور مکتب‌لرینی (دوولرینی) موعیین‌لشدیرمه‌یه جهد ائدیلن مقاله‌لری نشر اولوندو. ۱۹۳۹-جو ایلده ئ. شرئدئرین کیچیک اویغونسوزلوغون اهمییتینی آزالتمادیغی سانباللی مقاله‌سینده دقیق علمی یاناشمالار گوزله‌نیلمز فلسفی-ائستئتیک عوموميلشديرمه‌لرله اوزلاشمیش، ائله همین ایل ده آ.او. پووپون دیرلی معلومان وئریلن علمی ایشی چاپ اولونموشدو. ۱۹۴۰-جی ایلده ب. قرئیین قاهیره سییاهی‌سینا داخیل اولان «کلیله و دیمنه» مینیاتورلری حاققیندا کیچیک معلوماتی ایشیق اوزو گوردو.

سوویئت توپلولاریناکی ال‌یازمالارین اکثرییتی ایکینجی درجه‌لی شیراز نومونه‌لریندن

عیبارت اولدوغوندان تبریز کیتاب مینیاتورلرینه حصر اولونموش خوصوصی تدقیقات‌لار دئمک اولار کی، یوخ درجه‌سینده‌دیر. ایستیثنا کیمی، تورکمنچای موقاویله‌سیندن سونرا قریبوئدووون اولدورولمه‌سییله باغلی بارات (اوتکوپ) شکلینده روسیایا اوده‌نیلن، ۱۵–جی عصرین آخیری (آخیرینجی تئیموری‌لر) و ۱۶–جی عصرین ایکینجی روبعونه (صفوی دوولتی) عایید موحتشم ال‌یازمالاری قئید ائتمک اولار. سوویئت اراضی‌سینده اولان شخصی کوللئکسییالاردا ۱۳–۱۵–جی عصر تبریز مینیاتورلری اولمادیغیندان، اونلار حاققیندا دانیشماغین دا، معناسی یوخدور. اونلار، حال–حاضیردا آمئریکا و شرقی آوروپانین ان ایری موزئی‌لرینده و ان زنگین کوللئکسییالاریندا ساخلانیلیر.

سوویئت موألیف‌لرینین اینجه‌صنعتین عوموومی مسله‌لرینین و آیری–آیری شرق ال‌یازما مینیاتورلرینین اویره‌نیلمه‌سینه حصر اولونموش ایلک عئلمی ایشلرینده: ف.آ. روزئنبئرقین «علی رضا عاباسی‌نین ال ایشلری – ۱۶–جی عصر ایران مینیاتورلری» (۱۹۲۲)، و.آ. کراچکووسکایانین «خانئنکونون کوللییاتیندا موسلمان اینجه‌صنعتی»، ب.پ. دئنیکئنین «شرق اینجه‌صنعتی» کیتابی، آ.ن. سویرینین «۱۶–جی عصر شخصی ایران ال‌یازماسی» (۱۹۲۴)، م.م. دیاکونووون لئنینقراد کوللییاتینداکی «شاهنامه» ال‌یازماسینداکی ایران مینیاتورلرینین تصویری (۱۹۳۵) و سایره آدلاریندان دا گورووندویو کیمی ایران، اورتا آسیا و آذربایجان اوستالارینین یارادیجیلیغی فارس اینجه‌صنعتی کیمی تقدیم اولونور. سوویئت نشرلرینده مینیاتور رسم اینجه‌صنعتینی صیرف عئلمی نوقطه–یی نظردن آراشدیراراق هر میللی مکتبی لاییق اولدوغو سوییه‌ده دیرلندیرن عئلمی مقاله‌لره یالنیز ۱۹۴۰–جی ایلدن باشلایاراق راست گلمک اولار.

بویوک وطن موحاریبه‌سی (۱۹۴۱–۱۹۴۵) ایله باغلی اوزون سورن سوکوتدان سونرا، مینیاتور تاریخچیسی ای. شوکینین تدقیق اولونان ال‌یازمالار حاققیندا اطرافلی معلومات وئریلن و او دوور اوچون سجییه‌وی نظری مسله‌لر ایشیق‌لاندیریلان «آخیرینجی عاباسی‌لرین و ایلکین ایلخانی‌لرین رسم‌لری» (۱۹۳۶) و «تئیموری‌لر دوورونون رسم‌لری» (۱۹۴۵) آدلی ایکی جیددی عئلمی ایشی چاپدان چیخدی.

۱۹۵۵–جی ایلده م.پ. ایپپشیراوغلو و عییوب‌اوغلونون اینتیباع دوورونه عایید مینیاتورلرین توپلاندیغی ایستانبول آلبوموندا، ماهییتی آچیلمایان و ال‌یازمالارینا دایر دیرلی معلومات وئریلمه‌دن آنجاق سطحی مولاحیظه‌لرین یورودولدویو کیچیک معلومات‌لاری مطبوعاتدا درج اولوندو.

دونیا موسلمان تورک‌لری

کشتار اویغورها در چین و حواشی آن

پرویز زارع شاهمرسی
Shahmarasi.blogfa.com

اویغورها شاخه ای از قوم بزرگ ترک هستند که در کشورهای چین، قزاقستان، ازبکستان، قرقیزستان و مغولستان زندگی می کنند. اویغورهای چین با ۹ میلیون نفر جمعیت بزرگترین گروه اویغورهای جهان هستند. اویغور در زبان ترکی به معنای «پیوسته» و «متحد» است. اویغورها از قدیم الایام برای خود حکومتهایی مستقل و نیمه مستقل داشته اند و فرمانروایان آنها «قاغان» نامیده می شدند. آنان پیش از آنکه در قرن ۱۳ میلادی به اسلام ایمان آورند، به آیینهای دیگری چون، مانی، زرتشتی و مسیحی گرایش داشتند. اویغورها از قدیمیترین گروههای ترکان هستند که به دین اسلام و مذهب سنی حنفی گرویده اند. در سال ۴۵۱ ق محمودکاشغری یک ترک اویغور کتاب مهم «دیوان اللغات الترک» را به المقتدی بالله خلیفه‌ی عباسی تقدیم کرد. این کتاب نخستین کتاب گرامر ترکی است. در این کتاب آگاهی‌های مهمی در باره‌ی اقوام ترک و نمونه‌هایی از ادبیات ترکی آورده شده است. گویش اویغوری یکی از خالص ترین گویشهای زبان ترکی است و این کتاب مهم نیز به این گویش معطوف است.

اویغورهای چین در منطقهٔ خودمختار سین کیانگ زندگی می کنند. این استان بزرگترین استان چین است که یک ششم مساحت چین را شامل می شود. سین کیانگ در غرب و شمال با هشت کشور همسایه است و از شرق تا غرب با کشورهای مغولستان، روسیه، قزاقستان، تاجیکستان، قرقیزستان، افغانستان، پاکستان و هند هم مرز است. شهر مهم «کاشغر» و صحرای تاکلاماکان در این استان واقع شده است. در سال ۱۸۸۴ میلادی در دوره امپراطوری منچو، چینی‌ها ترکستان شرقی را تسخیر کردند و نام آنرا تغییر داده « سین کیانگ » نامیدند که در زبان چینی بمعنی « مرز جدید » می‌باشد. مرکز سین کیانک شهر ارومچی است که تقریبا ۴۰۰۰ کیلومتر با پکن فاصله دارد و در یک منطقه زمانی متفاوتی واقع شده است. در سال های اخیر سین کیانک به صورت یک منطقه مهم و کلیدی برای دولت چین ظاهر شده است که امور تجارت نفت و گاز را تسهیل می‌کند، استان سین کیانک نه تنها افتخار چینی ها برای آزمایشات هسته ای زمینی بلکه جایگاه بزرگترین منابع نفتی همچون حوزه نفتی طاهر و پالایشگاه دوشاتری است.

در این استان که پیمانه امنیت انرژی چین پر می شود، در بین تعداد زیادی از پروژه های بزرگ خط لوله ۳۰۰۰ کیلومتری قزاقستان – چین که پیش بینی می‌شود که با مبداء دریای خزر در سال ۲۰۱۱ عملی شود، به سین کیانگ می رسد و یک خط لوله مهم صادراتی ساحلی است و سالانه ۲۰ میلیون تن نفت خام دریای خزر را حمل می کند، قرار دارد. بخشی از این خط لوله به نام خط آتاسو- آلاشانکو از سال ۲۰۰۵ عملیاتی شده و نفت خام را از قزاقستان پمپاژ می کند.

منطقه سین کیانک با ویژگی آسیای مرکزی از موقعیت جغرافیایی آن روی نقشه ریشه می گیرد. این منطقه در گذرگاه شش منطقه فرهنگی و جغرافیایی با مرزهای پر خلل و فرج [روسیه، آسیای مرکزی (قرقیزستان و تاجیکستان)، مغولستان، شبه قاره هند (هند، پاکستان و افغانستان)، تبت و چین] واقع شده است.

در ۱۲۵ سال گذشته که چینیها منطقه ترکستان شرقی را اشغال کرده اند، سیاست قومی آنها معطوف به نابودی ترکان اویغور بوده است و این سیاست ضد انسانی را در این مدت ادامه داده اند. بویژه از زمانی که

در سال ۱۹۴۹ کمونیستها در چین به قدرت رسیدند، این روند شدت بیشتری گرفت. روند کوچاندن چینیهای «هان» به این منطقه سرعت یافته و اکثریت اویغور در این منطقه رفته رفته کاهش یافته است. جمعیت "هان‌ها " در مقایسه با سال ۱۹۴۹، ۶ درصد افزایش یافته و به ۴۰ درصد در سال ۲۰۰۰ رسیده است. لشکرکشی قوم زدایی چینی کردن که به پیشاهنگی یک واحد نظامی دولتی انجام می شود، از دهه ۱۹۵۰ همواره جنجال برانگیز بوده است، در حالی که منابع رسمی کارهای کشاورزی بسیار بزرگی را در اختیار این نیرو قرار داده است، منتقدان می گویند این ابزاری برای یک تهاجم قوم زدایی و چینی کردن منطقه است.

اویغورها تاکنون بارها برای استقلال از چین تلاش کرده‌اند که بی‌نتیجه مانده و دولت چین همواره استقلال طلبان را تروریست معرفی کرده است، حکومت مرکزی چین در سرکوب مسلمانان بسیار فعال بوده به طوری که از ۹۳۸ مدرسه دینی که در سال ۱۹۸۹ فعال بودند، آخرین مدرسه آن در سال ۱۹۹۶ توسط دولت چین تعطیل شده است.

در سال ۲۰۰۵، ۳۷ دانش آموز مسلمان به جرم آموختن اسلام بازداشت شدند و دانشجویان مسلمان به جرم انجام اعمال دینی از دانشگاه‌ها اخراج شدند، شاغلینی که نماز می‌خوانند از کار اخراج و ائمه جماعت ۲۳۰۰۰ مسجد در این ناحیه مجبورند نام و تعداد نمازگزاران مساجد را به مقامات دولتی گزارش دهند.

اویغورها همانند اکثریت مسلمان منطقه فرائض دینی خود را بجا می آورند، پس از سپتامبر ۲۰۰۱ و تبلیغات ضد اسلامی از سوی کشورهای غربي، دولت چین از این مساله به نفع خود استفاده کرد و تهاجم گسترده ای را برای فرهنگ زدایی اسلامی به بهانه مبارزه با تروریسم در منطقه آغاز کرده است. . گزارشات حتی از این حاکیست که مسلمانان اویغور اغلب تحت فشارند که مشروبات الکلی صرف کنند و در ماه رمضان غذا صرف کنند. سازمان عفو بین الملل معتقد است که ۵۰۰ اویغور از ۱۹۸۵ تا کنون به جرم «استقلال طلبی» اعدام شده‌اند.

دولت چین در سال ۲۰۰۳ استفاده از زبان اویغورها را قدغن کرد. در سال ۲۰۰۷ دولت چین گذرنامه همه اویغورها باطل شد تا آنها نتوانند به خارج از کشور سفر کنند. سیاست چین نسبت به اویغورها یک نوع نسل کشی فرهنگی و انسانی است.

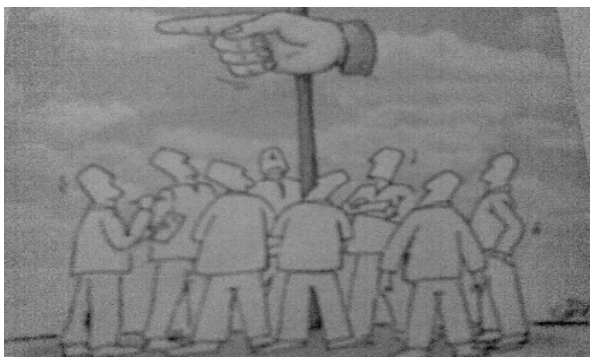
بتازگی نیز حوادث خونین دیگری در چین رخ داد. ماجرا از این قرار بود که چینی های«هان» تعدادی از اویغورها را در شهر گوانگ دانگ به قتل رساندند. مردم در شهر اورومچی در اعتراض به این کشتار به خیابانها ریختند و توسط مأموران امنیتی چین هدف رگبار مسلسلها قرار گرفتند. اویغورها نیز به مقاومت پرداختند. هوجین تائو رئیس جمهور چین که در ایتالیا بود، به سرعت به پکن بازگشت. چین حوادث منطقه را در بایکوت خبری قرار داده و دیگر اطلاع دقیقی از اوضاع اورومچی به جهان منتشر نشده است ولی با توجه به سیاست رسمی دولت چین، عدم رسیدن کمک به اویغورها و خوی وحشیگری مأموران چینی می توان وخامت اوضاع را حدس زد.

موضوع دیگر موضع کشورهای اسلامی به کشتار مردم مسلمان اویغور است. تاکنون به جز ترکیه هیچ کشوری رسما به این کشتارها اعتراض نکرده است. اردوغان نخست وزیر ترکیه در اقدامی شجاعانه که نهیبی است بر مدعیان دروغین حمایت از مسلمانان، صراحتا کشتار اویغورها را یک «نسل کشی» خوانده و به شدت به آن اعتراض نموده است. کشورهای دیگر نیز با توجه به روابط تجاری و اقتصادی وسیع با دولت چین، راه سکوت را برگزیدند. در این میان رفتار جمهور اسلامی بسیار جای بحث دارد.

پرسش اینجاست کشوری که خود را ام القرای جهان اسلام می داند و رهبرش را ولی امرمسلمین جهان، چگونه می تواند در برابر کشتار علنی و غیرانسانی عده ای ازمسلمان سکوت نماید؟ پاسخ در دو

بخش می تواند بیان شود. نخست اینکه پس از انتخابات دولت ایران به شدت در عرصهٔ داخلی به چالش کشیده شده و برای اینکه این خلاء حمایت را پر کند وادار شده تا به قدرتهای خارجی همچون روسیه و چین تکیه نماید. یعنی دولت مایل نیست با پرداختن به مسئله اویغورها، مسئله ای دیگر را بر مسائل بی پایانش در داخل اضافه نماید.

جالب این است که در سال ۱۳۵۷ قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، خبرنگار رادیو و تلویزیون آلمان از آیت الله خمینی رهبر انقلاب در مورد احتمال کمک ایران به مسلمانان روسیهٔ شوروی پرسش کرد که ایشان اظهار داشتند: «آنها برادران ما هستند. ما با تمام مسلمانان برادر هستیم و این یک اصل اسلامی است که هر مسلمانی باید به مسلمان دیگر کمک کند.» بر این اساس در اصول سیاست خارجی ایران چنین توضیحی وجود دارد که: «یکی دیگر از اهداف مهم کشور ما، دفاع از حقوق همهٔ مسلمانان جهان است، بدین معنی که خود را متعهد و ملتزم می داند تا در هر گوشه‌ای از دنیا که به حق مسلمانی تجاوز و تعدی شود بعنوان نمایندهٔ حکومت اسلامی از حقوق آنها دفاع کند و جلوی تجاوز و تعدی به آنها را در حد توان و قدرت خود بگیرد.»[1] جای تعجب است کشوری که در قانون اساسی و اصول سیاست خارجی آن، به صراحت حمایت از تمام مسلمانان جهان ذکر شده است چنین این اصول اساسی و قانونی خود را در معرض مصلحت اندیشها و جاه طلبیهای گروهی و باندی خود قرار می دهد.

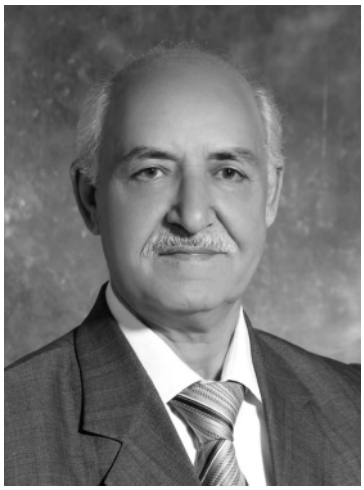

اعدام ترکهای مسلمان اویغور به دست فاشیست‌های شوونیست کشور چین، که در تاریخ ۱۳۸۸/۸/۱۸ صورت گرفت را محکوم کرده و از اینکه جامعه جهانی بخصوص مدعیان حقوق بشر چشم بر این فاجعه انسانی بسته‌اند، می‌گوییم ننگتان باد. به امید اینکه دوباره ترکهای مسلمان اویغور استقلال واقعی خود را از کافران چینی بگیرند.

بعد از اعدام ۹ نفر در تاریخ قید شده ۲۱ نفر نیز به اعدام محکوم گردید و در انتظار مرگ بسر می‌برند. لازم است دنیای اسلام چشم بر این جنایت آشکار کمونیست‌های چینی نبندند.

[1] محمدی، منوچهر. اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. انتشارات امیرکبیر. ۱۳٦٦. تهران. ص ٤۳

کیم کیمدیر؟

آسلان

آدیم: عبدالعلی،

سوی آدیم: مُجازی،

(**آسلان**) تخلص ائدیرم.

آتامین آدی: یوسف

آنامین آدی : زهرا بیگم

دوْغولدوغوم ایل: ۱۳۱۳/۷/٤ گوْنش ایل.

دوْغولدوغوم یئر و عائله: آذربایجانین گوْنئی ماحالی، شبستر شهری‌نین شمالیندا، میشوْو داغی‌نین سولو ـ چایلی، چئشمه‌لی- بولاقلی، گوْل- چیچکلی، باغ- باغاتلی، خوْش هاوالی اتکلرینده یئرله‌شن شانجان کندینده بیر ائرکن ال صنعتلی (آزاد و ابتدائی) بینا سالان، مال- داوار ساخلایان، اکینچی‌لیک ائدن و شال توْخوماقلا ایمرار معاش ائدن بیرعائله ده آنادان اوْلموشام.

آذربایجانین وضعیّتی خاراب اوْلدوغونا و تحصیل ایمکانی اوْلمادیغینا گؤره ۱۱ یاشیما قدر سوادسیز ایمیشم، ۱۳۱٤دن ۱۳۱۵ نجی ایله قدر میللی حؤکوْمت (فرقه دموکرات) زمانی، تحصیل ایجباری اوْلدوغونا گؤره بیر ایل آنا دیلیمده درس اوْخوماغا نائل اوْلموشام. ائله بو ایللـرده کی بیر آز عقـلیم کسیردی، مهربان آنامین سؤز- سوْوندان، باشلارینا گلن قضوو- قدرلریندن، شاهلاردان، خانلاردان، به‌ی‌لردن، ائرمنی موْسلمان ساواشیندان، قدیم کندلرین و ائولرین تالانماسیندان، قادینلارین قورخودان تندیرلرده گیزلنمه‌لریندن، باهالیقدان، آجلیقدان، طاعون، وبـا خسته‌لیگیندن، دبلردن، رسملردن، دوْزگوْنلوکدن، ایماندان، قیامتدن و شیرین- شیرین ناغیل لاریندان فایدالانمیشام .

۱۱ یاشیمدا میللی حؤکومت دییشیلندن سوْنرا همان ۱۳۱۵ نجی ایلین اسفند آیینده تهرانا مهاجرت ائتمه مجبوریییتینه معروض قالمیشام.

۱۳٤٦ نجی ایلده تأهل اختیار ائدیب ائولنمیشم، اوْنون حاصیلی ایکی اوْغلان بیر قیز دیرکی، الحمدالله اونلارین هر بیری‌نین اؤزونه گؤره بیر هنری واردیر.

بو یوخاری‌دا گلن سوزلرین شرحینه گؤره کتابیمدا یازدیغیم بو پوئمانین بیر قسمتینی گتیریرم، اولسون کی بو بیوگرافیانی آچیقلاسین .

اوْن یاشیمدا منده گلدیم تئهرانا
یوْلوم دوْشدو، لاله زارا، مئهرانا[1]
قالمیش ایدیم مات و مبهوت حئیرانا
آیاق آچدیم، اوْندا بهارستانا[2]
قالانینی سیزلر سالین حسابا
کاغاذ توتماز، گرک یازیم کیتابا
اوْندان سوْنرا، نه‌لر گلدی باشیما
فلک گوْنده آغی قاتدی آشیما
آنا اوْلدو، منه خبر گلمه‌دی
سانمایین‌کی، بو خبر بیر کلمه‌دیر
ائشیتدیم‌کی، آنام چوْخدان اوْلوبدور
نه دی‌ـ نه وار؟ (سینه‌پهلو)[3] *اوْلوبدور*
ایکی ایلدن سوْنرا خبر وئردیلر
گوْللریمین چیچک‌لرین دردیلر

ائشیتدیم‌کی آنا اؤلوب ایکی ایل‌دی
قوهوم- قبله، بیر- بیریندن سئچیلدی
ایکی ایلده آناسیزام بیلمیردیم
آغلامیردیم، گؤز یاشیمی سیلمیردیم
بیلن گؤندن دائم قارا گئیردیم
فلکه ده اؤزو قارا دئیردیم
باجی ـ قارداش، قالیب کتده اوزاقدا
یئتیم اوشاق، اؤ دا قاردا، سازاقدا
قؤرخولو تهراندا[۴] نئجه یاشاردیم
ناشیلیغی سؤودوم، بیر آز باشاردیم
نئچه کرن[۵]، اؤلومدن قورتاردیم
چؤخ قؤیونو باشا کیمی اؤتاردیم[۶]
قراریمدا کیشی‌کیمی، دوراردیم
حسابلاردا اؤزه زیان ووراردیم
باش ساخلادیم یار یؤلداشین ایچینده
دؤز یاشادیم، مین اؤوباشین ایچینده
بحث ائله‌دیم، سیاسته قاریشدیم
کؤسموشودوم، دؤستلار ایله باریشدیم
درس اؤخودوم بیر آرزوما یئتیشدیم
آممیا بؤیوک آرزوم ایله آتیشدیم
هرنئیله‌دیم، بو آرزوما چاتمادیم
آممیا هئچوقت هدفیمی آتمادیم
بیر آز یئنه، درس اؤخودوم اؤلمادی
بیر قیراندان[۷] چؤخ سحره قالمادی
مجبور اؤلدوم تحصیلی ترک ائیله‌یم
تحصیل اؤچون عهدیمی برک ائیله‌یم
ایگیرمی بئش ایل اؤ زاماندان گئچنده
ائوله‌نیبم آرواد اوشاق ایچینده
تحصیل آلیب درس اؤخودوم تازادان
ائله بیلکی، اؤندا اؤلدوم آنادان
گئجه گؤندوز درس اؤخودوم یاتمادیم
هئچوقت علمی آیری زادا ساتمادیم
عالیملرله، گئتدیم، گلدیم، قاتیشدیم
یئنه آرزوم دؤشدو قالدی اؤتوشدوم
چؤخ کتابلار آلیب، بیغیب، اؤخودوم
کلمه‌لری بیر ـ بیرینه تؤخودوم
بحث ائله‌دیم[۸] انجمن‌لر ایچینده
سانکی‌رشبر[۹]، قالیب‌چؤلده،بیچینده
هر نه یازدیم سؤزوم باشا یئتمه‌دی
آرزولاریم، یئنه قالدی، بیتمه‌دی
گئدنمه‌دیم مکتبیمه سؤن قؤیام
تحصیل اؤچون تامارزی‌یام، یانقی‌یام
بؤیوک آرزو منه درس اؤخوماق‌دیر
درس‌اؤخوماق،سانکی‌فرش‌تؤخوماق‌دیر
شعر یازدیم،اؤز اؤزومه باغلاشدیم
«اصلانی» یادیما سالیب آغلاشدیم
اؤنا گؤره «آسلان»[۱۰] آدی سئچیلدی
پالتار تکین دؤز اگنیمه بیچیلدی
لیاقتیم اؤلسا اؤنو ساخلییام
«آسلان»اؤچون‌من‌هامی‌دان حاقلییام

هر حالدا ۱۵ ایلدن سؤنرا یئنه درس اؤخوماغا باشلاییب، ادبی دیپلم آلماغا و بیر ایکی ایلده اؤنیورسئتلرده مدیریّت درسلرینی اؤخوماغا نائل اؤلموشام.

۶۳ ایل، ۱۳۸۸ نجی ایله نسبت، تهراندا یاشادیغیما و فارس دیلی و ادبیاتیندا، ادبی تحصیل آلماغیما و ۱۵ ایل اداره‌لرین دفتر و یازی ایشلرینده ایشله‌مک و مختلف مدیریّت و اداری دؤره‌لری گؤردوگومه باخمایاراق، آنا دیلیمده یازیب یاراتماقی اؤزؤمه بیر یؤکسک بؤرج بیلمیشم.

اوشاقلیقدان تؤرک دیلینه عاشیق اؤلدوغوما و بیر ایل ده اوشاقلیقدا تؤرکجه اؤخوماغیما گؤره و آنامین شیرین- شیرین لایلالاری سینما پرده سی کیمی گؤزؤمون اؤنؤندن کئچر و یادیما دؤشرکن هر هارادا روزنامه، کیتاب و نشریه تاپسایدیم، آلاردیم

اؤخویاردیم و ساخلایاردیم، ایندییه‌جک نئچه دؤنه یازدیقلاریم و کیتابلاریم جیریلیب ایسلانیب و یانیبدیر، یئنه اؤ مسئله‌لره باخمایاراق، انقلابدان (۱۳۵۷ش) بویانا تؤرک دیلینده هر نه کیتاب، روزنامه و درگی چاپ اؤلوبدور، چالیشمیشام کی آلیم، اؤخویوم و ساخلاییم. ایندی ۷۵ یاشیمدا اؤز ائو کیتابخانامدا یازیب، یاراتماقلا باشیمی قاتیرام.

تؤرکجه‌نین تکمیلی ادبی دیلینی اؤیرندیگیم اؤستادلاردان نئچه‌سی‌نین آدینی گتیریرم و اؤنلارین اؤلنلرینه رحمت، قالانلارینا یؤکسک نائلیّتلر و اوزون عؤمور اولوتانری‌دان دیله‌ییرم.

مرحوم دکتر تیمور پیرهاشمی، دکتر حمید نطقی، پروفسور محمد تقی زهتابی، پروفسور غلامحسین بیگدلی، پروفسور حمید محمدزاده، ، پروفسورجواد هیئت ، پروفسور حسین محمدزاده صدیق، اؤستاد یحیی شیدا، اؤستاد محمد علی قوسی فرزانه، اؤستاد عبدالکریم منظوری خامنه، دکتر علی کمالی، علی تبریزی، قارداشیم قدرت الله مجازی، عاشیق قشم جعفری و ...

انجمن لردن: اؤستاد شهریار درنگی، گونئی مدنیت اؤجاغی، صابیر، نباتی و آیری ادبی انجمن‌لر...

ایندی ایسه آنا دیلیمده شعر یازماقلا و فؤلکلور ساحه‌سینده تحقیقات آپارماقلا، شانجانین مؤنوگرافیاسی‌نین حاضیرلانماسی‌ایله مشغولام.

فؤلکلور ساحه‌سینده (سایالار، کؤسالار، قوچ قاتما، دؤل گلمه، ساغین، قیرخیخ، نؤوروز بایرامی و آخیر- چرشنبه مراسیملری، چیل یاسین سویو، چیللە مراسیملری، آب نیسان، دبلر، اینامالار، ناغیللار و سایره...) قؤنولاردا مقاله‌لر یازمیشام.

اؤستاد شهریارین مبارزه‌لی شعرلری مقاله‌نی ۱۳۷٦ نجی ایلده باکی کنفرانسیندا اؤخویوب و اؤ کنفرانسا تقدیم ائتمیشم و باکیدا ادبیات قزئتینده، هم ده مهد آزادی روزنامه‌سینده چاپ اؤلوبدور.

۱۳۸۱ نجی گؤنش ایلین دی آیيندا یئنه ده باکیدا قورولان فؤلکلور سمیناریندا ایشتیراک ائدیر و «سایالار- سایاچیلار، کؤسالار- کؤساچیلار» ساحه سینده مقاله ارائه وئرمیشم.

۱۳۸۳/۱۱/۱۸ دن ۱۳۸٤/۱/۱ نجی ایله قدر باکی شهرینده فؤلکلور سمیناریندا ایشتراک و نؤوروز بایرامی مراسیملری« آخیر چرشنبه‌لر و اونون مراسیملری» باره ده مقاله ارائه ائتمیشم.

۱۳۸۵ نجی ایلده ده باکی شهرینده فؤلکلور انستیتونون تشبّوثو ایله قورولان فؤلکلور سمیناریندا ایشتیراک ائدیب و چیللە مراسیملریندن مقاله ارائه ائتمیشم. بو مقاله‌لرین هامی‌سی هر ایل اؤز وقتینده، سمینار مجموعه‌سی بیر کتابدا چاپ اؤلوبدور.

گؤنئی مدنیت اؤجاغی‌نین بیرینجی کیتابیندا شانجان حاققیندا مقاله و شکیل‌لری ارائه وئرمیشم و چاپ اؤلونوبدور.

عبرت دیواری آدلی کیتاب ۱۰۰ صفحه‌یه قدر تنظیم، تألیف و آز سایلا چاپ اؤلوبدور.

نئچه کیتابین دا ادیتورو اؤلموشام، گونئیلی بگین «مئشین» کیتابی و «دده قورقود» کیتابی و ۱۱شهریور۱۳۱٤(میللی حؤکومتین و پیشه ورینین سر گذشتی) و گؤلدورلو ولی‌نین، «بهروان»نین و مرادی‌نین شعر مجموعه‌سی و فولکلور توپلاما قیلاووزو کیتابلارینی و آیری- آیری چاپا حاضیرلانان کیتابلاردان ائدیت (باز خوانی و املاء تصحیحی) ائتمگه ایمکان تاپمیشام.

اؤستاد شهریار آدینا ادبی انجمن (شهریار درنگی) و گؤنئی مدنیّت اؤجاغی‌نین مؤسس هیئت‌لرینده اؤلموشام .

جمهوری آذربایجانین شاعیرلریندن صابیر رستمخانلی، نصرت کسمنلی، محمد آراز، بختیار وهاب‌زاده، خلیل رضا، امیر پهلوان و گؤل نیگار رحیملی‌دن شعرلر اؤز الفبامیزا کؤچورموشم و مهد

آزادی روزنامه سینده و آیری نشریه‌لرده چاپ اؤلوبدور.

عزیزه خانیم جعفرزاده نین یازدیقی عاشیق پری مجلیسی‌نین شاعره‌لریندن گؤلشاد خانم و سایره‌لریندن ده اؤز الفبامیزاکؤچؤرموشم و مهد آزادی روزنامه سینده چاپ اؤلوبلار.

۱۳٦۸ دن تقاعددا یاشاماغیما باخمایاراق، گونئی منطقه سی و خصوصی ایله آتا- بابا یوردوم و اؤرکدن سئودیگیم **شانجان** کندینین فولکلورون، ادبیات تاریخین و ادبیات یارادان شخصیتلرین و اؤنلارا قوشدوغوم شعرلری، الیمدن گلن قدر یازمیشام کی، ٦۷۰ صحیفه‌یه‌لیک بیر مجموعه دیر، اگر مجوز وئریلرسه، بو تئزلیکده چاپ اؤلاجاق‌دیر. آذربایجان فؤلکلورونون دیگر قؤنولارینی گله جکده چاپا حاضیرلاییرام، انشاءالله گله‌جکده چاپ اؤلاجاق.

ایندی ایسه گؤنئیده توْی مراسیملرینی، اؤیونلارینی، شنلیکلرینی و آیری کندلرده فؤکلورو‌موزون نئجه داوام تاپماسینی، عاشیقلارین سازلی سؤزلرینی، ناغیللارینی، تاپماجالارینی یازماقلا باشیمی قاتیرام.

عبدالعلی مُجازی (آسلان)

۱۳۸۸/٦/۳۰شمسی

ایضاحلار:

۱- لاله‌زار و مهران کؤچه‌سی: ایکی شلوغ خیابان و کؤچه‌کی، قدیم تهرانین ان بیرینجی گزمه‌لی یئری‌ایدی و منیم کیمی کند اوشاغی، و کنده بئش‌لیک لامپادان باشقا بیر چیراغ گؤرمه‌ین آدام، ایندی بو جؤره گؤزل و برقین ایشیغیندان هر یان پاریلدایان و نورلا دؤلان یئره راست گلنده آغزی آچیق قالاردی.

۲- بهارستان: همان بهارستان مئیدانی‌کی؛ میللی شؤرا مجلسی اؤردایدی، اؤردا هر گؤن نمایش، میتینگ، چیخیش و تظاهرات اؤلاردی.

۳- سینه پهلو: فارس دیلینده‌دیر، انسانین سینه‌سینه سؤیوق دگنده تنگه نفس اؤلار و سینه‌سی آغریبار، ائله بو ساده مسئله‌یه گؤره آنام اؤلموشدو.

۴- قؤرخولو تهران: تهران مخوف آدیندا بیر کتاب وار، اؤنو اؤخویون! اؤ زامان تهرانین اَن قؤرخولو زمانی‌ایدی. هرگؤن چؤخلو اوشاق یا بؤیوک آدام یؤخ اؤلاردی، ساواشماق، اؤغرولوق و ظؤلوم حددن آشمیشدی. اصغر بروجردی (اصغر قاتیل) معروف ۱۳ اوشاغین باشینی کسمیشدی کی اعدام اؤلدو.

۵- نئچه کرن: نئچه مرتبه: دفعه: دؤنه ـ دؤنه.

۶- باشاکیمی اؤتاردیم: تؤرک مثل‌لریندن بیری‌دیر، اؤ دا منفی یئرده ایشله‌نر، دئیرلر «فلان‌کس کیمسه‌نین قؤیونون باشاکیمی اؤتارماییبدیر» آمما من باشا کیمی اؤتاریردیم.

۷- بیر قران: اوشاقلیغیمدا تهراندا درس اؤخویاندا، اؤ قدَر بئکار قالدیم‌کی، یالنیز بیر (۱) ریال وار دؤولتیم قالمیشدی، اؤنا دا بیر دنه چؤرک وئرردیلر. اونا گؤره یئنه‌ده تحصیلی ترک ائتدیم.

۸- بحث ائله‌دیم: اؤ زامان ایراندا چؤخلو حادثه اؤز وئرردی، (ایشدن ال چکمه‌لر- تظاهرات و چیخیش‌ائتمه‌لر، بؤیوک شخصیّتلری اؤلدورمه و گؤللـه‌لمه، باش وزیرلرین و شاهین دییشدیریلمه‌سی، میللی حکومتین (فرقه دموکرات آذربایجان و کردستان) تشکیل اؤلماسی و جامعه‌نین یاشاییشیندا تغییر تاپیلماسی، سیاسی حزب‌لر و جمعیّتلرین چالیشمالاری، باعث اؤلوردو، هامی سیاسته قاریشا و ایشتراک ائده.

۹- رشبر: رنجبر سؤزونون تؤرکلشمیشی، بورادا اکینچی یئرینه ایشله‌نیر و بورادا، اؤنون گؤن قاباغیندا تکجه و یالقیز و کؤمکسیزجه‌سینه چالیشماسینا اشاره‌دیر و منیم ده یالقیزجا ....

۱۰- آسلان شانجان: جوان قارداشیم امیر اصلانین اؤلومونه گؤره آسلان تخلص ائدیرم.

قاراداغ

ادبییاتیندان سئچمه‌لر (۴)

اوستاد حسین دوستی

رشادتی

باقر رشادتی اهری ۱۳۲۵- نجی گونش ایلی «اهر» شهرینده آنادان اولوب. رشادتی، شعرلرینده، خاصّ بیر فورماسی وار. او، اؤز درین دوشونجه‌لرینی، قیسّا و آز حجملی شعرلرینده اوخوجویا چاتدیریر. اونون قوشما، گرایلی، بایاتی و ... فورمالاردا شعری وار. ایندییه‌ده‌ک «رشادتی»دن ۵ جیلد کیتاب چاپدان بوراخیلیب و اؤزلوگون، شعر عرصه‌سینده ثبوت ایدیب.

گولوش آغلاماغی

گولوش آغلاماغین، گؤروبسن هئچ؟
اوره‌ک داغلی لالاگولو یارپاغیندا،
شئهه بنزه‌ر
گونش دوغجاق،
شقایق‌دن، قیزیل آخار.
گئجه گلجه‌ک،
قابارلانمیش نیسگیل‌لرین،
داغ نیشانلی قارا خالدا،
شکیل باغلار.

بیر ایچیم سوجا

صفاسی یوخدو بیلیکلی‌یین هئچ.
قارانقوش اولوب،
آچماسا قاناد،
ذیروه‌یه انسان
بیر ایچیم سوجا ده‌یری یوخده
بیتکین انسانین فانی دونیادا!

گوناهی ندیر؟

اینجیدیر روحو، داییم بو سؤال:
ندنسه قان اودور، گوجسوز دونیادا؟
آشی‌نین دن – دوشو، اولوبدور خوندیل
یاشاییر همیشه سیخما – بوغمادا.

بوتون آرزیلاری قالیب گؤزونده
داریخیر غوصّه‌دن اؤزو – اؤزونده
قورتولماز حسره‌تی هر بیر سؤزونده
گؤبه‌یی کسیلیب، بدبخت قضادا

قارا باخت چیخاندا چشمه باشینا
آخار سو قورویار گئدسه قارشینا
زه‌هه‌ر سوقاتیلار، دادلی آشینا
اونلارین گوناهی نه‌دیر آرادا؟

سنلی اولسون

فلک چرخی فیرلاناجاق
سن اولساندا، اولماساندا
چالیش گینان:
یاشاییشی چیچک‌لندیر،
انسانلیغی یوکسک‌لندیر.
دولانیشلار،
سنسیزکی یوخ،
سنلی اولسون.
بیر گون اگر سن اولماسان،

زامان دورسون،
ساغر و قورسون!

دویغو تک سئودا . . .

«هئچ نئیه‌م» دئمه‌یین
سوز گلیشیدیر.
یوخساکی،
اوره‌گینده دویغوتک بسله‌نن
«سئودایام»
اونودانماسان!

بولاق گؤزو

بولاق اوتو، ده‌ریلر کن
بولاق گؤزو، یاشاذولدو.
دامجی – دامجی، گؤزیاشلاری
آراز – آراز، خزه‌ر اولدو!

☼☼☼

ابوالفتح

«ابوالفتح سلطانی» قاراداغین «دیزمار» ماحالی‌نین «سیرکش» کندینده ۱۳۳۰- نجی گونش ایلی، آنادان اولدو. بویا-باشا چاتاندان سونرا، اکینچی‌لیک ایشینه باخدی. طبیعتین صفاسی، آخار چایلارین نیداسی، اونو شعر یازماغا چاغیردی. ابوالفتح اؤز دوغما آنا دیلینده شعر سویلمه‌یه باشلادی.

«ابوالفتح»ین شعرلری، ساده، آخیجی و صمیمی‌دیر. اوست-اوسته اونون شعرلرین خلقه محبّت، وطنه علاقه سؤزلری احتوا ائدیر.

نه‌یه ده‌یر؟

بیر اوجا داغ اولا، گؤیه دایانا
باشیندا اولماساقار، نه‌یه ده‌یر؟
اودلو سیلاحلاردان چه‌په‌ری اولا
بیر باغدا اولماسابار، نه‌یه ده‌یر؟

کیشی‌ده، کیشی‌لیک صیفتی اولا
حقیقت آختارا، گئده دوز یولا
نئیلیرم هر یاندان گل – هاگل اولا
سخاوت اولماسا وار نه‌یه ده‌یر؟

«ابوالفتح» آختارير قلبی یانانی
ایزله‌یير هر زامان سؤزو قانانی
تاپسین خومار گؤزلو، قاشی کامانی
بو سیرّی بیلمه‌سه یار، نه‌یه ده‌یر؟

سن‌ده گول

چال آی عاشیق، دیللی، تئللی سازینی
اوبا گولور، ائللر گولور، سن‌ده گول
طبیعت سوسله‌یير باهار گلینین
داراخ گولور، تئللر گولور، سن‌ده گول

آداخلی ساخلایار، آداخلی پایین
ده‌ره‌ر «کهلیک اوتو»ن، دمله‌یر چایین
چال سازی اوجالسین ائللره هایین
شاققیلدایير سئللر گولور، سن‌ده گول

نانجیبه بئل باغلاماق، عبث‌دی
اوندان خئییر اوممماق یئرسیز هوه‌سدی
دئیه‌ن یوخ «ابوالفتح» آغلاما بسدی
بولبول گولور، گوللر گولور، سن‌ده گول!

سیز آللاه!

قوینوزدا ساخلایین، یاتیم، دینجه‌لیم
دره‌لر، سیز آللاه، داغلار، سیز آللاه!
قویمایین بولبوللر سوسا قوینوزدا
مئشه‌لر، سیز آلله، باغلار سیز آللاه!

چکمه‌یین سینه‌مه داغی، داغ اوسته‌ن
اَینیمه گئیدیرمه قارا، آغ اوسته‌ن
ساخلا، شامامانی اوزمه تاغ اوسته‌ن
بوستانلار، سیز الله، تاغلار، سیز الله!

«ابوالفتح» خسته‌دیر، دورانمیر هله
یار سوراغیندادیر، یار گله – گله
خسته اؤز درمانین آلماسا آله
سیزیلدار، سیز آللاه، آغلارسیز آللاه

یار دیارینا

دوستوم! سن گئدنده یار دیارینا
یاریم خبر آلار، آلامیش اولماز
بیله‌رسه گلیبسن یار دیاریندان
منی یادا سالار، سالمامیش اولماز

دئیه‌رسن، گوذاری دوشمور او یئره
دؤورسینده دؤنوب تولکولر، شئره
اوره‌گی ایسته‌ییر بیر سلام وئره
دئیین گلسه قالار، قالمامیش اولماز

«ابوالفتح» باش اَیمز ثیروه‌ته، وارا
ایندی مونس اولوب چوخ آه‌وزارا
گلیر فرهادکیمی داغ یارا – یارا
قؤل بوینونا سالار، سالمامیش اولماز

تیکان، گول‌ده‌ریر

زامان دوشوب، کج فله‌یین الینه
چرخی زامانه‌نی، ترسه دؤنده‌ریر
گؤر نئجه پوزولوب ائلین قایداسی
ایندی قیز اوغلانا ائلچی گونده‌ریر!

نه تئز آغاردیری، جاوانلار ساچین
خان اولدی یاپالان، دوستاقدیر لاچین
من اولسام دئیه‌رم: دویونون آچین
کئچل‌لر باشینا، تئل‌لر قوندارير

«ابوالفتح» گؤز یاشین سیله‌ن اولمادی
خسته‌نین دردینی بیله‌ن اولمادی
نامردین باغیندا گولو سولمادی
تیکاندان گول اولور، گول‌دن گول‌ده‌ریر!

پاک اول، دیللرده دولان

آی عاشیق، ساز الده، دردین جانیما
آغیر اول، تمیز گز، ائللرده دولان
آنا – باجی تانی، ائلین قادی‌نین
اَلده داراق‌کیمی، تئللرده دولان

دوز اولسان مجلیسه، ائللر آپارار
داراق‌کیمی سنی تئللر آپارار
پیس اولسان، آتارلار، سئللر آپارار
پاک تمیز آدیلان، دیللرده دولان

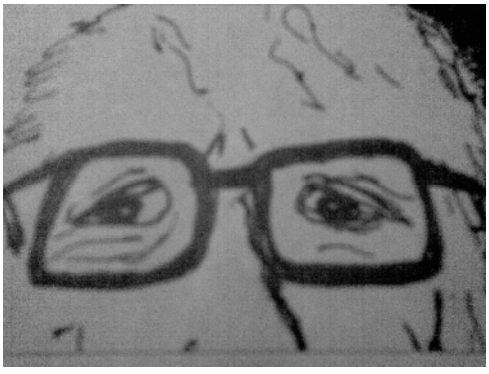
«ابوالفتح»ی سنده هردن سال یادا
گؤرورسن وفا یوخ، فانی دونیادا
بو آنا تورپاغی، وئرمه هئچ بادا
«بَم»لردن اَل گوتور، «زیل»لرده دولان!

یار – یولداشدا گوناه یوخدور

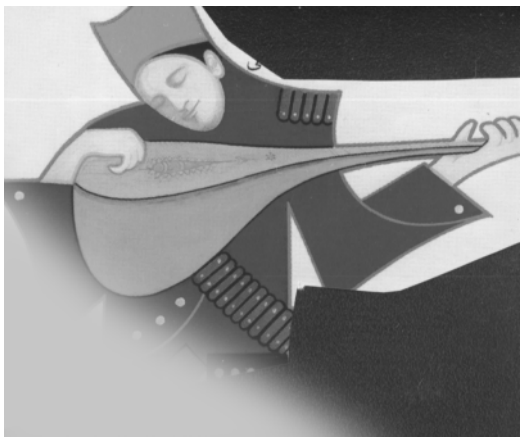
زامانا آغاردیب منیم باشیمی
زاماندا گوناه وار، باشدا گوناه یوخ
سورمه‌نی چه‌که‌نلر، اَیری چکیرلر
قارا گؤزده، قلم قاشدا، گوناه یوخ!

نه‌قده‌ر یازساندا، سؤز چاتماز باشا
آنلایان انسانلار یوز یاشا – یاشا
کاسیبین قویوسو، تئز چیخار داشا
بختینده گوناه وار، داشدا گوناه یوخ!

«ابوالفتح»ده قالدی داردا، مینّت‌ده
دادینا یئتمه‌دی دوستلار موحنت‌ده
قیسمتیم بئله‌یمیش شاید، البت‌ده
بختیم یاتیب، یار – یولداشدا گوناه یوخ.

اوزان صنعتی بورچالی آشیقلاری

ایسماعیل عومرووو
موشفیق چوبانلی

İsmayıl Ömərov
Müşfiq Çobanlı

آشیق حوسئین ساراجلی
(۱۹۱۶—۱۹۸۷)

۱۹۱۶-جی ایلده بورچالی‌نین ساراجلی کندینده آنادان اولموش آشیق حوسئین کیچیک یاشلاریندان ساز- سؤز صنعتینه مئیل کؤسترمیش، اولجه ساراجلی آشیق ایسماییلین شاگیردی اولموش، سونرا ایسه بورچالی آشیق ایبراهیم قوشچو، ساراجلی شاعیر حوسئین و فاخرالی شاعیر نبی نین یانیندا کامیللشمیش، شاعیر آغاجاندان، قول آللاه قولودان و بورچالی نین باشقا شاعیر و آشیقلاریندان مکمل درس آلمیشدیر. ائله او واختدان دا ائل - ائل، اویلاق -اویلاق گزمیش، بورچالیدا، گؤیچو ماحالیندا، باکیدا، ناخچیواندا، قاراباغدا، آذربایجانین داها بیر سیرا رایونلاریندا، قیرغیزیستاندا، اؤزبکیستاندا، تورکمئنیستاندا آغیر مجلیسلر یولا سالیب. اؤزونون دئدیگی کیمی، هر دفعه ده مجلیس اهلی ایله اوز - اوزه گلنده تزه جاوانلاشیب. نئجه دئیرلر، یورغونلوغو بیر نووع راحاتلیق اولوب. همیشه ده ۱۱ تئللی سازینی سینه سینه سیخیب، «آشیق ائل آناسیدی، کرک همیشه ائلین ایچینده اولسون»، — سئیلییب. ایستعدادلی ژورنالیست باجیمیز شرف جلیللی دئمیش، آشیق حوسئین اون دؤرد شاییردی ایله سازی سینه سینه سیخاندا قیشین قاریندابورانیندا قاراقایادا کول بولبولو، بولبول کولو چاغیریردی...

اوستاد آشیق حوسئین ساراجلی نین اون دورد شاییردی اولوب. اونلاردان احمد ساداخلی، محممد ساداخلی، نورالدین قاسیملی، سعدی اولاشلی و ب. ائل ایچینده خوصوصیله ساییلیب سئچیلن آشیقلاراندیر.

حوسئین ساراجلی، سؤزون اصل معناسیندا، یارادیجی آشیق ایدی. او، «قیزیل داستان». «کرم بورچوغلو» داستانلارینی. «باغداد دوبئیتی سی». «قوربتی کرم» و س. ساز هاوالارینی یارادیب (دیانت بایراموو. اوستادلا اوز- اوزه. «باکی اونیورسیتئتی» قزئتی، ۲۶ اوکتیابر. ۱۹۸۷).

«کوراوغلو» داستانی نین «زرنیشان خانیمین چنلی بئله کتیریلمه سی» و «بولو بی و قوچ کوراوغلو» قوللاری ایلک دفه آشیق حوسئین ساراچلی سؤیله مه سیندو قلمه آلینیب (مدد

چوبانوو. «کوراوغلو»نون یئنی قولو. «گورجوستان» قزئتی، ۱۰ یاپوار، ۱۹۷۸؛ خالقیمیزین دئییملری و دویوملاری. توپلاییب یازییا آلانی و ترتیب ائدنی مورسل حوکیموو. ب.، ۱۹۸٦).

گؤرکملی خالق شاعیریمیز بختییار واهابزاده یازیر: «بیر نئچه دفعه ح. ساراجلی نین سویله دیگی داستانلاری دینلمیشم. خوصوصن آشیق علعسکرین گنجه سفرینی اوستاد آشیق ائله بدیعی و اوبرازلی دانیشیر کی، وضعیت تئاتر تاماشاسی کیمی کؤزوموزون قارشیسیندا جانلانیر. ائله بیل گؤزل بنر اوپئرایا باخیرسان. بو اوپئرانین رئژیسسورو دا او اوزودور، دیریژورو دا، ایفاچیسی دا، موشاییوت ائدنی ده. عئینی زاماندا او، هم لیبرئتتو مؤلیفیدیر، هم ده بسته کار.

مسئله‌نین اصل طرفی آشیغین دانیشیقینداکی دئییم ترزینده کی طبیعی لیک و صمیمیلیک، شیرینلیک و گؤزوللیکدیر. اونون دیلینده کی «بیزی بورانا قیردیرما»، «آ چیران کئچسین»، «اغزی قیرقووللو کلمیسن». «یئل ووروب یئنکه لر اویناییر»، «اغزیمی بوزا وئرمو» کیمی خالق دئییملری طبیعی اولدوغو قدر اوبرازلی، اوبرازلی اولدوغو اوچون ده دقیقدیر، تاثیرلیدیر» (ب. واهابزاد و. وطن اوچاغی نین ایستیسی. ب.، «کانچلیک»، ۱۹۸۲، صح75 .).

بو «گلیملی کئدیملی دونیا، سون اوجو اؤلوملو دونیا»یا قدم قویان گوندن شیفاهی خالق ادبیاتیمیزین سؤز خزینه سینه اؤز تؤحفه سینی باخش ائدن آشیق حوسئین ساراجلی یوزلرله شعر، قوشما، تجنیس، گرایلی، مخمس، دوداقدیمز، دیلترپنمز، قیفیلبند و اونلارلا داستانین مؤلیفیدیر. اونون ایلکین تدقیقاتچیلاریندان اولان سولئیمان افندی (سولئیمان سولئیمانوو) صنعتکارین ٦۰ ایللیک یوبیلئی طنطنه لرینده اونا «گورچوستانین امکدار مدنیت ایشچیسی» فخری آدی وئریلئنده نه اینکی اونون حاققیندا بدیعی سندلی کینوفیلم و سسئناری یازیب گورچوستان تئلئویزییاسی نین ماوی ائکرانیندا آشیغا شؤهرت قازاندیرمیش، همچنین اوستاد آشیغین هله ساغلیغیندایکن کوللیاتینی توپلاییب ادبیاتشوناس عالیم، شاعیر افلاتون ساراجلی نین رئداکتورلوغو ایله «یازیچی» نشریاتینا تقدیم ائتمیشدیر. شعرلریندن نومونه لر «چئشمه» (۱۹۸۰)، «دان اولدوزو» (۱۹۸۷، ۱۹۸۹)، «آغیر ائللی بورچالی» (۱۹۹۰) ادبی مجموعه لرینده، «آذربایجان» ژورنالیندا و بیر سیرا دؤوری مطبوعات اورقانلاریندا ایشیق اوزو کؤرموش، «من»، «سازیم»، «خالقیمیزین»، «اولماز اولماز»، «گؤزلدیر» و س. کیمی شعرلری ایللردن بری دیللر ازبری اولان اوستاد صنعتکاریمیز آشیق حوسئین ساراچلی نین ایلک کیتابی — «شعرلر، سؤیلمؤلر»، نهایت کی، یالنیز اؤلوموندن بئش ایل سونرا، ۱۹۹۲جی ایلده اوخوجولارین ایختییارینا وئریلمیشدیر.

رئداکتورون «اؤن سؤز»ده قئید ائتدیگی کیمی، بو کیتاب اوستادین یارادیجیلیغینی تام احاته ائتمسه ده، مرحوم صنعتکارین صنعت خزینه سیندن

اینسانلارا یادیکار قالمیش بیر چلنکدیر. قوجامان ائل صنعتکاری نین قوشما، گرایلی، دیوانی، مخمس و دئییشمه لرییله یاناشی، اونون ائل اوبا مجلیسلرینده، شنلیکلرده، رادیو و تئلئویزییا وئریلیشلئرینده سؤیله دیگی قاراوللیلرین، ماراقلی احوالاتلارین و فولکلروموزون اینجیلریندن ساییلان داستانلارین دا داخیل ائدیلدیگی همین چلنک اوستادین «آددانیرام من» شعری ایله آچیلیر:

الیمه آلاندا صدفلی سازی،
ائله بیل سفره آتدانیرام من.
کاه کوراوغلو کیمی نعره چکیرم،
کاه دا کرم کیمی اوددانیرام من.

آرزولار اوروکده قولقاناد آتیر،
نغمه لی سینمده یوز داستان یاتیر،
ائله کی سوویلر مورازا چاتیر،
سئوینچه بورونوب شاددانیرام من.

ازلدن بیر شیرین دیله ووروللدوم،
سازیمدا سسلنن تئله ووروللدوم،
بیر دوغما اوبایا، ائله ووروللدوم.
حوسئین ساراجلی آددانیرام من.

کیتابدان دا کؤروندویو کیمی، اوستاد صنعتکار تکجه کلاسسیک آشیق پوئزییاسینین ایفاچیسی دئییلدی، او، هم ده بیر چوخ گؤزل، اویناق، آخیچی، تاثیرلی قوشمالار، گرایلیلار، مخمسلر مؤلیفی ایدی. «دونیادا»، «گؤرموشم»، «گه رک»، و س. قوشمالاری اونون لاییقلی صنعتکار اولماسینی گؤسترییر. شاعیرآشیغین خالق روحلو بو قوشمالاریندا سازا، سؤزه حؤرمت، ائل اوبایا، اینسانلارا محبت، یورد سئوکیسی، وطنپرورلیک و دوستلوق دویغولاری هوسله ترننوم اولونور.

کلاسسیک آشیق پوئزییاسیندا اولدوغو کیمی، آشیق حوسئین ساراجلیدا دا سئوکی، محبت موتیولری گوجلودور. محبتسیز حیاتین بوش و معناسیز اولدوغونو باشا دوشن صنعتکار همیشه اؤز دینله ییجیلرینی سئوکی، محبت یولوندا هر جور عذاب اذیته قاتلاشماغا چاغیراردی. اونون «مارالیم» مخمسینده، ائلجه ده «یئنه»، «گلرم»، «گلمه دین» و س. کیمی قوشمالاریندا دایم اینسانی اوجالدان محبت دویغولاری آیدین گؤرونور.

محببت دردینه درمان دیلسه،
مجنون تک داغلاری گزه رم یئنه

— دئین اوستاد صنعتکار اودا دوشوب آتشلرده یانسا بئله، بو حاقق یولوندان ال چکمیه جگینی سؤیله ییردی. او، محبته، کؤزلیه مجنون تک وورولدوغونو «گلرم» ردیفلی قوشماسیندا بئله بیلدیریردی:

...دویامیشام محببدن، گؤزلدن،
گؤزللیگین عاشیقیم ازلدن.
پاییز واختی اوشویینده خزلدن،
ایسینمه یه اوجاغینا گلرم.

ساراچلییام، تالاسان دا جانیمی،
آتشلره قالاسان دا جانیمی،
جلالاد اولوب سن آلسان دا جانیمی،
جنّت دئییب قوجاغینا گلرم.

اوستاد آشیغین «گؤرموشم» شعریندا ایسه اوخویوروق:

یوخدو ازه لیندن عؤمرون وفاسی،
چوخ بوشالیب، چوخ دا دولان گؤرموشم.
الوان بنؤوشه لی، لاله لی، چؤللو،
خزل اولوب بیردن سولان گؤرموشوم.

آشیق حوسئین ساراچلی‌نین «اولماز- اولماز» سرلؤوحه لی شعری ایللردیر کی، بورچالی کنجلری نین تعلیم تربییه سینه آهمیتلی درجه ده بؤیوک تاثیر کؤستریر:

حالال توت مایانی همیشه، اوغول،
حاراملیقلا دؤولت -مال اولماز- اولماز.
آیری گؤزله باخسان اؤزگه شانینا،
بوش قالار پتگین، بال اولماز - اولماز.

معریفتله کیریش توتدوغون ایشه،
سؤز کرک آغیزدان چیخمامیش بیشه.
باغیندا کول- چیچک بیتر همیشه،
تیکان یارپاغیندان گول اولماز - اولماز.

عیبرت گؤتور ساراچلی نین سؤزوندن،
موخنتلر دوشر ائل ین گؤزوندن.
پهلووان اولسان دا، دئمه اؤزوندن،
هر کولوشن روستم - زال اولماز- اولماز.

کرم نبی یئوین «بورچالی» ژورنالی نین ۱۹۹٤چو ایل بیرینچی ساییندا درچ ائتدیردیگی «اونون حاققیندا آزچوخ بیلدیکلریمدن» سرلؤوحه لی مقاله سینده قئید ائتدییی کیمی، حوسئین ساراچلی صنعتینده بیر صوفی لیک یؤنومو ده وار. آخی حله ۱۳-جو عصرده یاشامیش صوفی شاعیر مؤولانا جلالدین رومی. اونون یولچولاریندان یونیس ایمره، نسیمی اینسانلارین روحونو، املینی هر جور چیرکینلیکلردن تمیزله مگین و اونلارین حاققا، ایلاهییه یاخینلاشماسی نین بیر یولونو دا موسیقیده و اونون ترانه لری آلتیندا قزل و قصیده لرین اوخونماسیندا کؤروردو. تصادوفی دئییلدیر کی، ۱۷-۱۸ جی یوزیللرده صوفیلرین موولوییه قولوندان فایدالانان بیر چوخ صنعتکار آشیقلار اینجیدیلسه لرده. صوفی آشیق کیمی تانینمیش،

بؤیوک آدسان قازانمیشدیلار. حوسئین ساراچلی دا محض بئله یولون یولچولاریندان ایدی. او، «دونیادا» قوشماسیندا دئییر:

یئمک دوستو بیل کی، نانی ایتیرر،
شوهرت دوستو باشا قاخینچ کتیرر،
اوروک دوستو مطلبینی بیتیرر،
دار گونونده وئرر جانی دونیادا.

آشیق حوسئین ساراچلی عؤمرو بویو ساغلام اونسیتلی، دیانتلی، ائعتیبارلی دوست هاریندا ایدی. او، هر یئتنه» دوست دئمه زدی. دوستلوغو چوخ مقدس سایدیغیندان دوستو سئچرکن، اونو تاپارکن اینسانلاری عاغیللی و تدبیرلی اولماغا چاغیریردی.

اورک دوستو تک - تک اولار دونیادا.
یاخشی دوستو سئچن هانی دونیادا.
یاخشی دوستون اورگیمده یئری وار
بئکار دوستون نه چوخ سانی دونیادا.

بوتون ایلحامینی خالقدان آلان، ائل اوبانین عادت عنعنسی روحونا قونان صنعتکار آدامین گؤزونده بیر فولکلورچو آشیق کیمی ده جانلانیر. اونون یازدیغی گرایلیلارین («قوجالیغیم»، «ددە شمکیر»، «بولاق»، «ائله کئدر» بی س.) روحوندا خالق یارادیجیلیغی گؤزل دویولور. «داغلاردا» آدلی ساده و اویناق دیلده یازدیغی گرایلی سیندا خالقین داغ- آران کؤچو، یایلاق اووقاتی، ائل مجلیسلری چوخ گؤزل کؤستریلیب:

کؤچ ائیله یر یئنه آران،
هارای قوپار بو داغلاردا.
نئچه مجلیس، نئچه کولفت
چادیرلانار بو داغلاردا.

ککلیکلر اوتر یازینان،
بولبول دونر آوازینان.
ساراجلی دا اؤز سازییینان
قانادلانار بو داغلاردا.

اوستاد صنعتکارین کیتابیندا اؤزونه یئر تاپمیش دیوانی لردن «چکر» خوصوصیلو ماراقلیدیر:

آدام وار کی، اینسان کیمی
یاشاماقا جان چکر،
اَیری یولدان اوزو دؤنمز.
دوغرو یولدا قان چکر.

آدام وار کی، هئچ آچیلماز
باشی داعوا-شاوادان،
دئسه لر کی، نانجیبسن،
آند اوچون قرآن چکر...

حوسئین ساراچلی نین یارادیچیلیغیندا آشیق پوئزییاسی نین چوخ ماراقلی و گئنیش یاییلمیش قوللاریندان اولان دئییشمه ده دیقتی جلب ائدیر. اونون تورک آشیغی، لادیقارستانلی ایسلاملا،

ایستانبوللو قول مئهدی ایله، هم یئرلیسی افلاتون ساراجلی ایله، نیظامی ساراجلی ایله، کلبچرلی دمیرچی عاباباسلا دئییشمه لری آشیغین بیر اوستاد کیمی باچاریغینی، ایستعدادینی، دونیاگؤروشونو و بیلیگینی تامام کامال آشکار ائدیر. آشیق دئییشمه لرینده قیفیلبند، باغلاما، اوستادنامه، دوداقدیمز، حربه - زوربا کیمی چئشیدلی شعر نؤولرینی اوستالیقلا ایشله میش و دئییشمه زامانی اوستونلوگونو الدئن وئرمه میشدیر. همین دئییشمه لردن بیرینه نظر یئتیره ک. آشیق ایسلامین:

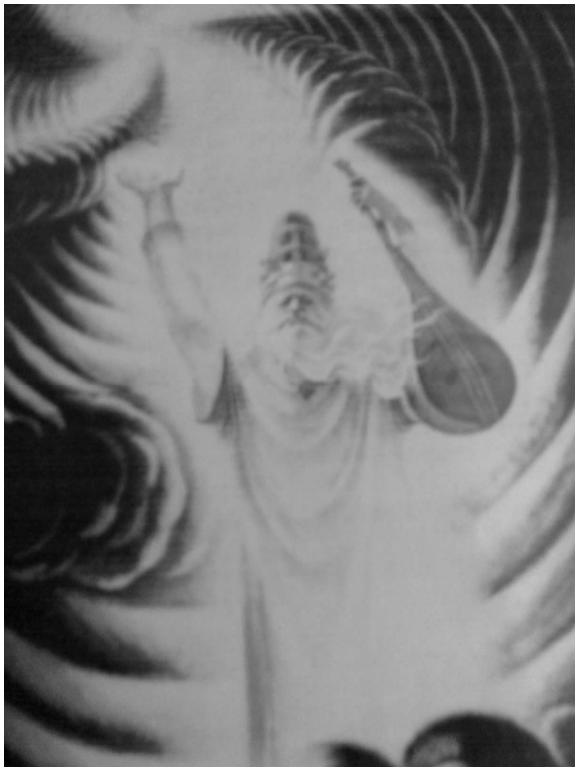
جبرین زیندانیندا زیردست اولان.
چارخین چیرپیندن کئچمه ین بیلمز.
یئتن اولماز اود موولانین سیررینه،
فانیدن باقییه کئچمیه ن بیلمز.

— سؤزلرینه گؤرون آشیق حوسئین ساراجلی نئجه جاواب وئریر:

کیم دئییر شیریندی، کیم دئیر آجی،
عشقین بادوسینی ایچمه ین بیلمز.
کیم دئییر آساندی، کیم دئیر چتین،
اوستاد کورسینده بیشمه ین بیلمز.

بلی، «اوستاد کورسینده» بیشمیش آشیق حوسئین ساراجلی نین کیتابیندا اؤزونه یئر تاپمیش دؤرد قاراوللی ده («کئچل‌لن - کوسا»، «دوه، تولکو، بیر ده کئچی»، «تحنه ده قالایلانارمی؟» و «فیل ساغالتماق»)، دئییشمه لری کیمی، بیربیریندن ماراقلی، کولمه لی و دوشوندوروجودور.

کیتابی ورقله دیکجه بیر داحا آیدین اولور کی، یوخاریدا آرتیق قئید ائتدیگیمیز کیمی، حوسئین ساراچلی آشیق یارادیجیلیغیندا گئنیش یاییلمیش داستان ژانرینا دا همیشه بؤیوک ماراق کؤسترمیشدی. او، یاخشی بیلردی کی، توی - نیشان مجلیسلرینده، آغیر ائل ییغناقلارییندا خالقین بدیعی ذؤوقونو اوخشاماق، اونون تاریخی قهرمانلاریندان، اولو کئچمیشیندن صؤحبت آچماق اوچون داستان سؤیله مک داها اوغورلو یولدور. بونا کوره ده ح. ساراچلی قدیمدن بری اولان قهرمانلیق و محبت داستانلاریمیزی - «اصلی و کرم»، «کوراوغلو»، «یوسیف و زولئیخا»، «قاچاق نبی» و س.نی دریندن منیمسه‌میش، اونلارین ماهیر ایفاچیسینا چئوریلمیشدی.

کرم نبی‌یئوین مقاله‌سینده چوخ دوغرو اولاراق قئید ائدیلدیگی کیمی، داستان دانیشماقدا، مجلیس آپارماقدا ح. ساراچلی بنزرسیز صنعتکار ایدی. او، ائله کوجلو صنعتکار ایدی کی، بیلدیگی

داستانلاری هئچ واخت اولدوغو کیمی دانیشمازدی. همیشه داستانین دیلینی شیرینلشدیرمه یه چالیشار، حتتا یئری گلنده بعضین اونا گؤزل علاوه لر ده ائدردی. من اونون «اصلی- کرم» داستانینا دفعه لرله قولاق آسمیشام. او، داستاندا کرم یانغیسیندان دانیشارکن علاوه ائتدی کی: دئمزسنمی بیر گون کرمه دئییرلر سن حاقق آشیغیسان، ائله اوخو کی، کویده کئدن دورنا سنین آهیندان دایانسین و یا قانادیندان بیر للک سالسین. کرم گؤتوروب ائله قملی و یانیقلی هاوا اوخودوکی، او ساعات دورنا دایانیر و اونون قانادیندان بیر للک دوشور.

ح. ساراجلی «کوراوغلو»، «قاچاق نبی» و ب. داستانلاری دانیشاندا دا اویارلی علاوه لر ائدردی. باخ، حوسئین ساراجلی بئله یارادیچی صنعتکار ایدی. او، نینکی اؤزونه قدرکی داستانلارین ماهیر ایفاچیسی ایدی، هم ده داستان یازان صنعتکار ایدی. بونو اوستادین کیتابیندا اؤزونه یئر تاپمیش داستان و احوالاتلار دا («زرنیشان خانیمین چنلی بئله کتیریلمه سی»، «گورجو قیزینان قاچاق کریم»، «آشیق شئننیگین بورچالی سفری»، «مئهدی بی ین داستانی»، " جاهانکیرنن ملک سیما داستانی " ، «شاعیر آغاجانین ارض اوروم سفری»، «آشیق علعسکرین آغبابا سفری»، «آشیق علعسگرنن شاییردی آشیق قارا احوالاتی») ثوبوت ائدیر. اونو دا علاوه ائدک کی، آشیق حوسئین بوزالقانلی دئمیشکن، داستان دانیشماق، مجلیس آپارماق ح. ساراچلی بویونا بیچیلمیشدی...

...۱۹۸۵جی ایلین یاز گونلرینین بیرینده باغداددان آشیق حوسئین ساراجلییا خورما کؤندؤریرلر، خورمانین ایچکندن ایکی قولاج اوزونلوغوندا قادین ساچی چیخیر. حوسئین ساراچلی خورمانی کؤتوروب بورچالی نین ایستعدادلی شاعیری نیظامی ساراجلی نین یانینا کتیریر. زامانزامان تبریز حسرتینده قوورولان نیظامی ساراجلی نین قلبینی اود گؤتورور. دردینی، حیجرانینی آراز، گونئی نیسکیلینه قاتیب، اؤزونو حوسئین ساراجلییا توتور:

دئدیم: آچ بوخچانی، آی اوستاد، گورک،
نه سووقات کؤندریب او باغداد قیزی؟
دئدی: اؤز ساچینی بوکوب خورمایا،
بیر دامت گؤندوریب او باغداد قیزی.

دئدیم: اؤلچدوم ساچی، ایکی قولاچدی،
دئدی: اون ایکی مین درده الاچدی.
دئدیم: حوسئینه عمی، بو نئجه ساچدی، —
بیر سروت گؤندریب او باغداد قیزی.

دئدیم: هئچ ایتیرمز ائل امگینی،
دئدی: اوغول، بالا، یاز دیلگینی.
دئدیم: ساچ آدییلا اؤز اورگینی
امانت کؤندریب او باقداد قیزی.

(«قه له به بایراغی»، ۱۵.۱۰.۱۹۸۵).

نیظامی ساراچلی «گورجوستان» قزئتی نین ۱۶ آپرئل ۱۹۸۸جی ایل تاریخلی نؤمره سینده

درج اولونموش «یالان اولا آیریلیق...» پوئماسینی دا اوستاد آشیق حوسئین ساراجلییا ایتحاف ائتمیشدیر.

عظیم ایسماییللی یازیر:

«...دوستلوق و یولداشلیقدا صداقتلی، صنعتده ایسه توضئکار اولان آشیق حوسئین هئچ واخت، هئچ کسله کین ساخلاماز، همیشه قارشیسینداکی آداما و یا صنعتکارا اوستونلوک وئرمه یه چالیشاردی. شاهیدی اولدوغوم بیر حادیثه نی خاطیرلاماق یئرینه دوشردی. ایلک مطبوع شعری «چئشمه» ادبی مجموعه سینده درج اولونان «ائل صنعتکارلاری» بؤلمه سیندا آشق حوسئین بیرینجی، آشیق امراه گولممدوو ایسه ایکینجی وئریلمیشدیر. آشیق حوسئین تاکید ائتدی کی. کرک آشیق امراه بیرینچی وئریلیدی، من ایکینچی. اوستاد امراه جاواب وئردی کی، اکر سازسؤز اولسایدی، البتته، من اؤزنده کئتمه لییدیم. ایندی کی، صؤحبت، سؤزسازدان کئدیر، سه نین سوزونه کلامینا کیم نه دئیه بیلر؟ باخ، بئلجه بورچالی نین ایکی صنعت دوحاسی بیربیری نین گؤزلونو آلیب، منیم ده خه طریمه دیمه دیلر. آشیقین حاضیرجاوابلیغینا، سؤزو یئرینده سرراست دئمه سینه، ان قاریشیقلی مجلیسی بیر کلمه ایله اله آلماسینا، یالنیز بورچالی نین دئییل، آذربایجان و دونیا آشیق سنونتی بیلیجیلری نین سؤز خزینه سینی سینه دفتر ائتمه سینه کیمین شبهه سی اولا بیلردی...؟» («گورجوستان» قزئتی، ۲۵ مای، ۱۹۹۱).

شاعیر زلیمخان یاقوب اؤلمز صنعتکاری «اولو اوزان» آدلاندیرمیشدیر. دونیامالی کرم ایسه حوسئین ساراچلی نین خاطیره سینه حسر ائتدیگی «یاز وعده سیند» سرلؤوحلی شعرینی بئله باشلاییر:

اوزانلار اوزانی، مجلیسلر شاهی،
سوسماق یاراشارمی یاز وعده سینده؟
آغیر بیغناقلارین، آ سوز صرافی،
قدرینی بیلمه دیک بیز وعده سینده.

(«گورجوستان»، ۲۰ آپرئل، ۱۹۹۱).

آغیر ائللی، قدیم سازسؤز دیاری بورچالی ماحالینین مشهور صنعتکاری آشیق امراه گولماممدووون وفاتیندان دوز ٤٠ گون سونرا، گورچوستان رئسپوبلیکاسینین امکدار مئدنیت ایشچیسی آشیق حوسئین ساراجلی ۱۹۸۷جی ایل آپرئلین ۱۹دا عؤمرونون ۷۲جی باهاریندا دونیاسینی دییشدی. بئش ائولادی، ٢٤ نوه سی، ۹ نتیجه سی قالدی. ساز- سؤز دونیامیز بیر اوستاد آشیغینی دا ایتیردی... «گورچوستان» قزئتی نین ۲۱ آپرئل ۱۹۸۷جی ایل تاریخلی نؤمرسینده درج اولونموش نئکرولوق بو چومله ایله سونا یئتیر:

«آشیق حوسئین ساراجلی نین عزیز خاطیره سی، صنعتکار سیماسی قلبیمیزدن سیلینن دئییل!».

بلی، اوستاد آشیق حوسئین ساراجلی نین اؤلمز خاطیرسی همیشه حؤرمتله یاد ائدیلیر. اونون ۷۵ ایللیگی ۱۹۹۱جی ایلده باکیدا و بورچالیدا طنطنه‌لی صورتده قئید ائدیلمیشدیر.

آذربایجان شخصیت‌لری

صفوی دوورو شاعرلرینین مرتضی قولو ظفر اردبیلی

دکتر حسین محمدزاده صدیق

گیریش

سلطان شیخ صفی الدین اردبیلی، اؤزؤندن یادگار قؤیدوغو تؤرکجه شعرلری ایله، ادبیات تاریخیمیزده بیر مکتب یاراتمیشدیر. شیخ صفی الدین هیجری ٦٥٠- نجی ایلده دارالارشاد اردبیلین یاخینلیغیندا یئرلشن کلخوران کندینده دؤنیایا گلمیش و هیجری ٧٣٥- نجی ایلده اردبیلده وفات ائتمیش و اؤز زاویه‌سینده دفن ائدیلمیشدیر.

شیخ صفی الدین، اولو مرشد و عالیم کیمی، عؤمؤر بویو انسانلاری ارشاد ائتمه منبر و تقریره اؤز گتیرمیشدیر. اؤنون وفاتیندان سؤنرا، مریدلر و شاگیردلری تؤرکجه، عربجه و فارسجا اثرلرینی تؤپلامیش، قارا مجموعه (تؤرکجه)، مثنوی شرحی (تؤرکجه)، صلهٔ الفقیه (عربجه)، فنا (فارسجا)، کلمات و تحقیقات (فارسجا) آدلاری آلتیندا مشهور ائتمیشلر.

بونلارین آراسیندا اؤنون تؤرکجه شعرلر دیوانی، تأثیر دایره‌سینه گؤره اهمّیته مالیکدیر. اؤنون تؤرکجه شعرلری دیلیمیزده اؤلان ان گؤزل و آخیجی سؤزلر و اصطلاحلار ایله دولودور:

صفی‌ام، صافی‌ام، گنجان نومایام،
اؤره‌ک درده جرم، درد بی‌دوایام.
بو وارلیقدان یؤل اؤغانا آپاردیم،
بو یؤخلوقدا اره‌ن تک خاک پایام.

شیخ صفی الدین اردبیلی‌نین اؤلؤمؤندن سؤنرا، اؤنون مینلرجه مریدلری و هاوادارلاری، اؤنون شیوه‌سی ایله شعر و نثر یازماغا باشلامیشلار. بونلاردان بیریسی، ایکینجی شاه عباس زامانیندا دارالارشاد اردبیل شهری‌نین متولّی و وزیری اؤلان و شعرده «ظفر» تخلّص ائده‌ن «مرتضی قولو متولی اردبیلی» دیر.

یگانه سند

ظفرین یاشاییشی حاققیندا حله‌لیک الیمیزده اؤلان یگانه سند، «تذکره‌ی نصرآبادی» نین «در ذکر امرا و خوانین ایران» بؤلؤمؤنده وئردیگی بیلگیلردیر. بو بیلگیلر بئله‌دیر:[٣]

«مرتضی قولو خان از اعاظم ایل شاملو است. در ایام دارایی شاه صفی به علت مردانگی که در قلعه‌ی ایره‌وان کرد، ائشیک آغاسی باشی دیوان و دیوان بیگی شد. در ایام نواب صاحبقران شاه عباس ثانی بعد از قتل جانی خان به رتبه‌ی قورچی باشی‌گری سرافراز شده، ولایت کرمان به تیول او مقرر شد. به سبب حرکت بی‌جایی که اعداء در محاربه‌ی قزوین و جنود هنود به او اسناد کردند معزول شده، مدتی منزوی بود، تا پادشاه بر سر شفقت آمده، متولی و وزیر اردبیل شد. الحال به همان امر مشغول است. مجملاً مرد کدخدای آدم روشی است در همه حال خالی از همت و گذشتگی نیست. همواره با موزونان صحبت شعر

[٣] محمد طاهر نصرآبادی. **تذکره‌ی نصرآبادی**، به کوشش احمد موفق یزدی، انتشارات دانشگاه یزد، ١٣٧٨، ص ٣١.

می‌دارد و خود متوجه نظم می‌شود. چنانچه دیوان فصاحت بنیان ایشان قریب چهار هزار بیت است. همه خوب و غریب . . . »[٤]

دوْغومو

نصرآبادی‌دن آلدیغیمیز بیلگی‌یه گؤره، مرتضی قولوخان متولی اردبیلی، بیرینجی شاه عباس زامانی، دوْنیایا گؤز آچمیشدیر. اوْنون دوْغوم تاریخینی تخمینی اوْلاراق معین‌لشدیره‌جه‌ییک. هر حالدا دئیه بیله‌ریک کی اوْن بیرینجی عصرین ایلک ایللرینده دوْغولماسی تخمین ائدیلیر.

ائشیک آقاسی باشی

یئنه آلدیغیمیز بیلگیلره گؤره، اوْ شاه صفی (۱۰۳۸– ۱۰۵۱ هـ/ ۱٦۱۹– ۱٦٤۱ م.) زامانیندا ائشیک آقاسی باشی مقامینا یئتیشمیشدیر.

نصر آبادی‌نین وئردیگی بیلگییه گؤره، اوْنون بو مقاما چاتماغی‌نین بیر سببی، «ایره‌وان» ساواشیندا گؤسترديگی ایگیدلیک ایدی.

شاه صفی ۱۰۱۱ هـ ایلینده دوْنیایا گلمیشدیر. اوْنون اصل آدی «سام میرزا» و بیرینجی شاه عباسین اوْغلو ایدی. ۱۰۳۸ هـ ایلینده شاهلیق تختینه جلوس ائتدیکدن سوْنرا آدینی «شاه صفی» ائتمیشدیر.

قوْروجو باشی

نصرآبادی دئییر کی ایکینجی شاه عباس (۱۰۵۱– ۱۰۷۷ هـ / ۱٦٤۱– ۱٦٦٦ م.) دؤورونده «جانی بیگ» اؤلدوْکدن سوْنرا، شاه عباس اوْنو «قوْروجو باشی» مقامینا یوْکسلتدی.

ایکینجی شاه عباس، شاه صفی‌نین اوْغلو ایدی، ۱۰٤۱ هـ ایلینده دوْنیا گلمیش و آتاسی اؤلدوْکدن سوْنرا ۱۰۵۱ هـ ده شاهلیق مقامینا یئتیشمیشدیر.

قزوین ساواشی

نصرآبادی‌نین دئدیگینه گؤره، باش وئره‌ن قزوین ساواشیندا، گویا دوْشمنلر مرتضی قولو خان ظفره یئرسیز حرکتلر انتساب ائتمیشلر. بونا گؤره‌ده ایشیندن عزل ائدیلمیشدیر و بیر زامان انزوادا یاشامیشدیر. ظفر اؤزوْنوْ وورولان افترادان مبرّا ائده‌رک، بیر ترکیب بند مسبّع یازمیشدیر. اوْرادا دئییر:

بنم، کی جوْمله‌ی عشاق آرا بوگوْن علمم،
مقیم درگه سولطان صفی‌ی پُر کرمم.
اگرچه مفلسم اما فقیرِ محترمم،
یوْلوندا وئرمگه جان، دئمه کیمسه‌دن کی کمم.
الیمده یوْخ ایسه جان نقدی ایله محتشمم،
گؤزوْم یاشی تؤکوْلن یئرده دوْر–و مرجاندیر،
فقیر هدیه‌سی سولطانا تحفه جاندیر.

اردبیل والیلیگی

صفوی شاهلاری، اردبیل، مشهد و قم شهرلرینده «وقفی» موْلکلره متولی تعیین ائدیردیلر. متولی، اصلینده «مباشر» سایيلیردی و اوْنلارین

[٤] **تذکره‌ی نصرآبادی**، ص ۱۳.

«حق التّولیه»لری موقوفه گلیری‌نین یؤزده اؤنو ایدی.[٥]

ظفر، انزوا دؤورانینی کئچیردیکدن سؤنرا، ایکینجی شاه عباس امری ایله اردبیل ولایتینه «متولی» اؤلاراق، تعیین ائدیلمیشدیر.

دیوانی‌نین مقدمه‌سینده افتخار ائدیر کی «فضولی»نین کربلادا امام حسین (ع) ین تؤربه‌سی‌نین جواریندا قالدیغی کیمی، اؤدا اردبیلده شیخ صفی الدینین تؤربه‌سی جوارینداقالمیشدیر.

ظفر گنجلیک و اؤرتا یاشلاریندا مختلف یئرلرده حکومت ائتمیش و یاشلاندیقدان سؤنرا، اردبیلده عرفان دؤنیاسینا قدم قؤیموشدور. دیوانی‌نین بیر چؤخ یئرینده بو مسأله‌یه اشاره‌لر تاپماق اؤلار:

حکومت ائیله‌دیم چؤخ، بو جهان مؤلکؤندن اوساندیم،
بنا کؤنج قناعت منزلین دار ائیله‌مه یارب.

و یا:

جهاندا چؤخ حکومت ائیله‌دیم، گؤردؤم وفاسی یؤخ،
چکیلدیم کؤنجه، لؤطفؤن کسمه‌گیل تا منتها، یارب!

اؤلؤمؤ

ظفر، تؤرکجه دیوانینی ترتیب ائده‌نده ٧٤ یاشیندا ایدی:

یئتیشدی عؤمر یئتمیش دؤرده، گلدی موسم پیری،
جهاندا گؤرمه‌دیم هئچ کیمسه‌دن بوی وفا، یارب!

او، ایکینجی شاه عباس‌دان سؤنرادا یاشامیشدیر. اؤزؤ حاضیر کی الیازمانین استنساخینی، اؤز خطی ایله ١٠٨٠ هـ ایلی رمضان آیینداقورتارماسینا اشاره ائده‌رک دئییر:

رمضان آییدا بو نوسخه سرانجام اؤلدو،
الف و فا گئچمیش ایدی هجریدن اتمام اؤلدو.

بئله‌لیکله حدس وورماق اؤلار کی اؤ ایکینجی شاه عباسین اؤلؤمؤندن (١٠٧٨ هـ) بیر نئچه ایل سؤنرادا یاشامیشدیر و بو ایللری انزوادا و عورفان دؤنیاسینا مئیل ائده‌رک اردبیلده باشا وئرمیشدیر.

بئله‌لیکله حدس وورماق اؤلار کی ظفر تخلص ائده‌ن مرتضی قولو خان متولی اردبیلی هیجری ١١- نجی یؤز ایللیگین بیرینجی اؤن ایللیگینده یعنی ١٠٠٠- ١٠١٠ ایللری آراسیندا دؤنیایا گلمیش و چؤخ احتمال کی سگگیزینجی اؤن ایللیک، یعنی (١٠٧٠- ١٠٨٠) ایللری آراسیندا اردبیلده وفات ائتمیشدیر.

دیرلی بیلیم آدامی آذربایجان‌شوناس آکادئمیک نیظامی موعللیم، اللی ایللیک یاشینیز موناسیبتی‌یله سیزی اورکدن تبریک ائدیریک. چوخ یاشایین.

[٥] ویلم فلور. **نظام قضایی عصر صفوی**، ترجمه‌ی حسن زندیه، تهران، ١٣٨٥، ص ١١٠.

حکیم بانوی شعر مشرق زمین پروین اعتصامی

حسین مسعودی

دوستان به که ز وی یاد کنند
دل بی‌دوست دلی غمگین است

زندگی پروین:

پروین اعتصامی، حکیم بانوی شعر مشرق‌زمین، بزرگترین زن شاعر فارسی‌گوی ایران و سرتاسر جهان است.

در عرصه‌ی ادب فارسی کمتر زنی را سراغ داریم که در دوران کوتاه زندگی، همچون بانو رخشنده (پروین) اعتصامی خوش درخشد و محبوبیتی چنین فراگیر داشته باشد. بدین رو پروین در قله شعر و ادب فارسی است.

خانم پروین اعتصامی، دختر مرحوم یوسف اعتصامی[۶]، در ۲۵ اسفند ۱۲۸۵ شمسی در دیار آذر به جانان آذربایجان، در شهر تبریز متولد شد. مادرش اخترالملوک نام داشت و پدرش یوسف‌خان اعتصام الملک، از رجال معروف عصر خود بود.

پروین در دوران کودکی به همراه پدر دانشمند به تهران آمد و به تحصیل مشغول شد و بقیه‌ی عمر کوتاه خود را در این شهر گذراند. ذوق پروین به دانستن و یادگیری چنان زیاد بود که در کمترین زمان ادبیات فارسی و عربی و مبادی علوم را نزد پدر آموخت. او از ابتدا طفلی ساعی و متفکر بود و کمتر سخن می‌گفت و بیشتر فکر می‌کرد، به ندرت در جرگه‌ی سایر اطفال وارد می‌شد و غالبا تنها بسر می‌برد. گویی شخصیتی سوای دیگران داشت و در مجالس درس و بحث، همیشه از سایرین پیش بود.

او از کودکی شروع به شعر گفتن کرد. خانه‌ی پدرش میعادگاه ارباب فضل و دانش بود. پروین همواره آنان را با قریحه‌ی سرشار و استعداد خارق‌العاده خویش دچار حیرت می‌ساخت. در همین دوران وارد مدرسه‌ی دخترانه آمریکایی «ایران بیت آل (Iran Bethel)» تهران شد و به تحصیل پرداخت. او زبان انگلیسی را بسیار خوب یاد گرفت و در تمام دوران تحصیل بهترین شاگرد مدرسه بود. او در خرداد ماه سال ۱۳۰۳ شمسی فارغ‌التحصیل شد و در جشن فارغ‌التحصیلی خود خطابه‌ی «زن و تاریخ» را ایراد کرد و اهمیت تربیت زنان و نقش زن را در بهبود و پیشرفت مسایل اجتماعی متذکر شد. او پس از اتمام مدرسه‌ی آمریکایی، چندی در همانجا تدریس نمود. در همان اوان، پیشنهاد ورود به دربار به او شد، که معلم ملکه‌ی آن وقت شود. او نپذیرفت و سرسختانه مقاومت کرد.

پروین در تمام سفرهای پدرش در داخل و خارج ایران، همراه او می‌رفت. پدرش با وجود اصرار دوستان، قبل از ازدواج او، رضا به طبع دیوان شعر او نداد. اندیشه می‌کرد مبادا کوته‌نظران و بدخواهان، نشر دیوان را وسیله‌ی تبلیغ برای ازدواج پروین تلقی یا قلمداد نمایند!

پروین در بیست و هشت سالگی با پسرعموی خود که رئیس شهربانی کرمانشاه بود، ازدواج کرد و چهار ماه بعد از عقد مزاوجت به خانه‌ی شوهر رفت. اما این ازدواج متناسب نبود و دوامی نیافت و به متارکه انجامید. بدین روی او پس از دو ماه و نیم اقامت در خانه‌ی شوهرش به منزل پدر برگشت و در مردادماه سال ۱۳۱۴ با گذشت از کابین، طلاق گرفت. او این پیشامد را با متانت و خونسردی شگفت‌آوری تحمل کرد و تا پایان عمر از آن ماجرا سخنی به میان نیاورد و شکایتی ننمود. او درباره‌ی حادثه‌ی ناخوشایند دوره‌ی زناشویی خود فقط سه بیت

[۶] اعتصام الملک آشتیانی (۱۲۵۳-۱۳۱۳)

زیر را گفت و گذشت:

ای گل تو ز جمعیت گلزار چه دیدی؟
جز سرزنش و بدسری خار چه دیدی؟
ای لعل دل‌افروز تو با این همه پرتو
جز مشتری سفله به بازار چه دیدی؟
رفتی به چمن، لیک قفس گشت نصیبت
غیر از قفس ای مرغ گرفتار چه دیدی[۷]

پس از آنکه کار ازدواج انجام پذیرفت و احتمال تعبیرات بداندیشان مرتفع گردید، پدر پروین در سال ۱۳۱۴ به طبع و نشر دیوان وی اقدام نمود.

در سال ۱۳۱۵ وزارت معارف ایران، نشان درجه سه علمی برای پروین فرستاد. پروین با این پیام که «شایسته‌تر از من بسیارند» نشان را پس فرستاد.[۸]

پروین در سال ۱۳۱۵ شمسی به عنوان کارمند کتابخانه، با حقوق پنجاه تومان در ماه، به استخدام دانشکده ادبیات و دانشسرای عالی درآمد. او روز سوم فروردین ۱۳۲۰ در بستر بیماری افتاد و شب شنبه ۱۶ آن ماه، نیمه شب، در ۳۵ سالگی بدرود حیات گفت. جنازه‌ی وی به شهر مقدس قم حمل گردید و با کمال احترام در صحن جدید حضرت معصومه (س) در مقبره‌ی خانوادگی، پهلوی مزار پدرش به خاک سپرده شد و این قطعه که سروده‌ی خود پروین است بر سنگ مزارش نقش بست:

این قطعه را برای سنگ مزار خودم سروده‌ام
اینکه خاک سیهش بالین است
اختر چرخ ادب پروین است
گرچه جز تلخی از ایام ندید
هر چه خواهی سخنش شیرین است
صاحب آن همه گفتار امروز
سالک فاتحه و یاسین است
دوستان به که ز وی یاد کنند
دل بی‌دوست دلی غمگین است
خاک در دیده بسی جانفرساست
سنگ بر سینه بسی سنگین است
بیند این بستر و عبرت گیرد
هر که را چشم حقیقت‌بین است
هر که باشی و به هر جا برسی
آخرین منزل هستی این است
آدمی هر چه توانگر باشد
چون بدین نقطه رسد مسکین است
اندر آنجا که قضا حمله کند
چاره تسلیم و ادب تمکین است
زادن و کشتن و پنهان کردن
دهر را رسم و ره دیرین است
خرم آن کس که در این محنت‌گاه
خاطری را سبب تسکین است

شعر پروین:

پروین که بیش از دیگر زنان زمانه‌اش فهمید و متفاوت از هم‌جنسان خود زندگی کرد، افکار و احساسات خود را ساده و روان در قالب شعر بیان نمود. آنچه را که از دلش برآمد لاجرم بر دل خوانندگان اشعارش نشست و در زمان حیات خود به اوج شهرت رسید. درست است که او در محضر پدر ادیب و دانشمندش پرورش یافت و بارور گردید، اما ذوق و استعداد شعری وی، از همان دوران کودکی با سرودن شعر «ای مرغک» گل کرد و شکوفا شد و نامش بر سر زبانها افتاد.

پدرش اشعار او را در مجله‌ی *بهار* منتشر کرد و علی‌اکبر دهخدا به تشویقش برخاست. احساس لطیف و پرشور پروین، وی را به سوی سرودن اشعار نغز اجتماعی و منعکس نمودن مسائل اخلاقی کشید و چنین شد که زبان گویای دردمندان و رنج‌کشیدگان گشت و با بیان درد آنان در اشعارش، در مدتی کوتاه نام خود را در عرصه‌ی ادب جاودانه ساخت تا جایی که علامه قزوینی از پروین به عنوان «ملکه النساء الشواعر» یعنی ملکه‌ی زنان شاعر نام برد.

پروین دلبستگی عمیقی به پدر و شوقی وافر و مستمر به آموختن داشت و مخالفت با ستم و تبعیض و دفاع از حقوق مظلومان و حمایت از محرومان از بندبند اشعارش استنباط می‌شود. شاید به دلیل همین طرز تفکر و

---

[۷] دیوان پروین، چاپ ششم، ص ۲۶۸، ابیات ۱ و ۲ و ۳

[۸] مجموعه مقالات و قطعات اشعار به مناسبت بزرگداشت اولین سال وفات پروین اعتصامی

روحیه بود که دعوت رضاشاه را مبنی بر معلمی ملکه قبول نکرد و این سرستیزی چنان بود که دولت وقت نیز به هنگام مرگ پروین مراسمی به مناسبت درگذشتن برپا ننمود. پروین با شعر «گنج امین» به انتقاد از دولت وقت برخاست و برای تنبه دولتمردان، با الهام از داستانها و حوادث تاریخی، دست به انتقاد از رفتار ظالمانه‌ی شاهان زد و رنج محرومان را به تصویر کشید.

او مضامین اجتماعی و اخلاقی را چنان متهورانه، محکم و رسا، اما به زبان ساده و روان، زیبا و دلنشین و گوش‌نواز، در قالب قصیده، غزل و قطعه بیان کرد که در کوتاه‌مدت مقبولیت تام یافت و مبدل به سخنگوی پرشور مظلومان و ستم‌کشان گردید. به قول بهار، هنر پروین در این بود که او توانست افکار و عقاید جدید را با متانت و استحکام و لطف بیان در همان قالب‌های معمول و معهود عروض فارسی بریزد.

این بانوی شعر فارسی به سیاست روی نیاورد و در مبارزات اجتماعی شرکت نکرد. او از نفاق و ریا و تزویر دوری جست، بی‌ریا و پاک و سالم زیست و از گوهر اشک یتیم سخن گفت، اما خود، درّی شد در اقیانوس بیکران ادب فارسی و ستاره‌ای در آسمان شعر مشرق‌زمین.

دیوان مشرقی او باغ بزرگی است از گلدسته‌های رنگارنگ و روح‌نواز، پر از قصائد و قطعاتی که این شاعره‌ی شیرین‌زبان سروده است. سبک متین و شیوه‌ی استوار و شیوایی بیان و لطافت معانی اشعار دیوان او چنان انسان را فریفته و دل را می‌رباید که بی‌اختیار دست به سوی دیوانش دراز می‌کنیم، صفحات آن را ورق زده و اشعار زیبای او را خوانده و لذت می‌بریم.

قصاید دیوان او، بو و رایحه‌ای از قصائد ناصرخسرو را دارد و در ضمن آنها ابیاتی که زبان شیرین حافظ و سعدی را به یاد می‌آورد بسیار است. خصوصا در پند و اندرز و نشان دادن مکارم اخلاق و تعریف حقیقت دنیا، بسان حکیم و فیلسوف عارف، دل خونین مردم دانا را سراسر تسلیتی است؛ و در عین حال ضرورت تلاش و کوشش و کسب دانش را نیز به طرزی دلپسند بیان می‌کند:

علم سرمایه‌ی هستی است نه گنج زر و مال
روح باید که از این راه توانگر گردد

طرز گفتار در «قصائد» پروین به یک نحو است و در «قطعات» به نحوی دیگر. زیرا بیشتر قطعات به طرز «سئوال و جواب» یا «مناظره Debate» بسته شده است و گویا این شیوه از قدیم‌الایام خاص ادبیات شمال و غرب ایران بوده است. این امر «مناظرات» در بین شعرای اسلامی، بیشتر شاعران «آذربایجان» اختصاص داشته است و در آثار «نظامی گنجوی» نیز بدان برمی‌خوریم. ولی پروین در این مورد از استقلال فکری و ویژگی خاصی برخوردار است. بدین رو او از روی فطرت و غریزه‌ی خویش، به این شیوه‌ی پسندیده بها داده و آن را در قطعات جاویدان خود احیاء کرده است. باری از خواندن این قطعات و مناظرات لذتی وافر می‌بریم، و صحنه‌هایی که توسط آنها بیان می‌شود جنان از تحیل و ایماژ «Image» برخوردار است که مثل پرده‌ی سینما در جلو چشمان ما قرار گرفته و روح و دل و جانمان وارد این صور خیال می‌شود. در خلال این نغمه‌های موزون و شورانگیز، آهنگهای دیگری نیز به گوش می‌رسد که دلهای شکسته و خاطرهای افسرده را، پس از آن بیانات حکیمانه و تسلیتهای عارفانه، به سوی سعی و عمل، اغتنام وقت، کسب علم و دانش و هنر، امید حیات، همت و اقدام و پشتکار، نیکبختی و فضیلت و سعادت دنیوی و اخروی راهنمایی می‌کند:

دیوانگی است قصه تقدیر و بخت نیست
از بام سرنگون شدن و گفتن این قضاست
در آسمان علم، عمل برترین پر است
در کشور وجود، هنر بهترین غناست
میجوی گرچه عزم تو ز اندیشه برتر است
می‌پوی گرچه راه تو در کام اژدهاست

خواننده با خواندن این قصاید، عالمی رنگارنگ را در مقابل چشمان خود می‌بیند. استغنای حافظ، صراحت سعدی و طرز بیان ناصرخسرو را در تمثیلات می‌بینیم. پروین مثل حکیمی عارف، عارفی حکیم و ناصحی پاک‌سرشت، جای جای در این اشعار خودنمایی و جلوه‌گری کرده و چون حکیمی فرزانه به ما انسانها راه نشان می‌دهد.

خواننده پس از خواندن «قصاید» بدون احساس خستگی و ملال به قسمت قطعات روح‌انگیز دیوان پروین

روی می‌آورد و آن را پر از لطف بیان و دقت معانی و ذوق و ابتکار می‌بیند و موقع خواندن این اشعار، پروین را مشعل به دست، هدایتگر و آگاهی‌بخش و معرفت‌ساز در حال راهنمایی انسانها مشاهده می‌کند.

در سخن مخفی شدم، چون رنگ و بو در برگ گل
هر که خواهد دید، گو اندر سخن بیند مرا

دیوان را که ورق می‌زنیم، بعد از مشاهده و خواندن چند غزل به مثنویات کوتاه پروین می‌رسیم که زیبا و دلپذیرند.

پروین با افکار لطیف و پرشورش، در اشعارش به هزاران جلوه بیرون آمده و سزاوار است که خواننده هم با هزاران دیده آنها را تماشا کند. گویی گاها پروین با مولانا جلال‌الدین رومی و عطار و جامی همقدم می‌شود و آنان را به خاطر خواننده‌ی اشعارش می‌آورد.

مرغک اندر بیضه چون گردد پدید
گوید اینجا بس فراخ است و سپید
عاقبت کان حصن سخت از هم شکست
عالمی بیند همه بالا و پست
گه پرد آزاد در کهسارها
گه چمد سرمست در گلزارها[9]

مضامین اشعار پروین همه قابل فهم و لمس است. هرگز به چیزی که دور از دسترس است فکر نکرده، زندگی را باور داشته و ناملایمات آن را، چه در زندگی اجتماعی و چه فردی لمس کرده است و همین نگرش به مسایل اجتماعی و عاطفی و احساسی انسانی، از پروین چهره‌ای دیگر ساخته است که کمتر کسی را می‌توان دید که به این موقعیت رسیده باشد. خلوص نیت و تجدد در اندیشه، در اشعار او موج می‌زند و هر خواننده‌ای را مجذوب خود می‌نماید. گفته‌های نغز و دلنشین پروین که نشانی از پایه‌ی اندیشه‌ی زنان ایران دارد، همواره مورد توجه قرار گرفته و پاکدامنی و مهربانی و فروتنی او سرمش زن ایرانی و همت و هدف والای او، یعنی کسب علم و دانش و هنر و معرف،برای زنان ستودنی است:

چه حله است گرانتر ز حله دانش
چه دیبه است نکوتر ز دیبه‌ی عرفان
هر آن گروهه که پیچیده شد به دوک خرد
به کارخانه‌ی همت حریر گشت و کتان
نه بانو است که خود را بزرگ می‌شمرد
به گوشواره و طوق و به یاره‌ی مرجان
چو آب و رنگ فضیلت به چهره نیست، چه سود
ز رنگ جامه‌ی زربفت و زیور رخشان
برای گردن و دست زن نکو «پروین»
سزاست گوهر دانش، نه گوهر الوان

هنر پروین آنجاست که از زبان همه چیز سخن می‌گوید: ابر و باران، چشم و مژگان، مور و مار، دام و دانه، دیگ و تاوه، خاک و باد، پیر و جوان، مرغ و ماهی، سوزن و پیرهن، آب و تخته‌سنگ، کوه و کاه، کرباس و الماس، انسان و حیوان و جماد و نبات و سخنان پرمعنی و لطایف و بدایع، کودکی، جوانی و پیری و کهنسالی، احوال درون و بیرون، رنج و مشقت، تلاش و امید، شکست و پیروزی، درد و غم و اندوه و تسلیت انسان.

او در دیوانش، گاه بسان «کلیله و دمنه» از قصه‌ی گربه‌ی دزد، گنجشک، ماکیان، روباه، جوجه‌های مرغ و بالاخره عجوز مسکین، کودک یتیم و گل پژمرده سخن می‌گوید.

آری، پروین مرکبی را برای صور مختلف خیال خواننده اشعارش می‌سازد و به دیار باغ شعرش برده، رنگ‌آمیزی و افسونگری نموده و انسان را اندوهگین و متفکر می‌سازد و بندرت می‌خنداند. او دائما در فکر است، از دردمندان جامعه می‌سراید، از مادر می‌گوید:

مادر موسی چو موسی را به نیل
در فکند از گفته‌ی رب جلیل
خود ز ساحل کرد با حسرت نگاه
گفت کای فرزند خرد بی‌گناه
گر فراموشت کند لطف خدای
چون رهی زین کشتی بی‌ناخدای؟
گر نیارد ایزد پاکت بیاد
آب خاکت را دهد ناگه به باد[10]

[9] دیوان پروین، چاپ ششم، تهران، ۱۳۵۳

[10] همان اثر، ص ۲۳۶، ابیات ۱ و ۲ و ۳ و ۴

وقتی که او از اندیشه‌های گوناگون خسته می‌شود، به یاد لطف خدا می‌افتد و انسان را به اوج معنا و عرفان می‌برد و قطعه‌ی «لطف حق» را چه زیبا می‌سراید و خواننده‌اش را با افکار و حقایق معنوی بالاتر آشنا می‌کند.

«ملک‌الشعرای بهار» را عقیده بر این است که:

«هرگاه تنها غزل «سفر اشک» از این شاعره‌ی شیرین‌زبان باقی مانده بود، کافی بود که وی را در بارگاه شعر و ادبیات حقیقی جایگاهی عالی و ارجمند بخشد، تا چه رسد به «لطف حق»، «کعبه‌ی دل»، «روح آزاد»، «دیده و دل»، «دریای نور»، «گوهر سنگ»، «حدیث مهر»، «ذره»، «جولای حق»، «نغمه‌ی صبح» و سایر قطعاتی که همه از اوست و هر یک برهان آشکار بلاغت و سخندانی اوست»[۱۱]

شاید خواننده‌ای شوریده سر از ما بپرسد: پس پروین در دیوان خود درباره‌ی «عشق» که چاشنی شعر ما ایرانیان است چه می‌گوید؟ در اشعار پروین از عشق مجازی خبری نیست. در دیوان شعرش، چشم معشوق، خم ابروی یار، چاه زنخدان او، ساقی و ساغر و سوز و گداز و فراق یار جایگاهی ندارد. اما چون نیک بنگریم صحیفه‌ای از دیوان او از عشق تهی نیست. لکن نه آن عشقی که در مکتب لیلی و مجنون درس می‌دادند. جای این نوع مفاهیم و مضامین را در اشعار پروین، اشک یتیم، فقر و غنا، آشیان ویران، اندوه فقر، سفر اشک و روح آزاد و ... پر کرده است و سرانجام عشق واقعی، آن عشقی که شعرای بزرگ سر نیاز بدان فرود آورده‌اند. عشقی که به حقایق و معنویات و معقولات وابسته است. عشقی که بنیان آفرینش انسان بر آن نهاده شده است. چنین عشقی همانگونه که گفتیم اساس این دیوان است. پروین به عنوان شاعره‌ای مسلمان و مؤمنه و متعهد و الهی اشعارش را چنان با معنا و مفهوم و وقار و متانت و حیا، دقیق و نکته‌سنج سروده است، گویی همیشه کلام حضرت حق تعالی را در «قرآن مجید» در حق شعر و شاعری در نظر داشته و این میزان مقدس را مدنظر قرار داده است که:

«و شاعران را گمراهان پیروی می‌کنند. آیا ندیدی که آنان در هر وادی‌ای سرگردانند؟ و آنانند که چیزهایی که می‌گویند انجام نمی‌دهند مگر کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام می‌دهند و خدا را بسیار به یاد می‌آورند.»[۱۱]

آری مدار عشق پروین، عشق خدایی و معنوی و دوست داشتن انسانها است که در جهان‌بینی و جهان‌شناسی ایدئولوژی توحیدی اسلامی، بندگان خدا هستند.

دیوان پروین اعتصامی به شش زبان زنده‌ی دنیا ترجمه شده و در دانشگاههای کشورهای خارجه به عنوان متون ادبی فارسی تدریس می‌گردد.

سخن‌شناسان و شعردوستان را به خواندن دیوان این کبوتر فضل، نابغه‌ی شرق، ستاره‌ی فروزان ادب فارسی که یکی از مفاخر ملی کشور عزیزمان ایران است دعوت می‌نمایم.

در خاتمه کلامم را با قطعه‌شعری از سید محمد حسین شهریار که از شاعران همشهری و هم‌دوران بانو پروین اعتصامی است، به پایان می‌برم:

سپهر ادب راست «پروین» ستاره
جهانی سوی این ستاره، نظاره
سرایندگان در نمایشگه شعر
هنرپیشگانند و «پروین» ستاره
عروسی است در حجله‌ی طبع «پروین»
که از ماه و پروین کند طوق و یاره
همایون عروسی که نوزاد او راست
فلک دایه و کهکشان گاهواره
بلند آسمانی است دیوان «پروین»
در آن اختران هنر بی‌شماره
یکی رشته گوهر که چون عقد پروین
به گوش طبیعت سزد گوشواره
سزد چون بلند آیتی آسمانی
به دیوان پروین کنند استخاره[۱۳]

[۱۱] دیوان پروین اعتصامی، چاپ ششم، تهران، انتشارات محمدعلی فردین، ۱۳۵۳، ص ۲۱

[۱۱] قرآن کریم، سوره مبارکه شعراء، آیات ۲۲۴ الی ۲۲۷

[۱۳] دیوان سید محمد حسین شهریار، تبریز، انتشارات تلاش، ۱۳۷۵

جزا (۵)

حوسئین بالا میراعلم‌اوو

کؤیسه رکله آیچه نین بو یئرلره گلیشی ائله ایلک گوندن اطرافدا یاشایانلارین دینجلیگینی پوزموشدو. هر گئجه یاریسی ائشیدیلن اولارتی هامینی ناراحت ائدیردی. بونا سئوینن ایسه تکجه تولکو قاسیم ایدی ...

«پالیدلی» رئستورانی اؤز فعالیتینی دایاندیراندان سونرا تولکو قاسیم بوتون دیقتینی اووا یؤنلتمیشدی. او، هر گون صوبح تئزدن ائودن چیخیر، آخشاماجان مئشه لری، دره لری تپه لری آیاقدان سالیر، اوولادیغی قوشلاری، دووشانلاری، الیکلری، داغ کئچیلرینی گتیریب ساتیردی.

ماهیر اووچو کیمی تانینمیش تولکو قاسیما کیملرین ایشی دوشوردو کی ... اوندان ایللرله قیزیل یئل خسته لیگیندن اذیت چکنلر پورسوق دریسی، آدی باتمیش قارا آزارا خرچنگه توتولانلار کیرپی اتی ایسته ییردیلر. یئریکله ین حامیله قادینلارا قیرقووول، ککلیک، یاخود بیلدیرچین اتی آختارانلار، پالتو سونون یاخالیغی اوچون تولکو، دله دریسی ایسته ینلر یئنه ده آختاریب تولکو قاسیمی تاپیردیلار. ..

داغلاردان گلن قوشا جاناوار اولارتیسینی ائشیدنده، تولکو قاسیم اؤز اؤزونه: «هو ... بیری ائرککدی، بیری دیشی. دیشی مارتین اوللرینده بالالایاجاق» دئیه سئوینمیشدی.

نووروز بایرامینا آز قالیردی. هر گون سحرین گؤزو آچیلان دان آخشام دوشنه جن تولکو قاسیم دوزو دونیانی آیاقدان سالسا دا، قارشیسینا، هئچ اولماسا، بیر قاراتویوق دا چیخمیردی. بونون سببینی صوبح تئزدن چایین قیراغیندا، نینکی قصبه ده، حتّی بوتون رئسپوبلیکادا جادوگر کیمی مشهور اولان تاوات قاری ایله قارشیلاشماسیندا گؤرور و اونون ایمانینی ائله بیر اوجدان سؤیوردو. ایکی آی یاریم بوندان اول اولارتیسینی ائشیتدیگی جاناوارلارین نینکی اؤزلرینه، هئچ ایزلرینه نیشانه لرینه ده راست گلمه دیگی اوچون مؤحکم عصبیلشیردی: «بیر آزدان بالالار آیاق آچیب، آتا-آنالارینا قوشولاجاق، توتماق اولمایاجاق»،

تولکو قاسیمی سون واختلار اوغلو نییازلا باغلی قوهوم عقربانین، دوست تانیشین دانلاغی دا چوخ دوشوندورووردو. نییاز درسلرینی علا قییمتلرله اوخوسا دا، بدندن چوخ ضعیف ایدی. تولکو قاسیم، یئمک ایچمک بیر یانا، اوشاغا هئچ فرلی اَیین باش دا آلا بیلمیردی.

گؤره سن، بختی هله چوخمو یاتاجاق؟ بو آخشام دا ائوه الیبوش و قانیقارا قاییدیردی. آنجاق ... آنجاق بیردن قوجامان اولاس آغاجی نین دیبینده شیقیلتی ائشیتدی. قوشا لوله نین چاخماغینی گئری چکیب، بارماغینی تتیگین اوستونه قویدو، سونرا سینه سینه آغاجلارین آرخاسینا کئچیب، سس گلن طرفه یاخینلاشدی و گؤزلرینه اینانمادی. هله آیاقلاری برکیمه میش، تئزتئز بودره ییب ییخیلان، یئنیجه آیاق آچیب، بالاجا، کؤورک چنه لرینی آچا-آچا بیربیرینی گمیرن، بیربیرینی قوجاقلاییب ییخان، بیر-بیری نین اوستونه یومالانان اوچ جاناوار بالاسی گؤردو. اونلار اویناقلاشا اویناقلاشا یووالاری نین

آغزیندان دوزنلییه یومالانیردیلار. تولکو قاسیم تئز هر طرفی دیقتله نظردن کئچیردی. اطرافدا هئچ نه گؤرمه دی، احتیاطی الدن وئرمه مک اوچون پیشیک کیمی، یومشاق آددیملارلا، تولکو کیمی، یئره سینه سینه اوست طرفده کی ایری قایا پارچالاریندان بیرینی هیققینا-هیققینا ایتله ییب یووانین آغزینا سالدی و ایچری نین بوش اولدوغونو گؤروب اؤزونو جلد کوچوکلرین یانینا یئتیردی. او، همیشه اووا چیخاندا اؤزو ایله یئکه بیر کیسه گؤتورووردو. ایندی چوخ یاخشی مقام ایدی. آللاه، دووردوغو یئردجه، اونون ایشینی آواند ائلمیشدی. تله سیک کیسه نی چیخاریب، کوچوکلری اونون ایچینه ییغدی و چیینینه آتیب یولا دوزلدی ...

تولکو قاسیمین اوچ جاناوار بالاسینی دیریدیری توتوب گتیرمه سی، اووچولار جمعیتینه تحویل وئریب، ناغد بئش یوز دوللار آلماسی خبری ایلدیریم سورعتییله هر طرفه یاییلدی. ..

نیاز، حقیقتن ده، یاخشی اوخویوردو؛ اگر آتاسی، یعنی تولکو قاسیم لازیمی آداملارا بیر بالاجا گؤروم -باخیم ائتسیدی، او، یقین کی، چوخ راحاتلیقلا قیزیل مئدال آلا بیلردی. یئنه شوکور، زحمتی یئرده قالمادی باکی دؤولت اونیوئرسیتئتی نین حوقوق فاکولته سینه قبول اولوندو. بوندان سونرا، تولکو قاسیم پلنگ قاسیما، شیر قاسیما دؤندو و اونا اولان موناسیبت ده دییشدی، بیر دن بیره هامی اونا حؤرمت ائتمه یه باشلادی. ظارافات دئییل، آخی، او بیر نئچه ایلدن سونرا پروکورور آتاسی اولاجاقدی. ..

تولکو قاسیمین جاناوارلا باغلی صؤحبت زامانی جسارت ائدیب، آغاله له نین یانیندا آیاغینی آیاغی نین اوستونه آشیماغی تصادوفی دئییلدی. ایکی گون اول اوشاقلارین قبول اولماسینی آغاله له نین قیزی دا طیبب تئخنیکومونا داخیل اولموشدو نظرده توتان آغاله له نین اونا «اؤزوموز اوچون خودمانی بیر مجلیس دوزلدک» دئمه سینده هم دوغما موناسیبت، هم ده بیر ائیهام حیسس ائلمیشدی. مودیرین بو تکلیفیندن تولکو قاسیمین دالاغی سانجمیشدی و ذؤوق-طبعی اوغلو نیازلا باغلی قلبینده غریبه بیر غرور حیسسی باش قالدیرمیشدی، «اینان بئله موشتریمیز چوخ اولاجاق» دئیه دوشونموشدو.

هله باکیدا، ایمتاحان گئدن بینانین حیطینده، نیازین تئستین سوواللارینا یازدیغی جاوابلاری یوخلایان آغساچلی، قوجامان موعلیم «بیر دنه ده سهوی یوخدور» دئیندن سونرا تولکو قاسیمین کئفی کؤکلمیشدی و اوغلونو تاکسییه مییندیریب، باحالی رئستورانلاردان بیرینه آپارمیشدی، بو بؤیوک اوغورو لاییقینجه قئید ائلمیشدی. سونرا او، اووچولار دوکانینا باش چکمیش، جاناوار باالالاریندان قازاندیغی پولدان یئتمیش دوللار وئریب، ایگیرمی کاراتلی بیر دوربین آلمیشدی. اورادان دا اوغلو ایله برابر بیرباش زووپارکا گئتمیشدی. تولکو قاسیم کیمدنسه ائشیتمیشدی کی، زووپارکدا جاناوار باالالارینا داها یاخشی پول وئریرلر.

نیاز حیوانلارا تاماشا ائدرکن، تولکو قاسیم مودیرین یانینا گیریب، بو مسئله نی اونونلا دانیشمیشدی و مودیر ده اوزون -اوزادی سؤودلشمه دن سونرا هر جاناوار بالاسینا گؤره بئش یوز دوللار وئرجه ییني وعد ائتمیشدی.

زووپارکدان چیخاندان سونرا مودیرین کابینئتینده گؤردوکلری گؤی کوستیوملو، اوجابوی

اوغلان اونلاری «مئرسئدئس. ماشینینا مینديررک، «شاماخینکایا قدر آپارمیشدی. یول اوستو صؤحبت زامانی همین گنج هر جاناوار بالاسینا، ان آزی، مین دوللار وئرمگی تکلیف ائتمیشدی و طبعی کی، تولکو قاسیم بو سؤوده دن حدسیز درجه ده ممنون قالمیشدی. ..

آوقوستون آخیرلاری ایدی. هاوالار بیر قدر اسینمیشدی. تولکو قاسیم، عادتن، جاناوارلارین تئز-تئز گلیب کئچدیکلری بیر بره ده دایانمیشدی. گئجه یاریسی حیسس ائتدی کی، مؤحکم اوشویور، قالین سیریقلی ادیال گؤتورمودیگینه گؤره اؤزونو دانلادی. چیینینه کئچیردیگی چانتادا احتیاط اوچون ایکی گونلوک یئمک و کوکاکولا شوشه سینده سو گؤتورموشدو. ایشلر، دئمک اولار کی، پیس گئتمیردی. تکجه سویوغا دؤزمک چتین ایدی.

تولکو قاسیم حتّی قارانلیقدا آراسیرا سیقارئت چکنده ده احتیاطی الدن وئرمیردی. گؤزه گؤرونمه سین دئیه، پاپیروسونون کؤزرتیسینی بوش سیقارئت قوتوسونون ایچینده گیزله دیردی. او، یورولان کیمی بیر چیمیر قوش یوخوسو آلیر و تئز ده اویانیردی. بئلجه، بیر آز دینجلندن سونرا، قارشیداکی چیلپاق داغلاری، قایالیقلاری، تک توک، آددا بوددا بیتمیش آغاجلارین یان یؤره سینی دیقتله گؤزدن کئچیریردی.

تولکو قاسیم باالالارینی کیسه یه ییغیب آپاردیغی جاناوارلارین بیر داها همین یئره قاییتمایاجاقلارینی چوخ گؤزل بیلیردی. بو دهشتلی حادیثه دن سونرا جاناوارلار، حقیقتن ده، یورد یووالاریندان کوسموش و اوردان اوزاقلاشمیشدیلار. تولکو قاسیم دا ائله او واختدان همین یئره داها اوز توتمامیشدی. ..

بالالاری نین یوخا چیخدیغی او واهیمه لی گئجه ده کؤیسه رکله آیچن سحری دیری گؤزلو آچمیشدیلار و ات اورپه دیجی سسله یانیقلی - یانیقلی اولامیشدیلار. حالبوکی اونلار بیر زامانلار بورالارا تزه گلنده یالنیز شن و شاقراق سئوگی نغمه لری اوخویوردولار. ایندیسه، اولارتیلاریندان نیسگیل و کدر یاغیردی، اینسانی دهشته گتیرن واهیمه لی هارای لاری، بیر آن دا اولسون، سوسموردو ...

تولکو قاسیم سحری دیری گؤزلو آچسا دا، بیر شئی چیخمادی. یئرینی دییشمک قرارینا گلدی. او،

کؤنولسوز حالدا قارشیداکی هوندور تپه نی آشاراق، خئیلی یول گئتدی، نهنگ بیر قایانین زیروه سینه قالخدی و یئرینی راحاتلادی. ..

گونشلی بیر گون ایدی. هر طرف آزاجیق قیرمزییا چالان ماوی رنگه بویانمیشدی. تولکو قاسیم احتیاطلا اطرافی نظردن کئچیرتدی. آشاغیلاردا اَیری -اویرو نازیک گوموشو تئل کیمی اوزانیب گئدن چای گؤرونوردو. او، صبرله قارشیداکی داغلارین دؤشونده کیبریت قوتولاری بویدا گؤرونن بالاجا کند ائولرینی، یاماجلارا یاییلمیش قاریشقا بویدا قویون-قوزولاری، آشیریملارین بئلینه کندیر کیمی دولانان یوللاری و او یوللارلا شوتویوب گئدن تیسباغا بویدا ماشینلاری سئیر ائتدی، مئشه دن گلن جوربجور سسلره قولاق آسدی. هله آوقوستون اوواللرینده، ایندی دایاندیغی، باخ، بو یئرده بیر نئچه دفعه تک تنها جاناوار اولارتیسی ائشیتمیشدی. «تولکو» لقبینی تصادوفن قازانمایان تولکو قاسیمین درحال دا عاغلیندان کئچمیشدی کی، جاناوارلار

هئچ واخت یووالاری نین یانیندا اولایب، یئرلرینی بیلدیرمیرلر ...

پوسقونون ایکینجی گونو، صوبح تئزدن جاناوارلا تولکونون بیربیریندن سئچیلمه دیگی بیر واختدا قارشیداکی نهنگ قایانین آلتیندان بوز بیر شئیین چیخدیغینی گؤردو. بو آیچن ایدی!

آیچن بیر آن دایانیب اطرافا گؤز گزدیردی، سونرا یئللنه یئللنه آشاغیلارا ائندی؛ او، بالاجا، یاستی تپه نین تیلینی آشیب، اورا-بورا قاچماغا باشلادی. آرادا گؤزدن ایتدی، سونرا یئنیدن پئیدا اولدو. «هامییا کلک گله بیلرسن، آما منه یوخ» تولکو قاسیمین بوتون وارلیغیندان بیر گیزیلتی کئچدی. او، دیشی جاناوارین آیچه نین بالالادیغینا آرتیق امین ایدی.

آیچن اؤزونو مئشه یه ووروب گؤزدن ایتندن سونرا تولکو قاسیم ائوه قاییتماق ایسته دی. آما صبرینی باسدی، بیر آز دا گؤزله مک قارینا گلدی. دوربینینی گؤتوروب، گؤزونه توتدو و دیقتله قایالیقلارا باخماغا باشلادی. بودور، قاباق اللرینی آزجا ایره لی قویوب، بئلینی ده آزجا اَیب لذتله گرنشن و اسنه ین همین جاناوار ...

آرتیق هاوا ایشیقلاندیغیندان، آیچه نین، آز قالا، یئره دین دوپ دولو امجکلری ده آیدینجا سئزیلیردی. او، بیر مودت ساغینا سولونا دیقتله باخاندان سونرا یئنه قایالارین آراسیندا یوخ اولدو. چوخ گومان کی، بو دفعه ، ان آزی، بئش آلتی، بلکه ده، داها چوخ بالا دوغوب» تولکو قاسیمین سئوینجی نین حددی حودودو یوخ ایدی ...

تولکو قاسیم جاناوارلارین بیر دفعه یه سککیز-دوققوز بالا دوغدوقلارینی بیلیردی. اودور کی، بئش آلتی بالا الده ائده جگینه مؤحکم اومید بسله ییردی. فیکیرلشیردی کی، زووپارکین مودیرینه ساتسام، اوچ مین، گؤی کوستیوملو اوغلانا وئرسم، آلتی مین دوللار قازانجیم اولار. او، شیرین خیاللار ایچینده اوذوردو. بیر آنلیق اونیوئرسیتئته قبول اولونموش، همیشه اوزیک اوزوک شالوار گئییمیش آریق، اوجابوی اوغلونو، اونون سولغون، عصبی صیفتینی خاطیرلادی. قبول ایمتاحاندان سونرا رئستوراندا چؤرک یئینده اونا یاخشی بیر اَیین باش آلاجاغینا سؤز وئرمیشدی: «جاناوارین لاپ بیرجه بالاسینی اله کئچیرسم بئله، پولونون هامیسینی اوشاغین پال-پالتارینا خرجلیه جگم. یوخ، اگر بالالاری چوخ اولسا، یئرده قالان پوللا اونتیوئرسیتئتین یاخینلیغینداکی بینالاردان بیرینده منزیل ده کیرله یرم. بیردن لاپ سککیزاون بالاسی اولدو؟»

تولکو قاسیم گؤی کوستیوملو اوغلاندان آلاجاغی تپتزه یوزلوک دوللارلاری گؤزونون قاباغینا گتیردی: «امما احتیاطلی اولماق لازیمدیر، بئله سی آداما ساختا پول دا سوخوشدورا بیلر. بیر دقیقه نین ایچیندجه مودیری نین آیاغی نین آلتینی قازدی. ائه، تکی پول اولسون، آپاریب آپاراتدان کئچیردرم، یوخلادارام. اؤزو ده موختلیف یئرلرده. بیرجه هر شئی یاخشی قورتارسایدی. .. ».

بیردن-بیره، قفیلدن قلبینی ناراحاتلیق بورودو: «باکییا آپاراندا، بالالار ماشی نین آرخاصیندا آغزی باغلی یئرده بوغولا بیلرلر. عیبب ائله مز، اونون دا چاره سی وار. دؤشکچه نی قاتلاییب، کاپوتون آراسینا قویارام کی، ایچرییه هاوا دولسون. ائه، بو جور بیر دفعه یه لاپ اون جاناوار بالاسینی دا بیر یئرده آپارا بیلرم. زنگ ائلسم، بلکه ده اوغلان اؤزو گه لر قصبه یه. نییه ده

گلمه سین؟ اگر مندن بیرینی مین دوللارا آلیرسا، یقین کی، ایکی قات اوچ قات آرتیغینا دا ساتیر».

تولکو قاسیم شیرین خیاللار ایچینده لاپ مست اولموشدو. اؤزونو الچاتماز، اون یئتمز بیر یئرده گؤیون یئددینجی قاتیندا حیسس ائدیردی. قازاناجاغی پوللاری دؤنه دؤنه گؤزونون قاباغینا گتیریر و اونلاری ایسته دیگی کیمی خرجله ییردی. هه، یاخشی یادینا دوشدو: قالان پوللا باکیدا کؤهنه دییرمانین یانینداکی اووچولار ماغازاسیندا گؤردویو «وینچئستر»ی ده آلا، هله یاریمچیق قالمیش ائوی نین تیکینتیسینی ده باشا چاتدیرا بیلردی. کیم بیلیر، بلکه قاپیسی، کاپوتو چوروموش «موسکویچینه بیریوللوق ((الویدا» دئییب، ایشلنمیش ده اولسا، بابات بیر «نیوا» دا آلاردی. «اؤزوم جهننم، اوردا- بوردا دانیشیرلار کی، بو نه جور کیشیدی، نئچه ایللردی آروادی نین قولاقلاری سؤیود آغاجی کیمی «بارسیز» قالیب؟ بو گون صاباح اوشاغا نیشان قویماغا گئدنده، دئمزلر کی، قیرخ یاشیندا آروادین بوینوندا بویونباغیسی، قولوندا قولباغی یوخدو». ائله آروادیندان دا بو باره ده نئچه دفعه تنبئه ائشیتمیشدی ...

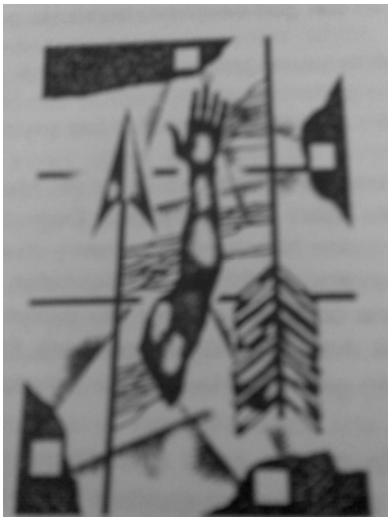
تولکو قاسیم ایشینی چوخ احتیاطلی توتموشدو.

فیکیرلشیردی کی، اگر بالالار قانا دادانمایبلارسا، آغیزلاری هله اته دیمه ییبسه، حؤکمن سود امده لیدیرلر. اودور کی، هر احتیمالا قارشی یانی بالالی اینگی اولان قونشوسوندان سود آلیب، آغزی امزیکلی شوشه لره دولدوروب، اؤزو ایله گؤتورموشدو ...

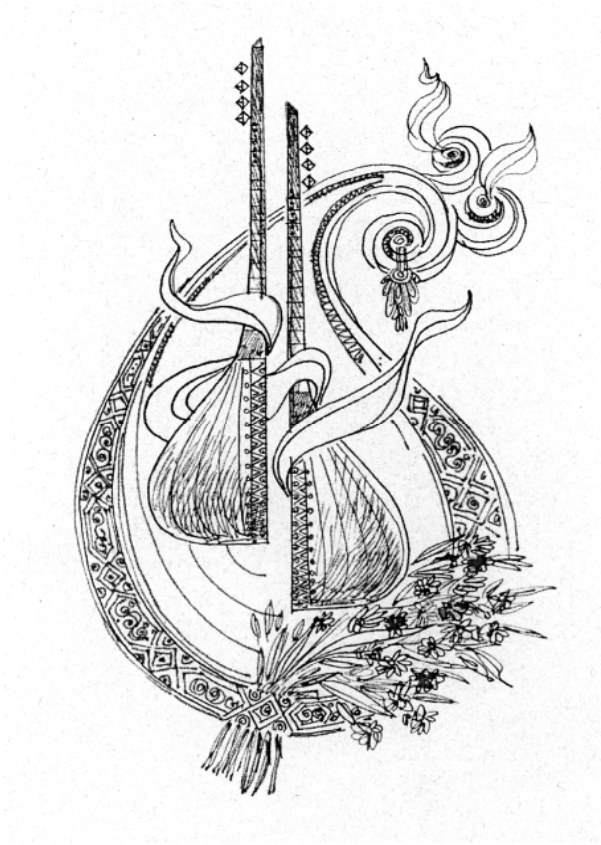
مئشه لر دوغراندیقجا، جاناوارلار اؤز یورد-یووالاریندان قاچاق دوشوب، آغاجسیز، چیلپاق داغلارا ساری قالخیردیلار. اونلار یئنی مسکنلرینده سسکه و قورخو ایچینده دولاشیر، خیرداجا کولارین آرخاسیندا دالدالانیر، میزان طرزی پوزولدوغوندان، تئز-تئز بیر-بیری ایله بوغوشوردولار. دوزدو، اوو ساریدان کورلوق چکمیردیلر. آما حیسس اولونوردو کی، واختلاری نین چوخونو دونیایا گؤز آچدیقلاری گوندن مئهر سالدیقلاری مئشه دن خئیلی آرالیدا قوردوقلاری تزه یووالاردا کئچیرمک او قدر ده اورکلریندن دئییل...

جاناوارلار ایکی ایاقلی مخلوقلارین گونبگون اونلارا یاخینلاشماسیندان ناراحات اولور، باالالارینین بیرتهر آیاق آچماسینی گؤزله ییر، سونرا دا هئچ کسین اولمادیغی قورخوسوز یئرلره اوزاق داغلارا چکیلمک ایسته ییردیلر.

... لاپ آخیردا سون دوغولان سککیزینجی بالا چوخ ضعیف اولدوغوندان، اوچونجو گونونده، آناسینی اممک اوچون بیر-بیرینی ایتله ین باجی قارداشلارینین آلتیندا قالیب بوغولموشدو. قالان یئددی بالا ایسه سالامات ایدی. آیچن بعضا دیری باش، سیرتیق، فراستلی بالاسینی بورونلاییب امجکلریندن اوزاقلاشدیریر، نیسبتن ضعیف، فاغیر، جیلیز بالاسی نین دویونجا سود امده سینه شرایت یارادیردی...

شئعریمیز

یارام قانییور

ح.ش سوی تورک

دومانلی شهرده
دمیر بارماقلار آرخاسیندا
سون باهارین سوسلو
بایراما بنزر آخشامیندا
توتوقلانان گنج‌لرین
ایشکنجه سیراسیندا هنیرتیلری
قان گوزه سیچرادیر
باسقی یاپیر
قان آغلادیر...
دیر-دیر حوزونلو اولوم خبرلری
سوخاق یوروشلری
جان اورپه‌شدیریر
سویوغون سولغون اوزونده
آجیندان باشی فیرلانان
آنا و چوجوغون ذججه‌لری
خانیمین دیر-دیری
آدیم باشی زوزه‌یی
اشیرسیز، پاراسیز
چورک‌سیز سوفره‌سی
بو شهرین حیات طرزی
ایچیمی سیخیر
مئترو قویروقلاری (صف)
اوتوبوس دوراقلاری
هله ده دولوب داشیر
ایش‌سیز آداملارلا دولوب
بو شهرده کیمسه یاشامیر
بلکه چاشیر-ساواشیر
گوردوکجه ایچیم بولاشیر
یورودوکجه کوچه‌لرینده
یتیم-یوخسول چوجوقلارین
دورد یول باشلاریندا
دیلنچی‌لییی
مئترودا گنج قیزلارین باغیراراق
آلیش وئریش یاپماسی
هله‌م جیب‌لرین چالینماسی
زاواللی ایشچی بابانین
ائوده بکله‌ین کورپه بالاسی
نه بیلیم بولوتوث اویونو
اخلاقسیز فایل اوتوروجولری

فورصت‌جیل ناموس اوغرولاری
گوردوکجه
یارام قانییور
بیر تیکه چورک اوچون
اوست باشینی دییشه بیلمه‌ین
موختلیف لهجه‌لرله قونوشان
موهاجیر، گلمه کیتله‌لرینین
هاوادان سودان اوجوز
جانلاری
قبیر عذابی‌دیر. بو طرز حیات یاشام طهری
جهننمه بنزه‌ییر ۲۱-جی عصرین بو شهری
دوموز قریبی (آنفلونزا) دئیه
ماسکالانمیش چوخلاری
چوخ اوجوزموش اینسان دیری
وارلی سورور دوورانین
اولار ۷۰ میلیوندان بیر ۵ میلیونو
عجاییب‌دیر
ایستر دونن، ایستر بوگون
عریضه‌سی اوخونمور
جیبی بوشون، نه قدر دئسین جوشسون
خئیری یوخ باشی دولو، جیبی بوشون
قانوندور ائله بیل
قیفیل ووررولموش محکمه قاپیلارینا
ووجددان قاضی‌سی محکمه
قاضی ایسه ووجدانا تله-کمه
بودور آچیغی بیزیم شهرده
حیاتین روایتی
گوزو آچیق کوروق بیزلر...
آدام یوخ آدامجیقلاریق
سیویلیزاسییا دئییلن اویونون
چاغداش قوربانلاری‌دیر هرکس

ترک ائتمیش ائلینی اوباسینی
داها دانیشمیر او آنادیلینی
دوولت ده اوسته‌لیک
قاداغا ائتمیش تورکجه‌نی
هونرسیز بی‌هونردی بو شهرده
قاپانمایان یارادیر هرکسین
اوره‌یی بو شهرده
اولوم ایی، باروت قوخوسو
آتوم هده‌سی، اورانیوم اویونو
تورروم، ایش‌سیزلیک، حربه-زوربالیق
اومیدسیزلیک، سولغونلوق
چوکموش دیره‌یی
اورکلره دمیر بارماق
هورولور هرگون بو شهرده
گوللـه سسی، جان بازاری
گولومسه‌مک بئله یاساق
هورومجک تور هورموش
هر طرفینه، دیری‌لرین جانلی
مزاری، قول بازاری
بو شهر
پنجره‌لر قاپانمیش حایالار اویالانمیش
دوداقلار جانا دوستاقلانمیش
باش گووده‌یه، دیل ایسه باشا
بلا یارانمیش
کیمی‌سه قیرمیزی، کیمی‌سه یاشیلمیش
تک سوزله یاش دا قورویا یانمیش
جان دئییلن سوز بازارمیش
سوز ایسه گویلره ساوریلمیش
گونون گون اورتاسیندا
شهریمیز گئجه تک قارانلیق
اورک سیخان قورخونج قالا تک

کابوسا، دهشته بولانمیش
فیدانلار زامانی ایتیره‌رک
دونیادان گئری قالمیش
بو شهرده نه اولاشیم نه ده
ایله‌تیشیم (رابطه) وارمیش
اینترنئت چوخدان تئرنئت اولموش
موبایل دا ثابیت اولوب ائوده قالمیش
یئر-قیزیل بیر ده قول آل‌وئری
حددین آشیب چوخالمیش
ارلی قادین ارسیز قالمیش
بوشانما ائعتییاد اولوبدور فلاکت
سوسیال سورونلارا اولونمور علاج
هرکس گورمز بیر گوزلوک تاخمیش
بو وطنداش سانکی یابانجی
یا دا اسکی سوویئت‌ده‌کی یولداش
تورکو، بلوچو، عربی، کوردو
اوسته‌لیک هم اوخشارلاری
گیلکی، مازنی، لری
کومپلئکس مرکزلشمه‌یه وئریلمیش
پئشکئش...
ایزی ایتیریلیر هرکسین
سیزلایا-سیزلایا جانلاری
آغساققالا یوخ حورمت، داوا-درمان
گنج ایسه بو برهوت‌دا قالیب حئیران!!!
قیزلار ایسه یاش اوتوب
اولوبلار جئیران
کیمسه آو پئشینده
کیمسه ائو بو شهرده
گوردوکجه
یارام قانییور
جانیم آجییور
چیخمایان جانیمدا روحوم یانییور
هم وطن، هم وطنداش
آغلییور

☼☼☼

خوجالی سوی‌قیریمی

نافیله ابوذرلی

عصرین فاجیعه‌سیدیر
خوجالی سوی‌قیریمی.
عدالتین یاسی‌دیر
خوجالی سوی‌قیریمی.
چیخاریلمیش گوزلردیر
خوجالی سوی‌قیریمی.
اویوق-اویوق دیزلردیر
خوجالی سوی‌قیریمی.
داغ باسیلمیش اوزلردیر،
بوغازلارا تیخانیب
بیزی بوغان سوزلردیر
خوجالی سوی‌قیریمی.
دوشمن‌لره لعنتیم
خوجالی سوی‌قیریمی.
توکنمه‌ین نیفرتیم
خوجالی سوی‌قیریمی.

قیوریلیب یاتان کینیم،
ایچیمده‌کی نیسگیلیم،
وعده گوزله‌ین حوکموم
خوجالی سوی‌قیریمی.
دوز سپیلمیش یارامدیر
خوجالی سوی‌قیریمی.
اینتیقام‌سیز یاشاماق

بو گون منه حارامدیر،
خوجالی سوی‌قیریمی.
قیصاص دئیه هایقیران
قئیرتین چاغریشی‌دیر،
کافیرلره تانری‌نین
نیفرینی، قارغیشی‌دیر
خوجالی سوی‌قیریمی!

☼☼☼

داغلار

فرمان داغلاراوغلو

خزان ووردو سولدو چیچک
دویوق دوشدو خار آ داغلار
سندن آیری قالدی اورک
اولدو پارا- پارا داغلار
اوچار بولبول هوسی‌له
قیزیل گولون نغمه‌سی‌له
کؤچدو کرم لله‌سی‌له
کاروان گئدیر هارا داغلار
اوجاق کیمی قارالاندیم
یوز یئریمدن یارالاندیم
گئده- گئده آرالاندیم
چکدی حسرت دارا داغلار
مئیلیم قالدی بولاغیندا
لئیلی‌لرین سوراغیندا
اؤلدو «فرمان» فراغیندا
باخدی قارا- قارا داغلار

☼☼☼

داهیمیز

کوسگون «منوچهر عبدی کاغلی کوزلو»

صنعت مئیدانیندا جانلی داهیمیز
حسین‌اسدی‌دیر، حسین‌اسدی
نئچه ایلدن بری اولو شاهیمیز
حسین‌اسدی‌دیر، حسین‌اسدی

داشغینلیق طبعینی آرازدان آلمیش
خالقینین اوره‌یین اوخشاییب، چالمیش
صنعته گلندن زیروه‌ده قالمیش
حسین‌اسدی‌دیر، حسین‌اسدی

خیالن سازیندا دونیانی گزن
چالدیغی گوللرله اینجی‌لر دوزن
ساچینا دن دوشن مئحنته دؤزن
حسین‌اسدی‌دیر، حسین‌اسدی

صنعت عالمینده قیزیل تاج آلان
امراها، خانلارا باخیب گوج آلان
عدالت‌له چییین- چییین اوجالان
حسین‌اسدی‌دیر، حسین‌اسدی

بوتون عؤمرون گونون سازلا یاشایان
چییینینده معنوی یوکو داشییان
«کوسگون»ون اوره‌یین مودام اوخشایان
حسین‌اسدی‌دیر، حسین‌اسدی

☼☼☼

نه فایدا

حمدالله علیپور قوش قایاسی

صداقتلی، دوز دانیشان اینسانین
دیلی واردی اما لال‌دی نه فایدا
ناشی باغبان بئجردییی باغچانین
دردییی میوه‌لر کال‌دی نه فایدا

قودرتیم وار، بیله‌ییم وار، الیم وار
آرخام اوچون کؤمگیم وار ائلیم وار

دانیشماغا، سؤز دئمه‌گه دیلیم وار
سؤزلریم سینمده قالدی نه فایدا

گئده‌لر شاه اولسا، اوغرولار قاضی
آسلان ذلیل اولار حؤکم ائدر تازی
عؤمرون گول آچمادی باهاری یازی
اوره‌ییمی غملر آلدی نه فایدا

قدیر بیلمز، نادانلارلا آرام یوخ
بیر درده دوشموشم آللاه، چارام یوخ
حمدالله‌یام خرجله‌مگه پارام یوخ
چوخ داکی بو دونیا بال‌دی نه فایدا

☼☼☼

خبر آل منی

شمس‌الله

عزیزیم ایسترسن کؤنلوم آلاسان
بیر ایستی سالاملا ائت سرحال منی
گونوز شاخان گونش، اوچان قوشلاردان
گئجه اولدوزلاردان خبر آل منی

باهاردا خار آلمیش گولدن، چیچکدن
یایدا سوسوز باغدان، یانان اورکدن
پاییز خزللردن، قیشدا کولکدن
ایلده، بیر بایرامدا یادا سال منی

غملی یاتیب سحر غملی دوراندا
اورک سیخیلاندا، گؤزلر دولاندا
هر کیپریک چالاندا، نفس آلاندا
تیتره‌ین قلبیندن ائت سووال منی

همدمیم یوخ، سیرداشیم یوخ ناچارام
قلمه کاغیزا سیرریم آچارام
درد اورکده، آرزو گؤزده کؤچه‌رم
«شمی»یم یانیقلی آغلار ائل منی

☼☼☼

اوخشاری وار

قدرت بدری نجفلی

گؤزلرینین اوخشاری وار
کؤوثردن ده دوروسونا
بیر باخیشین دییشمه‌رم
یوز مین بئهیشت حوروسونا

سئیره چیخیب چیمن گزسن
ناز ائیله‌ییب اورک ازسن
قوشولما ها ... سئچیلمزسن
داغدا جئیران سوروسونه

سن «قدرت»ه چیچک درسن
اوزون هر بیر گولدن ترسن
گونوز گونشه بنزرسن
گئجه آیین یاریسین

☼☼☼

گؤینه‌در

بایبندور اعلایی زربیل

دئییبلر کی توستو کؤتوکدن چیخار
چؤر چؤپون اوجاغی گؤزو گؤینه‌در
یاش اودون یاندیقجا آغلار، سیزیلدار
شیشده کباب یانار کؤزو گؤینه‌در

آلچاقدا دورونجا چیخ اوجا داغا
اؤزون نهنگ بیلر گؤلده قورباغا
ائیله دولان سنه دئسینلر آغا
اگری‌نین ایشلری دوزو گؤینه‌در

یاغیشدان قورتاردین دامجی‌دا دورما

نامرد قاباغیندا بوینونو بورما
دانیشما نادانلا اؤزونو یورما
«بایبندور»، سؤز وار کی اوزو گؤینه‌در

☼☼☼

یوخدو

مهدی قلی‌پور موغانلی

تانیرام سندن ده یوخدور گیلئییم
یاتساندا آ بختیم یات عئیبی یوخدو
اوزومو آغ ائتدین ! سن یاتا یاتا
یات باری مطلبه چات عئیبی یوخدو

منیم ده آهیم وار مجنون آهی تک
کرم تک، فرهاد تک، نئچه داهی تک
حیات بیر اویوندو شطرنج شاهی تک
بیری اولمالی‌دی مات عئیبی یوخدو

یامان گونوم چوخدو، یاخشی گونوم آز
بولبول نغمه دئمز گؤرمه‌ینجه یاز
بیزیم کی شانسیمیز اولوب اویونباز
کورد چالسین، اویناسین تات عئیبی یوخدو

موغانلی دوستلارین گؤزوندن دوشوب
ائلین صؤحبتیندن سؤزوندن دوشوب
ائعتیبار پرده‌سی اوزوندن دوشوب
بات آ باتمیش باشیم بات عئیبی یوخدو

☼☼☼

آراز قیراغی

فیروز محمّدخانی

حافظ
حؤویر سالان
ساحیلده
گؤردوم
آیین یاناقلاری
اُد توتوب یانیر
ایبلدیم
آرازین
اوزیندن ئوپم
چایین
هیبتیندن
دایانیب
دؤردیم !

☼☼☼

دؤروم

فیروز محمّدخانی

چایلار ،
چاپیر دنیزه
یئللر ،
یاتیر یاماجا
قوشلار ،
قاچیر آغاجا
چایلار ،
داهی چایلاق دی
یئللر ،
داهی یالتاق دی
آغاجلار داچیلپاق دی
نه قاچماق
نه یاتماق
نه آتماق اولور
هؤنر هله هؤکورور
شعیر هله چاخناشیر !

☼☼☼

قوپوز

سامانی «کلیبر»

وار بیر قوپوزوم نغمه سی بمدن زیله قمدیر
شن چالقیلارین چالماغا تئل بؤ لگو سی خمدیر
پایدیر منه چاتمیش اولو «قور قود» دده میزدن
شن کؤکله ین اولسا سسی شنلیکده رقمدیر
هئی باغرا باسیب گزدیریرم زخمه نی تئللده
هرجور چالیرام نغمه لری قم له اَلمدیر
آرزیمدی چالیب دال قاچیرام یاسلاری ائلدن
یوخسا زارایان ائل سسی قلبیمده وَرَمدیر
کؤک وئرمه یه اولسا گره ییم آرخالاریمدان
یاردیم اولارا چاتدیرانیم شعر و قلمدیر
ایلهام ایله سوررام دده دن شنلیگین اصلین
ایلهام دئدیگین رازلی دنیز لرده بَلَمدیر
گئچمیشلرین احوالینی گلمیشلره چاغلار
«ایمان» آرایان سس، ائل آنان دویغو دا جمدیر

☼☼☼

یانمیش اورک

صولت عطالو «عطا»

یانمیش اوریمه کولگه سال گولوم
گون دوشر اوستونه یاندیرار منی
وئرمه نا بله ده سینیق قلبیمی
قدرینی بیلمه یب ، سیندیرار منی

قویما کی قار اولا یاغان باشیما
دوشمه شاخداکیمی، جاوان یاشیما
ایسته مه ، بوز دوشه آخان یاشیما
تاپشیر ما سازاقا ، دوندیرار منی

چال اؤزون لای لانی« عطا » بختینه
نیسگیل لی سودالی ، یاتان تختینه
عیشوه لی اولدوزو ، باتان وقتینه
اینان ما نغمه لر ، قاندیرار منی

بیر سینیق قلبیمی یادا سال گینن
پریشان کونلومون قلبین آل گینن
بیر گئجه اولدوزوم،قوناق قال گینن
آیریلیق آتشین یاندیرار منی

☼☼☼

سید عظیم شیروانی‌نین غزللری

– ۱ –

۱ توتدو قرار تا کی کؤنول زولف یاردا،
صبر و قرار قالمادی من بی‌قراردا.
بیر وعده‌ی وصالا وفا ائتمه‌دی حبیب،
اولدو هلاک خسته کؤنول انتظاردا.
ای زولفو قارا! قاشلاریوا جان و دل فدا،
اولماز بو شیدّت ایله کسر ذوالفقاردا.
زولف و روخون خیالی ایله شاددیر کؤنول،
یعنی دیلر وصالیوی لئیل و نهاردا.
۵ ایندی کناردان باخیرام یارا، ای فلک!
هانی او گون کی وار ایدی ماهیم کناردا؟
وصلینده جان یئتیشسه، نولا جیسم زاریما،
عزم رمیم زینده اولور نوباهاردا.
واعیظ! زولال کوثری وصف ائتمه ***سیّده***،
اول، گؤردویون گؤروبدو مئیِ خوش‌گووار‌دا.

– ۲ –

۱ گئجه گؤردوم سنی، ای آفت دؤران! یوخودا،
کی ائلدردین منه یوز لوطف فراوان یوخودا.
گؤرموشم لعلینی، لازیمدی تؤکولسون قانیم،
اعتبار اولماز اگر چه گؤره‌لر قان یوخودا.
ظاهرن آبِ بقایا یئته‌جک خسته کؤنول،

کیم بیلیبدیر دهنین سیررینی پنهان یوخودا.
نولا لعلین گؤروبن ذؤوق ایله خندان اولسام،
رسمدیر شاد اولو هر کیم اولا گیریان یوخودا.
٥ وار اومیدیم اولا جمعیت وصلین مقدور،
کی قارا زولفونو گؤز گؤردو پریشان یوخودا.
گئجه گؤردوکده صفایِ روخون، ای کعبه‌ی حوسن،
کاش اولایدیم دولانیب باشیوا قوربان یوخودا.
سیّد زار گؤروب وصلیوی بیدار اولموش،
بیر گدادیر کی گؤروب اؤزونو سلطان یوخودا!

– ۳ –

۱ خوشا اول عاشیقه کیم مجلسینده یاری اولا،
وصال یاردا فرخنده روزگاری اولا.
نئچه رفیق موافیقله اگله‌شیب ایچه مئی،
نه کسر مجلیسِ مئیدن نه انتظاری اولا.
شرابا اولماسادا گرچه نقد سیم و زری،
شرابخانادا باری بیر اعتباری اولا.
ایلاهی بولبوله اولسون همیشه گول همدم،
مُدام او خسته دلین گولشنی، باهاری اولا.
٥ منیم تک اولمایا محروم گول‌عوذاریندان،
نه غصه‌دن اوره‌گی قان، نه خار– خاری اولا.
بهیشته مئیل ائله‌مز ***سیّد***ین اگر، ای گول!
یانیندا سن کیمی بیر یار گول عوذاری اولا!

☼☼☼

ملا محمد فضولی‌دن بیر قصیده

ساچما ای گؤز اشکدن کؤنلؤمده‌کی اؤدلاره، سو،
کیم بو دنلی توتوشان اؤدلارا، قیلماز چارا سو.
آبگوندور گؤنبد دؤار رنگی، بیلمزم،
یا محیط اؤلموش گؤزؤمدن، گؤنبد دؤارا سو؟
ذؤوق تیغیندن عجب یؤخ اؤلسا کؤنلؤم چاک–چاک،
کیم مرور ایلن بوراخیر رخنه‌لر دیوارا سو.
وهم ایلن سؤیله‌ر دل مجروح پئیکانین سؤزؤن،
احتیاط ایلن ایچر هر کیمده اؤلسا یارا، سو.
سویا وئرسین باغبان گؤلزاری، زحمت چکمه‌سین،
بیر گؤل آچیلماز یؤزؤن تک، وئرسه مین گؤلزارا سو!
اؤخشادا بیلمز غوبارینی محرّر، خطّینه،
خامه تک باخماقدان ائنسه گؤزلرینه قارا سو.
عارضین یادیله نمناک اؤلسا مؤژگانیم، نؤلا؟
ضایع اؤلماز گؤل تمنّاسیله وئرمک خارا سو!
غم گؤنؤ ائتمه دل بیماردان تیغین دریغ،
خئیردیر وئرمک قارانقو گئجه‌ده بیمارا، سو.
ایسته پئیکانین کؤنؤل، هیجرینده شؤوقوم ساکین ائت،
سوسوزام، بیرکز بو صحرادا بنیمچؤن آرا سو.
بن لبین مؤشتاقییام، زؤهّاد کوثر طالیبی،
نیته‌کیم مسته می ایچمک خوش‌گلیر، هشیارا سو!
روضه‌ی کؤیؤنا هردم دورمایب ائیله‌ر گذار،
عاشیق اؤلموش غالبا، اؤل سرو خوش‌رفتارا سو.
سو یؤلون اؤل کویدان توپراق اؤلوب توتسام گرک،
چؤن رقیبیم‌دیر داخی، اؤل کویه قؤیمان وارا سو!
دستبوسو آرزوسیله گر اؤلسم، دؤستلارا!
کوزه ائیلین توپراغیم، سونون اؤنونلا یارا، سو.
سرو سرکشلیک قیلیر قمری نیازیندان، مگر،
دامنین توتا آیاغینا دؤشه، یالوارا، سو!
ایچمک ایستر بؤلبؤلؤن قانین مگر بیر رنگ ایله،
گؤل بوداغی‌نین مزاجینه گیره قورتارا سو!
طینت پاکینی رؤوشن قیلمیش اهلِ عالمه،
اقتدا قیلمیش طریق احمد مختارا سو.
سید نوع بشر، دریای دُرّ اصطفا،
کیم سپیبدیر معجزاتی، آتشِ اشرارا سو.
قیلماق اؤچؤن تازه، گؤل‌زار نبوّت رؤونقین،

معجزۆندن ائیله‌میش اظهار، سنگ خارا سو.
معجزی بیر بحر بی‌پایان ایمیش عالمده کیم،
یئتمیش آندان بین- بین آتشخانه‌ی کفّارا سو.
حئیرت ایلن بارماغین دیشلر کیم ائتسه استماع،
بارماغیندان وئردیگی شدت گۆنۆ انصارا سو.
دۆستو گر زهرمار ایچسه، اۆلور آب حیات،
خصمی سو ایچسه، دۆنر البته زهرِ مارا سو.
ائیله‌میش هر قطره‌دن مین بحر رحمت موج‌خیز،
ال سونوب اورقاج وضو اۆچۆن گۆل رخسارا سو.
خاک پایینه یئتم دئر، عۆمرلردیر متّصل،
باشینی داشدان – داشا اوروب گزر آوارا سو.
ذره- ذره خاک درگاهینا ایستر سااللانیر،
دۆنمز اۆل درگاهدان، گر اۆلسا پاره- پارا سو.
ذکر نعتین وِردینی، درمان بیلیر اهل خطا،
ائیله کیم دفعِ خومار اۆچۆن وئره مئیخوارا سو.
یا حبیب‌الله! یا خیر البشر! موشتاقینام،
اۆیله کیم لب تشنه‌لر یانیب دیلر هموارا سو!
سنسن اۆل بحر کرامت، کیم شب معراجدا،
شبنم فیضین یئتیرمیش ثابت و سیارا سو.
چشمه‌ی خورشیددن هردم زۆلالِ فیض ائنر،
حاجت اۆلسا مرقدین تجدید ائدن معمارا سو.
بیم دوزخ، نار غم سالمیش دل سوزانیما،
وار اومیدیم ابر احسانین سپه اۆل نارا سو.
یمن نعتیندن گۆهر اۆلموش فضولی سۆزلری،
ابر نئیساندان دۆنن تک لۆلۆی شهوارا سو.
خواب غفلتدن اۆلان، بیدار اۆلاندا روز حشر،
اشک حسرتدن تۆکنده دیده‌ی بیدارا سو.
اومدوغوم اۆلدور کی روز حشر محروم اۆلمایام،
چشمه‌ی وصلین وئره من تشنه‌ی دیدارا، سو.

پرویز محمدی(آلپار سولدوزلو) «سولدوز»

۱

دۆزوم یوللاری،
اومود ایزلری،
تانییرلار یورولمایان آیاقلاری،
قابارلاریندان.
قابار چالمیش آیاقلاریم؛
دیلک اۆلکه سینه،
ایسته ک یوردونا،
قابارلارین چییینینده،
یورولمامازلیق داشییرلار.
اودلار یوردونون شرف زیروه سی،
قانلی دوداقلارلا
یورولمایان آیاقلاری اۆیمک اوچون،
آیاقلارین قابارلارین اۆپمک اوچونی،
دوغودان باتی یا، باغرینی آچیب...

۱

آی کۆزه ریر،
گئجه توکنمه ده دیر،
قارانلیق باغریندان سحر دوغولور.
چیرپینمادادیر اۆلکه میزین اوره‌یی،
گۆزه للیک دویولور
سحر دوغولما سیندان...

۳

بیر قوجاق آیدینلیق،
بیر بوخجا گونش،
مین کیتاب دوشونجه دویولور
سۆزلریندن.
مین بیر پارلاق اولدوز،
مین بیر تایسیز اینجی،
درمه لییک،
دریلمه میش گۆزلریندن...

کؤسوو

یازار: منوچهر فضلی خلف «آزرائللی»

یئددی- سککیز گوندن سونرا، بیرینجی گون ایدی، کی، ایداره‌یه گئتمیش ایدیم. گون اورتا اولمادان، خانیم زنگ ائدیب، دئدی: قارداشینین جیب تئلئفونونا بیر زنگ ائت.

دئدیم: نه‌یه گؤره!، نه اولوب!؟

دئدی: دئیه‌سن بیرآز خسته‌دی...، ییخیلیب قیچی بیرآز اینجیییب!.

دئدیم: نه تهر!؟ ... هاردا!؟

دئدی: ایره‌لی گون ... نه تهر اولوب، ائوین ایچینده ییخیلیب قیچی سینیب. کئچن گئجه سن نئچه گوندن سورا موسافیرت‌دن- گزی‌دن قاییتدیغینا گؤره، ایسته‌مه‌دیم او ساو-ی «خبر»ی وئرمک ایبله سنین کئفینی پوزام، ایسترسن گؤروشونه گئت یا جیب تئلئفونونا زنگ آچ، دورومونو «وضعیت»ینی سوروش.

قارداشیمین یانیندا اولماغیم گرک ایدی، اؤزومه دئییردیم: گؤرن، ایجازه آلماق اوچون رئیس‌ین اوتاغینا گئدیم یا گئتمه‌ییم؟ بلکه آغایی رئیس دئیر: بیر آی‌دان سورا ایکی ساعات‌دیر گلیبسن، ایندی ده گئتمک ایسته‌ییرسن!؟

بلکه، من ده دئیه‌رم: دوکتور، چاره یوخدو قارداشیمین قول- قیچی سککیز یئردن سینیب! گئتمه‌ییم گرکدیر.

بلکه او دا، دئیر: سیزین شخصی موشگوللریزین ایداره ایبله ایلیشکیسی «ارتباط»ی یوخدو. بوراسی ایش یئری‌دی، ایمداد ایداره‌سی دگیل. هفته- دوققوز گون! اوردا- بوردا دولانیرسیز، بیر گون ده کی، ایداره‌یه یولونوز دوشور، خالانیزین- بی‌بی‌نیزین اورا- بوراسینا بیر زاد اولور! قاچیب گئتمک ایسته‌ییرسیز.

بلکه، آغلامسیناراق! رئیس‌ین اوتاغینا گئدیب، دئمه‌لی ایدیم: آغایی دوکتور، بالالاریم سیزه قوربان! قارداشیم اؤلور، ایجازه بویورسانیز بئش دقیقه اونونلا ساغ اوللاشماق! اوچون یانینا گئدیم. سوز وئریرم اوزون بیر سوره هرگون ایداره‌ده، ایشیمین باشیندا اولام!.

نئچه دؤنه، خانیم «منشی»نین اوتاغی‌نین یاخینلیغینا قدر گئتدیم- قاییتدیم، آنجاق اوزومه- اوز توتوب، اوتاغا گیردیم، پیچیلدایاراق، سوروشدوم: طرفین «رئیس‌ین» کئفی نه تهردی؟

دئدی: یان- یؤوره‌سینه یاخینلاشمالی دگیل! ... سینیرلاری «عصب»لری چوخ- چوخ قاتماقاریشیق‌دی، نئجه...؟ وام- مام ایسته‌ییرسن؟

دئدیم: یوخ ...، ایسته‌ییردیم ... گؤرم...!!!

سؤزوم قاچدی بوغازیما، آخی، رئیس، الینده بیر کاغاز اؤز اوتاغیندان چیخدی. گئری چکیلدیم، کی، بلکه منی گؤرمه‌سین. اما، گؤردو. ال-آیاغیمی توپلایاراق، دئدیم: سلام علیکم.

علئیک- ملئیک دئمه‌دی، آیاق- باشیما باخاراق دئدی: به به...، ماشاءا...، دئمه‌لی موسافیرت خوش کئچیب، قیوراقلاشییسان!

سونرا دا، سانکی هئچ اوردا یوخ ایمیشام، الینده‌کی کاغازلاری خانیم منشی‌یه وئره‌رک، اونا دئدی: بو نامه‌نی بئله‌سی گؤندرمک اولماز! بونو کئچن ایل گؤندرمه‌ییمیز گرک ایدی. بئش آلتی آی بوندان اؤنجه‌نین تاریخی و نومره‌سی ایبله گؤندریلسین!.

آنجاق، اوگون قارداشیمین گؤروشونه گئتمه‌ییم باش توتمادی. آللاه تئلئفون دوزولده‌نین امواتینا رحمت ائیله‌سین، زنگ ائدیب کئفینی سوروشدوم.

دوز گونو «دوشنبه» گون‌اورتادان سونرا خسته‌خانایا گئتمک ایسته‌دییمده، ایداره‌نین قاپیجیسی سوروشدو هارا!؟ برگه «مرخصی»نیز هانی؟

دئدیم: آیلیغیمی آلماقدان اؤترو بانک- ا گئدیرم.

خسته‌خانانین بیرینجی قاتیندا، یادیما دوشدو، خسته‌نین گؤروشونه الی‌بوش گئدیلمز، یان- یؤوره‌مه باخاراق، گول‌ساتانا ساری یؤنلدیم، دئدیم: باغیشلایین گول باغلاملاری‌نین ان اوجوز قییمتلی‌سی، هانسی‌دی!؟

دئدی: قییمتلریمیز اون‌اوچ مین‌دن باشلانیر، ایلا..... ماشاءا...

آرخامی گول‌ساتانا چئویره‌رک، پوللاریمی جیبیمدن چیخاریب، سانادیم. یئددی‌مین دؤوره‌سینده پولوم وار ایدی. یاواشجادان، ائشیگه چیخدیم، بوفه دئییلن یئره گئتدیم، دئدیم: آغا، باغیشلایین، کومپوتلارین ان اوجوز قییمتلی‌سی هانسی‌دی؟

بوفه‌چی، باخیشی ایبلا منی آشاغیلایاراق، دئدی: مین یئددی یوز تومن.

جیبیمدن پول چیخاراراق، دئدیم: باغیشلایین بیر دنه‌سینی پاکئتین ایچینه قویون، وئرین.

یاریم‌ساعات آختاردیقدان سونرا، خسته‌خانانین ییرمی اوچونجو قاتیندا قارداشیمی بولدوم. بیرآز دایاندیم، گؤزلریمی سیخیردیم! بلکه یاشی چیخسین، سونرا قارداشیم، اؤزومو، گؤرونوشومو قم‌یانسییشلی گؤرسون!.

آرخادان، بیر نفر دئدی: خانیملار- آغالار گؤروش «ملاقات» زامانی قورتاردی بی‌زحمت بویورون چؤله!.

دئدیم: آ... یولداش، ایجازه وئر، قیسا بیر سوره ده اولارسا، خسته‌نی گؤروم.

اوزونو تورشاداراق دئدی: تئز اول!

آرتیردی: بیلمیرم خالقین ایشی- گوجو یوخدو؟ بئچارا مریضلری بهانه ائدیب، ایللربویو گؤرمه‌دیکلری قوهوملاری- دوستلاری ایبله گؤروشمک اوچون خسته‌خانادا توپلاشیرلار. سانکی بوراسی خسته‌خانا یوخ، چایخانا، یا قهوه‌خانا دی!.

او گوندن، هر دؤنه قارداشیمین خسته‌خانادا اولدوغو، اورا گئتمه‌ییمین گرکلی اولدولوغو، یادیما دوشدوکده، خسته‌خانانین ایشچی‌سی‌نین سؤزو یادیما دوشوردو، اؤز- اؤزومه دئییردیم: خسته‌خانایا گئتمک گرک دگیل. اینشاءا... قارداشیم ساغلاملاشار، گئدیب ائوینده گؤره‌رم.

آنجاق، قارداشیم، خسته‌خانادان ائولرینه گتیریلدیکدن نئچه گون ساویلیردی، زامان آیبریب، گؤروشونه گئتدیم. قارداشیمین گیلئی‌لی اولدوغو بللی ایدی، اما، گیلئیینی دیلینه گتیرمه‌دی. او، تاختین اوستونده یاتمیش ایدی، قیسا بیر سوره من ده تاختین قیراغیندا اؤتوردوم، بیرآزدان، آشاغا ائنیب اونون یاتدیغی تاختا سؤیکنه‌رک، یئرده اوتورموش ایدیم. خیمیر- خیمیر سؤز صؤحبتیمیزین ده اوستو آچیلیب، یوماغی چؤزه‌له‌نیردی. قارداشیم، کؤسووا بنزر دوگونلو- موگونلو ال آغاجینی، تاختین اوستونده، دووارا سؤیکه‌میشدی. بیلمه‌دیک نه تهر اولدو، ال آغاجی دووواردان آرالاندی تاراق...! دگدی منیم باشیما.

قارداشیم اوجا سسله دئدی: وای... ی... چلیگیم سیندی!!!

بیر یاندان ال آغاجی‌نین دوگونلو اولدوغو، او یاندان، قانیم دورالسین دئیه هرگون آسپئرین یئدیییم، بویاندان باشیمین دازلیغی! ال- اله وئرمیشدیلر، آغاج دگمیش یئردن قان سوزولوردو. قارداشیمین خانیمی، باشیمین یاراسینا قیرمیزی داوا تؤکدوکدن سونرا، اوز گوزومدن سیزان قانی سیله‌رک، قارداشیما دئدی: کیشی! بو نه سؤزدو، ساققالین آغاریب، وای قارداشیمین باشی سیندی دئمک یئرینه، وای چلیگیم

سیندی، دئییرسن...؟ هله، یاخشی کی، ال آغاجین دا بیر تیکه کؤسؤو پارچاسی‌دی!.

قارداشیم، دئدی: او کؤسؤو پارچاسی دئدییین، قیچیمین سیندیغی گوندن ایندیه قدر، اللی گوندو منیم الیمدن توتوب! آیاغیم اولوب!!...، دئه گؤروم، بو قارداش- قارداش! دئدییین نه قلط دارتیب!؟

☼☼☼

سارا خاتون

یازار: بابک دلالی ممقانی

سارا خاتون پیرعلی به ی قیزئ بایاندور ائلی ایچینده دوغولموشدو.آغ قویونلولار دؤولتی نین سیاستی نین ساهمانا سالماسیندا گؤرکملی دیپلومات و دؤولت خادیمی سارا خاتونون بؤیوک رولو واردئ.آغ قویونلو حؤکمدارئ اوزون حسنین آناسئ،دئمک اولار کی،بوتون شرقده یئگانه ایستعدادلئ دیپلومات قادین کیمی مشهور اولان سارا خاتون،حتّی آوروپا اؤلکه لرینده ده تانینیردئ.

او،بیر دؤولت خادیمی کیمی حاکیم صینفین منافعیندن مودافیعه ائدیر،فئودال دؤولتی نین مؤحکملندیریلمه سینه چالیشیردئ.بو مقصدله فئودال پراکنده لیگینه و سولاله عوضولری نین مرکزی حاکیمیّتی اله کئچیرمک اوغروندا آرا موحاریبه لرینه سارای چکیشمه لرینه قارشئ موباریزه ائدیردی.آغ قویونلو حاکیمی جلال الدین علی به یین اؤلوموندن سونرا اونون اوغوللارئ،هابئله بایاندورلار سولاله سی نین باشقا نومایینده لری نین تاخت- تاج اوغروندا آرا موحاریبه لری نین ساکیتلشدیرمکده اونون بؤیوک رولو اولموشدور.بونون نتیجه سینده،همین دؤورده کیچیک آغ قویونلو دؤولتی کیمی ایکی قووّتلی رقیب آراسیندا موستقیللیگینی قورویوب،ساخلایا بیلمیشدی.

اولدوقجا عاغیللئ و تدبیرلی قادین اولان سارا خاتون دؤولتی ایداره ایشلری نین بوتون ساحه لرینده اولدوغونا یاخیندان کؤمک ائدیردی.آغ قویونلو دؤولتی نین خاریجی اؤلکه لرله دیپلوماتیک علاقه لرینده سارا خاتونون رولو داها موهوم ایدی.اوزون حسن بوتون خاریجی سیاست مسأله لرینی اونونلا مصلحتله شیر،ان مسئول دیپلوماتیک دانیشیقلار اوچون اونو گؤنده رردی.او،نه اینکی خاریجی اؤلکه لرین آیرئ- آیرئ دیپلوماتلارئ ایله،همچینین تئیموری حؤکمدارئ ابو سعید،عثمانلئ ایمپراطورو 2 محمّد کیمی دؤولت باشچیلارئ ایله ده دیپلوماتیک دانیشیقلار آپارارمیش،آغ قویونلو دؤولتی نین خاریجی سیاسی منافعینی موفّقیّتله مودافیعه ائتمیشدی.اوزون حسن،خوصوصیله خاریجی سیاستله علاقه دار ان چتین مسأله لرین حللینی سارا خاتونا اعتیبار ائدیردی.تئیمورلو حؤکمدارئ ابوسعیدین آذربایجانا هوجوم تهلوکه سی یاراندیقدا صولح دانیشیقلارئ اوچون گؤندریلن ائلچیلری ده سارا خاتون باشچیلیق ائتمیشدی.آغ قویونلو دؤولتی نین موتّفیقی و آرالیق دنیزی ساحیلینده ال وئریملی استراتژی منطقه اولان قارامان امیرلیگی نین آرادان قالدیرماق ایسته دیکده عوثمانلئ ایمپراطورو ایکینجی محمّدله دانیشیقلار آپارماق اوچون یئنه ده سارا خاتون گؤندرلمیشدی.سارا خاتونو بیر دیپلومات،همچینین دؤولت خادیمی کیمی ده تکجه شرقده دئییل،آوروپادا دا تانییردیلار.ونیزیا رئسپوبلیکاسئ نین سناتورو اونون آغ قویونلو ساراییناکئ نوفوذونو نظره آلاراق،دئمک اولار کی،گؤندریلن بوتون دیپلوماتلارینئ جیددی تاپشیریردئ کی،سارا خاتونا ائحتیرام گؤسترسینلر،موختلیف هدیه لر وئرسینلر،مقصدلرینه نائل اولماق اوچون اوندان گئنیش ایستیفاده ائتسینلر.او دؤورون بوتون دیپلوماتیک سندلرینده سارا خاتونون آدئ چکیلر،اوندان بحث اولونور.بیر دیپلومات کیمی

سارا خاتونون فعالیّتینده،اونون ایکینجی سولطان محمّدله باغلادیغئ ۱۴۶۱-اینجی ایل صولحونون بؤیوک اهمیّتی وار.بو صولح هله لیک الیمیزده اولان معلوماتا گؤره،سارا خاتونون خاریجی اؤلکه حؤکمدارلارئ ایله باغلادیغئ ایلک موقاویله لردن بیری دیر.اوزون حسن سارا خاتونو ایکینجی محمّدین حربی دوشرگه سینه گؤندررکن،اونون قارشیسینا ایکی چتین وظیفه قویموشدو.اوّلا او،عوثمانلئ سولطانینئ آغ قویونلولار اوزه رینه هوجوم ائتمک فیکریندن داشیندیرمالئ ایدی.چونکی ایکینجی محمّدین بو هوجومو آغ قویونلو دؤولتی نین وارلیغینا سون قویا بیلردی.بو مقصده نائل اولدوغوندان سونرا سارا خاتون سولطانئ مومکون قدر ترابزونو فتح ائتمک فیکریندن ده دؤندرمه لی ایدی.بوتون یاخین و اورتا شرقده بؤیوک نوفوذو اولان سارا خاتون عوثمانلئ سولطانین حربی دوشرگه سینده یاخشئ قارشیلاندئ.منبع لرین معلوماتینا گؤره دیپلوماتیک دانیشیقلار زامانئ سارا خاتون و ایکینجی محمّد بیر- بیرینه «آنا»، «اوغول» دئیه موراجیعت ائدیرمیشلر.سارا خاتون بو دانیشیقلار زامانئ اؤزونون بوتون دیپلوماتیک اوستالیغیندان ایستیفاده ائده رک اوزون حسنین بیرینجی تاپشیریغینئ یئرینه یئتیره بیلدی.ایکینجی محمّدی آغ قویونلو دؤولتینه قارشئ موحاریبه ائتمک فیکریندن داشیندیردئ.ایکی اؤلکه آراسیندا،بیر نئچه شرطیله صولح باغلاندئ.بو صولحون او زامان آغ قویونلو دؤولتی اوچون بؤیوک اهمیّتی اولموشدو.محض سارا خاتونون باغلادیغئ بو موقاویله نتیجه سینده او زامان عوثمانلیلارلا توققوشماغا قادیر اولمایان کیچیک آغ قویونلو دؤولتی اؤز موستقیللیگینی ساخلایا بیلمیشدی.لاکین سارا خاتون اونا تاپشیریلمیش ایکینجی وظیفه نی یئرینه یئتیره بیلمه دی.سولطانئ ترابزونو اؤز اراضیسینه قاتماق فیکریندن دؤندره بیلمه‌دی.

تئیمورلو حؤکمدارئ ابو سعیدله دانیشیقلار آپاران آغ قویونلو ائلچیلرینه ده سارا خاتون باشچیلیق ائتمیشدیر (۱۴۶۸).آوروپا اؤلکه لری ده بو تورک خانیمئ چوخ یاخشئ تانییییر،اونا بؤیوک ائحتیراملا یاناشیرلار.

آغ قویونلو دؤورونون گؤرکملی تاریخچیسی ابوبکر طهرانی یازیر کی،سارا خاتون قارا قویونلو جهانشاهلا دانیشیقلار آپارماق مقصدیله اونون یانینا گلمیش،بو زامان روستم ترخانین دوشرگه سینده اولموشدور.اونون اوردوسو سارا خاتونا او قدر ده عظمتلی گؤرونمه دیگیندن جهانگیر میرزه و اوزون حسنه سیفاریش گؤندریر کی،" اگر گلسه‌نیز، غلبه سیزین اولاجاق،بو ایشی تأخیره سالماق اولماز". سارا خاتون اوردویا ساده جه بیر نظر سالماقلا آغ قویونلولار آراسینداکئ قووه لر نیسبتی نین آغ قویونلو دؤولتی نین خئیرینه اولدوغونو دوزگون قیمتلندیرمه سی اونون حربی ذکاوتیندن خبر وئریر.حقیقتا ده،بوندان سونرا اوزون حسنین کشفیّات دسته سی روستم ترخانین اوردولارینا هوجوم ائده رک اونلارئ دارماداغین ائتمیش،قاراقویونلولارئ برک قورخویا سالمیشدئ.

باش ساغلیغی

دیرلی دوستوموز علی محمدنیا جنابلاری

عاییله‌نیزین بویویو رحمت‌لیک قارداشینیزین دونیاسینی دییشمه‌سی موناسیبتی ایله سیزه باش ساغلیغی دیله‌ییریک. مرحوما رحمت، قالانلارینا اوزون عومور آرزو ائدیریک.

خدافرین درگیسی امکداشلاری: دکتر حسین شرقی و عنایت نوری و آیدین محمدی و کاوه فضلی خلف

مرکز دندانپزشکی و دندانسازی شماره ۲

رهبر

تلفن: ۷۷۳۲۳۷۰۶ – ۰۹۱۲۱۷۸۵۹۳۱ – ۰۹۱۲۳۳۳۹۴۰۸

آدرس: تهران، فلکه دوم تهرانپارس، خ جشنواره، خ امین، میدان رهبر، ضلع شمالی میدان

۶ ماه ۸۰۰۰ تومان - یک سال ۱۶۰۰۰ تومان

فرم اشتراک ماهنامه فرهنگی اجتماعی (ترکی – فارسی) خدا آفرین

چنانچه تمایل به **اخذ اشتراک و دریافت ماهنامه خدا آفرین** را دارید، لطفاً فرم زیر را **تکمیل نموده و با واریز وجه مربوط به دوره اشتراک مورد نظر به حساب جاری ۷۸۶۵۴۷ بانک ملی ایران شعبه دانشگاه تهران کد۸۷ به نام ماهنامه خدا آفرین (قابل پرداخت در کلیه شعب بانک ملی ایران)، کپی رسید یا فیش بانکی** را همراه **فرم اشتراک** از طریق پست سفارشی به نشانی **نشریه**: تهران، خیابان انقلاب، ابتدای وصال شیرازی، پلاک ۹، طبقه سوم، واحد ۵ ارسال، و یا جهت تسریع امور، فرم و فیش مربوطه را به شماره ۶۶۴۹۳۰۸۴ با عنوان امور مشترکین ماهنامه خدا آفرین فاکس نمائید.

مشخصات مشترک

نام و نام خانوادگی: تاریخ دقیق تولد: / / ۱۳

نام: نام خانوادگی:

خواهشمند است نسبت به برقراری اشتراک: یک ساله ☐ / شش‌ماهه ☐ بصورت: پست عادی ☐ / پست سفارشی ☐ جهت: داخل کشور / خارج کشور اقدام فرمائید.

آدرس استان: شهرستان:

.....

.....

کد پستی ده رقمی: صندوق پستی: مدرک تحصیلی:

تلفن: فاکس: تلفن همراه: کد تلفن:

اشتراک جدید: ☐ تجدید اشتراک: ☐ شماره اشتراک قبلی: ☐

امضای متقاضی

مشترکینی که ۵ نسخه و بالاتر مشترک شوند ۲۰ ٪ تخفیف داده می‌شود.